

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28. számú művészet- és művelődéstörténeti

tudományok besorolású doktori iskola

**A RÉZFÚVÓS KAMARAZENE
FEJLŐDÉSE MAGYARORSZÁGON
1990 ELŐTT**

IFJ. BAZSINKA JÓZSEF

TÉMAVEZETŐ: HORVÁTH BALÁZS

DLA DOKTORI ÉRTEKEZÉS

2017

Tartalom

Köszönetnyilvánítás	IV
Bevezetés.....	V
1. A RÉZFÚVÓS KAMARAZENE GYÖKEREI.....	1
1.1. Előzmények Magyarországon kívül: a toronyzene	2
1.1.1. Johann Christoph Pezel.....	5
1.1.2. Gottfried Reiche.....	7
1.2. Előzmények Magyarországon kívül: reneszánsz, kora barokk zene	9
1.2.1. Giovanni Gabrieli (Gabrielli).....	10
1.2.2. Angol zeneszerzők	14
1.2.3. Németalföldi, német és francia zeneszerzők.....	16
1.3. Fúvós kamarazene a 17-18. században: Harmoniemusik.....	20
1.4. A rézfúvós hangszerek fejlődése és ennek hatása a 19. század közepén	22
1.5. Jean-François-Victor Bellon.....	24
1.6. Az orosz rézfúvós hagyomány	26
1.6.1. Az orosz kürtzenekarok	26
1.6.2. Orosz romantikus rézfúvós kamarazene	28
1.7. Előzmények Magyarországon	39
2. A MAGYAR RÉZFÚVÓS KAMARAZENE MEGTEREMTŐI	42
2.1. Korai művek, rézfúvós oktatás a 20. század első felében	42
2.2. A Lubik-kvintett	44
2.3. Varasdy Frigyes rézfúvós együttese.....	45
2.4. Id. Szabó László és növendékei	57
2.5. Bogár István (1937-2006).....	64
2.6. Szokolay Sándor (1931-2013).....	67
3. A MAGYAR RÉZFÚVÓS KAMARAZENE FÉNYKORA.....	71
3.1. A Modern Rézfúvós Együttes	71
3.2. A Budapest Rézfúvós Kvintett	75
3.2.1. A Budapest Rézfúvós Kvintett legmeghatározóbb tagjai.....	76
3.2.2. A Budapest Rézfúvós Kvintett legaktívabb évei	78
3.2.3. A Budapest Rézfúvós Kvintett diszkográfiája.....	81

3.2.4. Kortárs magyar zeneszerzők rézfúvós kamarazenéje - Hungaroton.....	84
3.3 Hidas Frigyes (1928-2007).....	85
3.4. Dubrovay László (1943-)	87
3.5. Rézfúvós kamarazene táborok Barcson	90
3.6. Anonymus Rézfúvós Kvintett	95
3.7. Akadémia Rézfúvós Kvintett	96
3.8. Kitekintés a rendszerváltás utáni időszakban alakult együttesekre.....	97
3.8.1. Brass in the Five	98
3.8.2. Ewald Rézfúvós Együttes	99
4. ÖSSZEGZÉS	102
FÜGGELÉK.....	104
TÁBLÁZATOK	104
1. táblázat: Magyar zeneszerzők összegyűjtött rézfúvós kamarazene művei. ..	104
2. táblázat: A magyar rézfúvós kamaraegyüttesek összegyűjtött listája.....	124
3. táblázat: Magyar zeneszerzők, akik több mint tíz rézfúvós kamaraművet komponáltak.....	125
4. táblázat: Az Akadémia Rézfúvós Kvintett tagjai időrendben, a fontosabb események tükrében.....	126
5. táblázat: A Magyar Rézfúvósnégyes repertoárjában szereplő magyar művek:	127
6. táblázat: A Barcsi Nemzetközi Rézfúvós Kamarazene Versenyek díjazottjai	128
7. táblázat: A Barcsi Nemzetközi Zeneszerzői Verseny díjazottjai.....	128
8. táblázat: Orosz romantikus zeneszerzők rézfúvós kamarazene művei.....	129
KOTTAPÉLDÁK.....	130
FÉNYKÉPEK.....	150
Bibliográfia	157

Köszönetnyilvánítás

Dolgozatom megírásához elengedhetetlenül szükséges volt felkeresnem a magyar rézfűvós kamarazene több kiemelkedő szereplőjét, formálóját, valamint olyanokat is, akik kapcsolatban voltak jelentős tanárokkal, művészekkel, hogy visszaemlékezéseik, információik és a birtokukban lévő dokumentumok rendelkezésemre bocsátásával pontosabb képet adhassak az eseményekről, tendenciákról és szereplőkről. Köszönettel tartozom ezért Adamik Gábornak, Bakó Leventének, Dr. Hőna Gusztávnak, Kovács Zoltánnak és Szabó Vilmosnak. Külön szeretném megköszönni Dr. Szabó László folyamatos, kiemelkedő szakmai és emberi támogatását a dolgozat elkészülésének folyamatában. Hálás vagyok édesapámnak, Bazsinka Józsefnek, aki nemcsak tanácsaival és észrevételeivel segített, hanem évtizedekkel ezelőtt elültette bennem a rézfűvós kamarazene iránti lelkesedést.

Dolgozatom megírásában nyújtott nélkülözhetetlen segítségéért köszönettel tartozom témavezetőmnek, Dr. Horváth Balázsnak.

Köszönettel tartozom Bauer Vendelnek, a Barcsi Vikár Béla Zeneiskola és a Barcsi Rézfűvós Kamarazenei Táborok korábbi igazgatójának, hogy megkaphattam tőle a táborok gazdag dokumentációját.

Köszönettel tartozom Csomós Jánosnak, hogy rendelkezésemre bocsátotta a Budapest Rézfűvós Kvintettel kapcsolatos teljes kutatási anyagát.

Köszönettel tartozom a Magyar Néphadsereg Zenész Tiszthelyettesképző Szakközépiskola korábbi igazgatójának, Jakab Gedeonnak és az iskola volt növendékeinek (név szerint: Hoffer Tibor, Kneitner József, Stefáni Róbert Attila, Schönléber István és Tarkövi István), hogy értékes visszaemlékezéseikkel segítettek pontosabban megrajzolni id. Szabó László alakját, és tevékenységét.

Köszönettel tartozom feleségemnek és családomnak, hogy a dolgozat megírásához stabil háttérrel nyújtottak. Néhány évszázaddal ezelőtt pedig természetesnek számított egy-egy alkotó számára, hogy műveinek lezárásánál hálát adjon Istennek. Bennem is hasonló érzések vannak. Soli Deo Gloria.

ifj. Bazsinka József
Budapest, 2017. június 18.

Bevezetés

A kamarazenélés a legtöbb zenész számára mindig szerelem. Ideális esetben ugyanez természetesen elmondható a muzsikus lét minden más formájáról: a zenekari művész, tanár vagy szólista, de még az a zenetanuló is, aki az iskolai koncerteken kívül máshol nem játszik, csak otthon gyakorol, a szerelem állapotát élheti át. A valóságban viszont némelyeknél éppen a zenélés öröme és a szenvedély veszik el, helyébe kiégés, fásultság, kedvetlenség és keserűség lép. Ez persze erős általánosítás, ugyanakkor valós jelenség, függetlenül attól, mennyire elterjedt. A kamarazene azonban visszaadhatja a jó értelemben vett amatőr zenélés érzését, a szolgálat- és óraszámától független próbákat és koncerteket, melyek a legtöbb esetben azért jönnek létre, mert a kamarapartnerek valamikor közös célt tűztek maguk elé, és készek áldozatokat hozni ennek érdekében. Ezekon túl visszaadhatja a legmagasabb művészi színvonal utáni vágyat, hiszen egy darabot kötöttségektől függetlenül addig próbál egy együttes, ameddig az el nem éri a legmagasabb szintet, amit képesek kihozni magukból. Egyszerre van jelen a szabadság és a mély, egymástól való függés.

A kamarazenélés szépsége és jelentősége ennél sokkal több szót érdemelne, én azonban csak arra szeretnék rávilágítani, miért választottam dolgozatom témájaként a magyarországi rézfúvós kvintett műfajának kialakulását és fejlődését. Az egyik ok személyes. A zeneakadémiai évek alatt mindvégig arra vágytam, hogy kvintettezhessek, de a legtöbb vizsgára vagy valamilyen alkalmi felkérésre összeállt együttes hamar szétesett. A diplomám évéig kellett várnom, amíg meg nem alakult az azóta is folyamatosan tevékeny kvintett, az In Medias Brass rézfúvós ötös, amelynek én is alapító tagja vagyok. Ezzel egy olyan pálya vette kezdetét, amely alapvetően határozza meg a zenéhez való viszonyomat. A legfőbb inspirációm a dolgozatom témájának kiválasztásában tehát az a tény, hogy testközelből élem át a műfaj sajátosságait. Emellett azonban van néhány objektív ok is.

A magyarországi és a nemzetközi rézfúvós kamarazene kultúrája a 20. század második felében gyors és dinamikus fejlődésen ment keresztül. Ennek okairól, történetéről és hatásáról szóló átfogó szakirodalom hazánkban rendkívül kicsi, a tanulmányok, könyvek jelentősebb része már több mint húsz éves, pedig a magyar rézfúvós kultúra színvonaláról minden túlzás nélkül állítható, hogy nemzetközi szinten is kiemelkedő. A szakirodalom hiányát ellensúlyozza, hogy azoknak a

művészeknek egy része, akik ennek a fejlődésnek nem csak tanúi, átélői, hanem generálói voltak, személyesen is elérhetőek, így szükségszerű, hogy a leírt források kis mennyisége miatt disszertációmban az ő visszaemlékezéseikre és személyes tapasztalataikra is hivatkozzak.

Mivel a 20. század közepén megalakuló első együttesek eredeti, kortárs rézfúvós irodalom hiányában a reneszánsz és a barokk rézfúvós hagyományból merítettek, ezen felül a rézfúvós kamarazene gyökerei is ide nyúlnak vissza, be fogom mutatni a rézfúvós kamarazenélés külföldi és magyarországi előzményeit.

Dolgozatom elsősorban a magyarországi rézfúvós kamarazene fő áramlatának történetét mutatja be azokon az együtteseken, művészekén, tanárokon és fórumokon keresztül, amelyek alapvető hatással voltak a rézfúvós kamarazene alakulására, vagy erőteljesen formálták azt. A rézfúvósok mellett elsősorban olyan zeneszerzőket mutatok be, akik jelentős mennyiségben tettek hozzá a magyar rézfúvós kamarazene kialakításához, és műveiket rendszeresen játszották, vagy játsszák ma is. Nem térek ki a rövidebb életű együttesek bemutatására akkor sem, ha tagjai egyenként a hazai rézfúvós szakma kiválóságai.

A folyamatot bemutatva szeretnék rámutatni arra, hogy – akárcsak egy-egy hangszer szólóirodalmának esetében is – nagy jelentősége van a művészek, tanárok, együttesek és a zeneszerzők egymást inspiráló és formáló hatásának. Ez fontos mozgatórugója volt annak az ugrásszerű fejlődésnek, amely a 20. század második felét jellemezte a műfajt illetően.

Bízom benne, hogy dolgozatom hiánypótló és hasznos lesz a témában.

1. A RÉZFÚVÓS KAMARAZENE GYÖKEREI

A rézfúvós hangszereket kialakulásuk óta minden korban alkalmazták önálló együttesben, más hangszerektől külön is. Ennek háttérében adottságaik állnak, melyeknek egy része fejlettségi fokuktól függetlenül is érvényesül. Ilyen elsősorban erőteljes, érces hangjuk, ami egyfelől az erő, a hatalom, a dicsőség és a jelentőségteljeség képzetét erősítette a megfelelő helyzetekben: méltóságok megjelenésekor, ünnepi alkalmakkor; másfelől pedig hasznos, mert messzire hallatszik, és így a technika előtti idők távközlési funkcióját tölthette be. Jelzőhangszerekként számtalan területen alkalmazták őket együttesben is: már az ókortól jelen vannak a hadászatban,¹ vadászatokon, a területek közötti kommunikációban, és később, a középkortól a városokban is, ahol differenciáltan jelezték a különböző eseményeket.

„Megjelenik a rézfúvósok máig élő műfaja, a fanfár. Ez általában rövid szignálzene trombitákra és harsonákra. Ezt követi a zeneileg igényesebb toronyzene, a rézfúvósok kamarazenéje.”² Az 1288-ban Nicolai Brüderschaft néven megalakuló első trombitaegylet natúrtrombitásai³ fanfárokát és toronyzenét játszottak. Ez utóbbi pedig már közvetlenül is kapcsolódik a kvintettezés magyar kezdeteihez, hiszen az 1956-ban alapított, ötfős Varasdy Rézfúvós Együttes repertoárjának egyik legfontosabb pillérét is toronyzenék, toronyszonáták alkották.⁴ A műfajról ezért a következő alfejezetben részletesen lesz szó. Az 1.2-es alfejezetben pedig a toronyzene korai gyakorlatánál valamivel későbbi, ám annak széles körben történő elterjedésével egyidejű rézfúvós műveket mutatom be, a reneszánsz és korai barokk egyházi és világi consort zenében. Ezek a művek, illetve ezeknek az átíratái, modern rézfúvós kvintetre való alkalmazásuk már az 1950-es évektől kezdődően fokozatosan egyre fontosabb darabjaivá váltak a világszerte és Magyarországon is folyamatosan alakuló új együttesek repertoárjainak.

A rézfúvós együtteseknek azokkal a szerepeivel, amelyek megelőzik a torony- illetve consort zenét, dolgozatomban nem foglalkozom, mert bár ezek a

---

¹ Egy jó példa erre: Biblia, Józsué könyve 6,1-16

² Bogár István: *A rézfúvós hangszerek*. (Budapest: Zeneműkiadó, 1975). 7. oldal.

³ I.h.

⁴ Varasdy Frigyes: *Varasdy Rézfúvós Együttes. Eseménynaptár 1956–69*. (Kézirat, a szerző tulajdona). 1-3. oldal.

jelző, figyelemfelkeltő funkciók a 20-21. századig megmaradtak,⁵ és alkalmi kamaraegyüttesek is jelen vannak ezen a területen, ez nem tartozik a kamarazene műfajához.

1.1. Előzmények Magyarországon kívül: a toronyzene

A toronyzene ('turmmusik') az első olyan műfaj, amelyre rézfúvós kamarazeneként lehet tekinteni. Ahogy a neve is utal rá, ez olyan zenét jelent, amelyet a templom vagy városháza tornyából játszott általában több városi zenész. A repertoárt jellemzően négy- vagy ötszólamú, megharmonizált korálok vagy más dallamok, esetleg többtétéles szonáták alkották, amelyeket alapvetően fúvós hangszereken, legfőképpen kornettekén, trombitákon és harsonákon játszottak.⁶

A rézfúvós hangszerek elnevezése, ami koronként és sokszor területenként változik, itt kifejezetten megtévesztő. Bár dolgozatomban első fejezetében továbbra is a 'kornett', 'trombita' és 'harsona' szót fogom használni a nemzetközi szakirodalomban és a kiadott kottákon szereplő elnevezések miatt, de semmiképpen sem szabad ezeknek a hangszereknek a mai formájukra gondolni.

A legnagyobb eltérés, hogy a korabeli 'kornett' megnevezés valójában a ma cinkként ismert középkori, de a reneszánszban és barokk zenében is használatos hangszerre utal. A kornett, vagy 'cornett', 'cornetto' szó a 'cor', azaz kürt kicsinyítőképzős formája, jelentése kürtöcske. A cink (vagy 'zink') fából készült, mintegy hatvan centiméteres, gyakran bőrborítású fúvós hangszer, amely azért tartozik a rézfúvósokhoz, mert a megszólaltatása csésze alakú, vagy kürtfúvóka segítségével, ajakrezgéssel történik. Noha hangja gyengébb, mint a natúrtrombitáké, fontos előnye, hogy a hangszer testén faragott lyukak segítségével nem csak a felhangok, hanem a teljes, kromatikus skála megszólaltatható vele. A trombitákon – a 19. század elején feltalált ventilek előtt – csak a felhangok voltak játszhatóak, a diatonikus skála egy része⁷ is csak a legmagasabb regiszterben szólalt meg; ezeknél a hangszereknél pontosabb tehát, ha a natúrtrombita megnevezést használjuk. A harsonának is sokkal kisebb volt a menzúrája, korpusza, nem volt rajta kisegítő

---

⁵ Például katonai trombitaszignálok zászlófelvonásnál, temetésen, kürtszó vadászaton, vagy a postakürt a 20. század elejéig.

⁶ Richard Rastall: „Turmmusik”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 25. kötet, 928. oldal.

⁷ A diatonikus skálára emlékeztető, de attól a felhangok szerint intonációban kissé eltérő hangokat lehetett megszólaltatni, melyek a diatonikus skála egy részét alkotják.

1. A rézfúvós kamarazene gyökerei

ventil, de alapvető tulajdonsága, a tolóka már ekkor is megkülönböztette a többi rézfúvós hangszertől, és alkalmassá tette a kromatikus hangsor megszólaltatására. Alapvetően a 'harsona' megnevezést fogom használni, de a hangszer neve ebben az időben különböző országokban elég változó: 'posaune' Németországban, 'trombone' Itáliában, 'sacqueboute' Franciaországban, 'sacabuche' Spanyolországban, 'sackbut' 'sagbut', 'shakbush' vagy 'shagbut' Angliában, Hollandiában pedig 'trompette saicqueboute'.

A toronyzene műfaja leginkább Németországban volt elterjedt a 16. század végétől a 18. század elejéig,⁸ de Németországgal együtt egész Európában ennél már jóval korábban találkozhatunk vele. A városi, polgári alkalmazásban álló zenészekről – akiknek a rétege éppen a várost őrző trombitásokból fejlődött ki⁹ – az első források a középkor végétől, valamint a reneszánsz korból származnak. Ezekben különböző megnevezéssel említik őket: 'Speleman dere stat' (1227, 1265, Brunswick), 'tubatores del comune' (1291, Firenze), 'figellatori consulum' (1335, Lüneburg), 'des Rades Trometer' (1339, Bréma), 'der statt pffifer' (1378, Bern). Német nyelvterületen a 14. század második felében előfordul a 'Stadtspielman' vagy 'Stad spellude' is (1401 előtti forrás, Lüneburg), illetve a Ratsmusicus (Ratsmusikant), Stadtmusicus (Stadtmusikant), Instrumentist, Kunstpfeifer és Zinkenist, a legelterjedtebb pedig a későbbi 'Stadtpfeifer' megnevezés. Angol nyelvterületen ugyanebben az időben 'town wait' néven működnek városi zenészek, Hollandiában leggyakrabban 'Stadspijpers'-nek hívják őket, Olaszországban pedig a 'Pifferi' a nevük.¹⁰ A megnevezések közül több is utal a fúvós hangszerek használatára, például a tubatores, trometer, pffifer, pfeifer vagy a zinkenist.

A stadtpfeiferek közül nem mindenki játszott toronyzenét, hiszen az idővel jól körülhatárolt feladataik ennél sokkal kiterjedtebbek voltak. A zenészek eleinte vándoroltak, felkéréseik időszakos jellegűek voltak, amelyek csak valamilyen

---

⁸ Richard Rastall: „Turmmusik”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 25. kötet, 928. oldal

⁹ Adrienne Simpson: „Pezel [Pecelius, Petzel, Petzoldt, Bezel(d), Bezelius], Johann Christoph”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 19. kötet, 534. oldal

¹⁰ Heinrich W. Schwab: „Stadtpfeifer”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 24. kötet 252-254. oldal.

meghatározott alkalomra szóltak, a bérüket is az adott esemény szervezői fizették ki.¹¹

Az igazi, írásos kinevezések a 15. században kezdődtek, és elengedhetetlen elemét képezték a városi zenész lét megalapozásának. Ezekben a szerződésekben a város polgármestere és tanácsa részletesen lefektette a zenészek kötelességeit és jogait, emellett éves vagy féléves fix fizetést biztosított számukra. A városi zenészek kötelességei között szerepelt, hogy fellépnek a hivatalos ünnepélyeken, felvonulásokon, királyi látogatáskor, polgári esküvők vagy keresztelők alkalmával, részt vesznek az egyházi zenei szolgálatban és az iskolai ünnepeken, valamint tanítják a zenész tanoncokat.¹² A Stadtpfeifereknek bizonyos esetekben, eleinte főképp kisebb településeken magukra kellett vállalni a toronyóri szolgálatokat is, ami nagymértékben hozzájárult a toronyzene műfajának fejlődéséhez. Városi zenész minőségük mellett voltak, akik más munkát is vállaltak, mint például orgonista, tanár, hangszerész vagy a valamilyen zenétől független állás. Nagyobb városokban a városi zenészeknek sikerült magukat művészibb feladatokra korlátozni: koncerteken léptek fel, hangversenyeket, zenei eseményeket vezettek, nagyobb, ünnepi miséken közreműködtek és később operákban is játszottak. Feladataik tehát tudásbéli szintjük és szolgálati helyüktől függően rendkívül szertágazóak és eltérő szintűek voltak. Ennek megfelelően széles repertoárjukat is sokféle zene alkotta: szignálok, korálok, táncjátékok, meghatározott jelentéssel bíró művek, majd a 18. századtól kezdve megjelentek a szimfonia-k és versenyművek is.

Kötelezettségeikért cserébe a meghatározott és rendszeres fizetésen túl jogokat kaptak. Ilyen többek között az adott város határain belüli kizárólagos privilégium a zenei szolgáltatásokat illetően, ám a jog érvényesüléséért folyamatos csatát kellett vívniuk a városi zenészi cím elnyerésére jogosulatlan, sok esetben képzetlen muzsikusokkal szemben.¹³ Ahhoz, hogy valaki elnyerhesse ezt a címet, először is bizonyítania kellett tisztességes és törvényes származását, majd öt-hat évnyi tanulás után – amely alatt számos fúvós és vonós hangszereken is megtanult játszani –, ünnepélyesen mesterlegénnyé avatták. Képzett zenészként választhatott, hogy mestere mellett marad, és együtt dolgoznak, vagy pedig évekre tartó utazgatásba kezd. Tapasztalt mesterlegényként, ha valahol üresedés támadt, a városi

---

¹¹ I.h.

¹² I.h.

¹³ I.h.

1. A rézfűvós kamarazene gyökerei

tanács meghallgatása és kiválasztása után valódi városi zenésszé válhatott. Emellett – akárcsak más mesterségek esetében – házasság útján is meg lehetett szerezni ezt a posztot. A Bach család például generációkon keresztül így tartotta meg pozícióját a türingiai városokban.¹⁴ A városi zenész lét megszűnéséhez több tényező is hozzájárult. Ilyenek a francia forradalom idején végbemenő társadalmi és gazdasági változások, többek között a mesterségek gyakorlásának, valamint a gazdasági verseny szabadságának bevezetése. Ugyanakkor a sokoldalú, több hangszeren játszó muzsikust a kor zenéinek technikai igényei miatt felváltotta az elsősorban egy adott hangszerhez jól értő zenész, ők azonban már az új alapítású konzervatóriumokban tanultak.¹⁵

1.1.1. Johann Christoph Pezel

A városi zenészek közül sokan komponáltak, közülük némelyeknek máig fennmaradt a neve: Tielman Susato, Brade, Hassler, Schop, S. T. Staden, Pezel, Zachow, Telemann, Quantz, Zelter és Lumbye.¹⁶ A művek nagy részének nincs konkrét hangszerelése, de azokat, amelyek alkalmasak voltak rá, rézfűvós hangszerekkel is játszották. Pezelnek azonban vannak olyan, elsősorban rézfűvós hangszerekre komponált művei, amelyek miatt őt tekinthetjük az egyik első olyan zeneszerzőnek, aki kimondottan rézfűvós kamarazenét komponált.

Pezel 1639-ben született a sziléziai Glatzban (ma Klodzko, Lengyelország).¹⁷ Egész pályája alatt városi zenészekből álló együttesekben játszott, különböző hangszereken: 1664-ből származik az első róla szóló forrás, amelyen, mint hegedűst említik, akit a lipcsei városatyák ekkor vettek alkalmazásba. 1670-ben lépett elő 'Stadt-pfeifer'-ré, ami életre szóló kinevezés volt. Ezzel a címmel együtt járt a rézfűvós hangszerek használata is. Ugyanebben az évben jelent meg a *Hora decima musicorum lipsiensium*, amely első fontosabb kompozícióit tartalmazza. A Pezel neve körül kialakult zavar is ekkor kezdődik. A kiadvány címlapján Johanne Pezelio

---

¹⁴ I. h.

¹⁵ I. h.

¹⁶ I.m. 254. oldal

¹⁷ Adrienne Simpson: „Pezel [Pecelius, Petzel, Petzoldt, Bezel(d), Bezelius], Johann Christoph”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 19. kötet, 534. oldal

áll, míg az ajánlás aláírása Johann Bezel, ¹⁸ de később, más források alapján további variációk is előkerültek, mint például Pecelius, Petzel, Petzoldt, Bezel(d), Bezelius. ¹⁹

A 17. század második felében már egész Németországban, így Lipcsében is elterjedt gyakorlat volt, hogy naponta két alkalommal toronyzene szólt a városháza tornyából. Az együttes leggyakrabban két kornettből és három harsonából állt, amihez olykor vonósok is társultak. Pezel két legfontosabb, kifejezetten öt rézfúvósra írt gyűjteménye a fentebb említett *Hora decima musicorum lipsiensium* (Lipcse, 1670) és a *Fünff-stimmigte blasende Music* (Frankfurt, 1685). ²⁰

Az első könyv negyven, egytételes szonátát tartalmaz, melyek egyesével vannak számozva. Noha a kotta eredeti kiadásának címlapján és a partitúrában, mint lehetséges alternatíva a vonósok is fel vannak tüntetve (két violino, két viola, egy violone), az elsődleges ajánlás szerint a hangszerelés egyértelműen két kornett, két harsona és egy basszus harsona. Emellett a szólamvezetés is a fúvós verziót erősíti meg. A kotta szerint különálló darabok csoportosítására több felvetés is született, amelyek közül a legvalószínűbb Philip G. Downs zenetudósé. Elmélete szerint az első öt és a legutolsó szonáta kivételével a többi párokba rendezhető az azonos hangnem és a váltakozó – egy páros és egy páratlan – lüktetés alapján. Például a no. 6. páros, a no. 7. páratlan, és mindkettő a-moll. A többi hat szonátának egy kicsit más a szerkezete: az első kettő és az utolsó önállóan is megállja a helyét, a no. 3, 4, 5. pedig együtt alkot egy egységet. A kotta címlapja szerint a művek közül délelőtt 10 órakor játszottak toronyzenét. ²¹

A *Fünff-stimmigte blasende Music* gyűjtemény 76 darabot tartalmaz. Nagyobb részük intrada, de sok táncjáték is van közöttük: sarabande, courante, allemande és bal (balleta). Ezek a művek sokkal kevésbé csoportosíthatók, néhány táncjáték pár motivikus ismétlődését leszámítva nem lehet bennük olyan rendszert felfedezni, amely utalna arra, hogy milyen sorrendben adtak belőlük elő. ²²

A toronyzene sztereotípiáktól terhes, nehezen fejlődő műfaj. Zeneileg és hangszínből sem rejt magában túl sok lehetőséget, így Pezel nagysága éppen a

---

¹⁸ Johanne Pezelio: *Hora decima musicorum lipsiensium. Musicalische Arbeit zum Ab-blasen/Um 10. Uhr Vormittage in Leipzig/Bestehend In 40. Sonaten mit 5. Stimmen/als 2. Cornetten und 3. Trombonnen*. Kotta. (Lipcse: Georg Heinrich Frommanns/Johann Röler: 1670)

¹⁹ Adrienne Simpson: „Pezel [Pecelius, Petzel, Petzoldt, Bezel(d), Bezelius], Johann Christoph”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 19. kötet, 534. oldal

²⁰ I.h.

²¹ I.h.

²² I.h.

behatárolt eszköztár ügyes kiaknázásában rejlik, hiszen zenéje érdekes és élettel teli. Szerkesztésmódjára jellemző a külső szólamok dominanciája, a hangszerek párba rendezése, például a kornett párhuzamos szólamvezetése, valamint az imitációs és homofón textusok ötletes váltogatása.

1.1.2. Gottfried Reiche

A városi zenészek a feléjük támasztott elvárásokból következően sokoldalúak voltak, több hangszeren is tudtak játszani, ám ez nem jelentette azt, hogy nem lehettek egy hangszer kiemelkedő virtuózai. Ilyen volt Nathanael Schnittelbach (1633–1667) és Thomas Baltzar [sic!] (1630–1663) lübecki hegedűsök, valamint a lipcsei trombitás: Gottfried Reiche (1667–1734). Őt azon túl, hogy virtuozitása és szépen megszólaltatott magas regisztere miatt Bach nagyra értékelte, azért fontos megemlíteni, ²³ mert zeneszerzőként is maradandót alkotott: négyszólamú toronyzenéi a műfaj kiemelkedő alkotásai.

Reiche, „korának egyik legjelentősebb, legvirtuózabb trombitaművésze”²⁴ a németországi Weissenfelsben született 1667. február 5-én.²⁵ Tanulmányairól csak annyit lehet tudni, hogy Stadtpfeifernek tanult bizonyos Beckernél, de érdemes megjegyezni, hogy szülővárosa rajta kívül is kitűnő trombitásokat nevelt. Reiche 1688-ban szegődött mesterlegénynek a lipcsei Stadtpfeifer mellé, 1700-ban nevezik ki hegedűművésszé (Kunstgeiger), és 1706-ban kapja meg a Stadtpfeifer címet, amit 1719-től már mint senior vagy vezető Stadtpfeifer visel. Bach Lipcsébe érkezésének időpontja (1723) ²⁶ és Reiche halálának 1734-es bekövetkezése között a trombitaművész eljártssza Bach összes első trombita szólamát, és feltételezhetően az első kürt, kornett (cink) és alt-harsona szólamokat is. „Ha Bach neki írt remek trombitaszólamaira gondolunk – amelyek a barokk kor legdíszitettebb, legkülönlegesebb trombitaszólamai –, fogalmat alkothatunk Reiche kiváló hangszeres képességeiről.” ²⁷ Valószínűleg Reiche hatvanadik születésnapja

---

²³ I. h.

²⁴ Gyenge Enikő: „Gottfried Reiche”. In: Ewald Brass Quintet: *Tower sonatas*. CD kísérfűzet. (Budapest: Hungaroton Records Ltd., 2007). 13. oldal

²⁵ Edward H. Tarr: „Reiche, Gottfried”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 21. kötet 142. oldal.

²⁶ I. h.

²⁷ Gyenge, *Tower sonatas*, 13. oldal (Lásd a 24. lábjegyzetet)

alkalmából kérte fel a városi tanács Elias Gottlob Haussmann, hogy készítsen róla egy olajportrét, ami később számos kutatás és vita tárgyává vált.²⁸

A képen Reiche egyik kezében csavart trombitáját tartja, ami eltért az akkoriban megszokott, egyenesebb, csak egyszer körbehajlított natúrtrombitáktól. A másik kezében pedig egy kotta van, amelyen egy *Abblasen* című fúvós fanfár olvasható. Egyes kutatók szerint a rövid, frappáns és virtuóz kis mestermű stílusából ítélve inkább Bach műve, melyet talán Reichének komponált születésnapjára. A darab jól leolvasható a festményről, így azt már többször kiadták, illetve hangfelvételek is készültek belőle.

1. ábra: Elias Gottlob Haussmann: Gottfried Reiche

Reiche zeneszerzőként toronyzenéket, ötszólamú szonátákat és kisebb műveket komponált, ez utóbbiak mára elvesztek.²⁹ Legfontosabb fennmaradt műve, ami 1696-ban jelent meg, a *Vier und zwanzig neue Quatricinia*, melyet eredetileg egy kornettre és három harsonára írt.³⁰ A sorozat fanfárokot tartalmaz, amelyek címük és szerkezetük alapján két csoportra oszthatók: tíz, javarészt akkordikus *Sonatina*, valamint tizennégy polifonikus *Fuga*.³¹

---

²⁸ I. h.

²⁹ Edward H. Tarr: „Reiche, Gottfried”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 21. kötet, 142. oldal

³⁰ Gyenge, *Tower sonatas*, 13. oldal (Lásd a 24. lábjegyzetet)

³¹ I.h.

1. A rézfúvós kamarazene gyökerei

Műveit az 1950-60-as években rendszeresen játszotta a Varasdy Kvintett, majd egy fél évszázaddal később, 2007-ben az Ewald Rézfúvós Kvintett vette őket lemezre.

Reiche 1734. október 6-án hirtelen, még aktív muzsikusként halt meg, legendás körülmények között. Az anekdota szerint egész este egy fáklyától füstös teremben játszott, ahol elhangzott a BWV 215-ös kantáta nyitókórusa is. A szájhagyomány szerint ennek az egyik trombitafutamánál lett rosszul, majd pedig az utcán, hazafelé menet érte a szélütés, amit nem élt túl. Így elmondható, hogy szinte játék közben érte a halál. Kérdés, hogy ha ez igaz, vajon Bach tudatában volt-e ennek, amikor ezt a művét átvette a h-moll mise Hozsanna-tételében.³²

Reiche és Pezel művei után még két német zeneszerző toronyszonátáit fontos megemlítenem: Johann Georg Christian Störl hat szonátáját egy kornettből és három harsonából álló kvartettre, valamint Johann Christian Friedrich Schneider négy szonátáját két kornett és három harsona alkotta kvintettre, amit a zittai városi muzsikuskok számára komponált 1803-ban.³³

1.2. Előzmények Magyarországon kívül: reneszánsz, kora barokk zene

A középkorban gyökerező fanfár és toronyzene elterjedésével egy időben a reneszánsz és kora barokk időkben egyre jelentősebbé válik az instrumentális zene, amiben a rézfúvósok is szerepet kapnak, elsősorban az Angliában, Franciaországban, Németországban, Itáliában és Hollandiában működő komponisták műveiben. A kor zeneszerzői kisebb együttesekre – Angliában ekkoriban elterjedt elnevezés szerint 'consort'-okra – írt instrumentális műveik jelentős részében nem határozták meg pontosan, milyen hangszereket szeretnének hallani, ám a szólamok felrakása, formálása és a gyakorlat sokszor árulkodik az alapvető elképzelésről. Emellett természetesen sok mű tartalmaz pontos útmutatást a hangszerekre vonatkozóan. A tisztán egy családból, azaz csak vonós vagy fúvós hangszerekre

---

³² I. h.

³³ N.N.: „Toronyzene”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 3. kötet, 530. oldal.

komponált műveket 'whole consort'-nak, míg vegyes együttesekre írt darabokat 'broken consort'-nak nevezték.³⁴

Az egyházi zenében, templomi szonátákban, a mise állandó részeinek megzenésítésében a hangszerek, köztük rézfúvósokkal, eleinte az énekszólamok megerősítését szolgálták. Később előfordult, hogy a hangszeres együttes mellett mindössze egyetlen énekszólam volt, a szöveg miatt, Gabrieli korában pedig már annyira erős volt az instrumentális zene, hogy tisztán hangszeres mű is elhangozhatott a liturgia alatt. A világi oldalon az udvari zenében jelent meg általában más hangszerekkel együtt, de néha önállóan is: intrádákban, reneszánsz és barokk táncjátékokban és a szórakoztató, asztali zenében. Annak ellenére, hogy nagyon kevés, szinte elenyésző mű keletkezett kifejezetten és tisztán rézfúvós együttes számára, egyértelmű, hogy a többi hangszerrel való együtt játék, valamint az a kevés darab, amelyben ez a hangszeres család dominál, mind hozzájárultak a rézfúvós kamarazene kialakulásához.

Amikor a 20. század közepén megalakultak az első magyar rézfúvós együttesek, a műfajnak szinte még egyáltalán nem létezett kortárs irodalma. Így először a német toronyzenét, fanfárokot, valamint az angol, francia, német, itáliai és holland reneszánsz, kora barokk zeneszerzők egyházi és világi műveit kezdték játszani. A Budapest Rézfúvós Kvintett 1974-ben Reneszánsz Rézfúvós Kvintett néven alakultak meg, és noha repertoárjukat nem kizárólag ez a stíluskorszak határozta meg, mégis jelentős hangsúlyt kapott benne.

A következőkben néhány olyan zeneszerzőt mutatok be ebből a korból, akiknek van kifejezetten rézfúvós együttesre írt darabjuk, vagy műveiket – a szabad hangszerelés miatt – gyakran rézfúvós hangszerekkel adták elő; illetve olyanokat, akiknek a műveiből népszerű, napjaink koncertjein is gyakran játszott átiratok születtek.

1.2.1. Giovanni Gabrieli (Gabrielli)

Velencében született 1554 és 1557 között, Andrea Gabrieli zeneszerző unokaöccse. Életének korai szakaszáról keveset tudni, de néhány évtől eltekintve, amit az 1570-es évek második felében V. Albrecht herceg müncheni udvaránál töltött, mint Orlande

---

³⁴ N.N.: „Consort”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 1. kötet, 356. oldal.

1. A rézfúvós kamarazene gyökerei

de Lassus tanítványa és udvari zenész, 1612. augusztus 12-én bekövetkező haláláig szülővárosában élt és dolgozott, mint zeneszerző és orgonista. 1584-ben Claudio Merulo után ideiglenesen kapta meg a Szent Márk székesegyház orgonista állását, miután pedig 1585. január 1-én megnyerte az állás betöltésére kiírt meghallgatást, állandó szerződést kapott, és haláláig megtartotta posztját.³⁵

Giovanni Gabrieli a körülbelül 1530 és 1620 között működő velencei iskola legfontosabb képviselői közé tartozik Andrea Gabrielivel, Adrian Willaerttel és Meruloval együtt.³⁶ Az irányzat zeneszerzőinek munkássága mérföldkövet jelent a hangszeres zene fejlődésének történetében, és nagy szerepük volt a barokk vokális és instrumentális formáinak kialakulásában.³⁷ A Szent Márk székesegyház korabeli zenei életének egyik fő sajátossága a többkórusos kompozíciós technika, ami később számos hangszeres műfaj kiindulópontjául szolgált. A technika alkalmazásának kezdete Willaert nevéhez fűződik, de Andrea és Giovanni Gabrieli műveiben ért a csúcára. Lényege, hogy két, három vagy több kórus egymástól szétválasztva kerül elhelyezésre az adott előadói térben, és nem csak együttesen, hanem váltakozva, egymásba kapcsolódóan is megszólalnak. A Szent Márk székesegyház – a velencei iskola központja – belső terének sajátossága, a két orgonakarzat miatt kiválóan alkalmas volt e technika kiaknázására. Andrea és Giovanni Gabrieli már akár négy kórust is alkalmaztak, valamint hangszereket és hangszerkórusokat is bevontak, később pedig a kórusoktól függetlenül, hangszeres együttesekre is alkalmazták a többkórusos kompozíciós technikát.³⁸

Gabrieli hangszeres zenéje canzonákból és szonátákból áll, amelyeket – akárcsak a motettákat – templomi használatra szánt.³⁹ Noha nem minden előzmény nélküli, de kimondhatjuk, G. Gabrieli korszakalkotó szerző a hangszeres műfajokat illetően, hiszen a 'canzon da sonar', vagy 'canzone per sonare' erősen hozzájárult a szonáta műfajának kialakulásához.⁴⁰

---

³⁵ David Bryant: „Gabrieli, Giovanni”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 9. kötet, 390-396. oldal

³⁶ I.h.

³⁷ N.N.: „Velencei iskola”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 3. kötet, 589. oldal.

³⁸ N.N.: „Többkórusos technika”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 3. kötet, 534. oldal.

³⁹ Bryant, Gabrieli, Giovanni (Lásd a 63. lábjegyzetet).

⁴⁰ N.N.: „Szonáta”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 3. kötet, 468. oldal.

A kor általános gyakorlata volt a hangszeres zenében, hogy a szerzők nem specifikálták a hangszerelést: a szólamokat különböző, akár vonós vagy fúvós hangszerek is játszhatták. Gabrieliről széles körben él az a meggyőződés, hogy egyike volt azon alkotóknak, akik ezzel ellentétben bizonyos műveikben pontosan meghatározták, milyen hangszereket képzelnek az adott szólamhoz. Ezt a felfogást látszik megerősíteni az 1615-ben, Gabrieli halála után három évvel megjelenő *Symphoniae sacrae II.* című gyűjtemény, amelyben feltűnően sok hangszermegjelölést találunk. David Bryant, a Grove zenei lexikon *Gabrieli, Giovanni* szócikkének írója azonban rámutat arra, hogy ebben a kiadásban valószínűleg túlságosan szigorúan ragaszkodtak a szerző saját, előadói kottaanyagába kézzel beírt hangszereléshez, ami azonban csak egy-egy adott előadásra vonatkozott, alapvetően ez azonban sokkal rugalmasabb volt. A szintén 1615-ben megjelent tíz énekszólamra írt *Iubilate Deo omnis terra* nyomtatott kottájában lévő előírások például megmutatják, hogy a hangszerek nem csak a szólamok megerősítésére szolgálhattak, hanem némelyik helyettesítésére is: az alt helyett vagy mellett a kornett jelenthetett alternatívát, a két tenor szólam helyett/mellett pedig a harsona vagy a fagott. Ebben a műben a tízszólamú kórus mellett egyébként fagott, két kornett, öt (vagy az énekszólamok helyett akár hét) harsona és basso continuo van feltüntetve. Ez gyakorlatilag egy enyhén kibővített rézfúvós együttes a kórus mellett. Ugyanakkor az előadói anyagban lévő beírások és a korai kiadások hangszermegjelölései alapján valószínűsíthető, hogy Gabrieli gyakran alkalmazta és nagyon szerette a rézfúvós hangszereket. Tény, hogy az ő idejében két kitűnő kornettes is működött a Szent Márk székesegyház zenekarában: Girolamo Dalla Casa és Giovanni Bassano, akik feltehetőleg inspirálták őt.⁴¹

Leghíresebb kifejezetten rézfúvókra írt darabját az 1597-ben megjelent *Sacrae symphoniae I.*, Gabrieli első műveinek gyűjteménye tartalmazza, ez a *Sonata, pian' e forte, alla quarta bassa a 8*, amit két hangszeres kórusra komponált: az egyikben egy kornett és három harsona, a másikban egy viola és három harsona szerepel. A gyűjtemény egyébként negyvenöt motetta mellett tizenhat canzonát és szonátát is tartalmaz nyolc, tíz, tizenkettő, illetve tizennégy-tizenhat hangszerre.⁴² Gabrieli ezt az egytételű szonátát⁴³ is többkórusos technikával készítette, és a térbeli

⁴¹ Bryant, Gabrieli, Giovanni (Lásd a 35. lábjegyzetet).

⁴² I.h.

⁴³ A szonáta ebben a korban hangszeres darabot jelentett.

1. A rézfúvós kamarazene gyökerei

elhelyezkedésből fakadó hatás mellett a címben is szereplő dinamikai játékkal tette még izgalmasabbá kompozícióját. A művet a tisztán rézfúvósokból álló fél kezdi pianóban, az első ütemben⁴⁴ egy g moll akkord felépítésével. A darab tehát valójában a második ütemben indul. Az első ütemet nem számolva tizenkét ütem után válaszol a másik együttes, ugyanúgy halkán és tizenkét ütemmel. Ezt követi az első tutti rész, amikor a két hangszeres kórus forte játszik. Később aztán rövidebb, hosszabb időre, esetleg csak egy fél ütemes válasz formájában végül a többi lehetséges dinamikai variáció is előkerül: piano együtt, forte külön. A mű utóélete mutatja, mennyire sokat jelent ez a rézfúvós kamarazene számára, Gabrieli *Sonata, pian' e forte*-ja számtalan templomi és hangversenytermi koncerten hangzott el a 20. század második felében. 1968 áprilisában pedig tizenkét másik Gabrieli canzonával és szonátával együtt készült belőle egy ma már legendásnak számító felvétel, amelyet három amerikai szimfonikus zenekar (Philadelphia, Cleveland, Chicago) rézfúvósaiból alakult együttes rögzített sztereó LP lemezre: *The antiphonal music of Gabrieli* címmel.⁴⁵

Néhány különálló canzonán kívül fontos, tisztán instrumentális műveket tartalmazó gyűjtemény az 1615-ben megjelent *Canzoni et sonate*, amely 21 canzonát és szonátát tartalmaz a triótól a 22 fős együttesig. Noha van, amelyiknél meg van határozva például, hogy három hegedűvel kell játszani, mégis, ezek közül sokat rézfúvósokon is el lehet képzelni, ma pedig népszerűek az ezekből készült átiratok.

Giovanni és Andrea Gabrieli hatását érezni Tiburtio Massaino,⁴⁶ itáliai zeneszerző canzonáján, melyet nyolc harsonára és continuora komponált. Ez a mű 1608-ban jelent meg a velencei Alessandro Raveriinél egy *Canzoni per sonare* gyűjteményben, és azért fontos megemlíteni, mert meghatározott hangszerelése van, amely ekkoriban kezd csak elterjedni, valamint két kórust ír elő, ami Szent Márk templomban alkalmazott kétkórusos technikára utal, ennek azonban nem sok jele van a műben, ugyanis az teljesen egy egység az elejétől a végéig.⁴⁷

Noha talán Gabrieli elsősorban nem a rézfúvós kamarazene megteremtésén fáradozott, hangszeres zenéjének jellege, funkciója és jelentősége miatt közvetve mégis sokat tett a rézfúvós kamarazene önálló műfajjá válásának érdekében.

---

⁴⁴ Ekkor még nem voltak ütemvonalak, az ütemekre a modern kiadások alapján, az egyszerűség kedvéért utalok.

⁴⁵ The Philadelphia Brass Ensemble, The Cleveland Brass Ensemble, The Chicago Brass Ensemble: *The Antiphonal Music Of Gabrieli*. Columbia Masterworks – MS 7209, 1968. LP lemez.

⁴⁶ 1550 előtt született Cremonában és 1608 után halt meg Piacenzában vagy Lodiban.

⁴⁷ https://www.lipscomb.edu/windbandhistory/rhodeswindband_03_baroque.htm#massaino utolsó megtekintés: 2017. június 4.

1.2.2. Angol zeneszerzők

Anthony Holborne (1545, London – 1602, London) angol lantjátékos és zeneszerző, a consort zene képviselője I. Erzsébet királynő muzsikusa volt.⁴⁸ Egyik legfontosabb fennmaradt műve a *Pavans, Galliards, Almains and Other Short Aeirs both Grave, and Light, in Five Parts, for Viols, Violins, or Other Musicall Winde Instruments* öt hangszerre 1599-ben jelent meg Londonban.⁴⁹ Ez a gyűjtemény 65 darabot tartalmaz, amelyek – ahogy a címben is szerepel – akár fúvós hangszereken is előadhatók. A 20. század második felében az amerikai Empire Brass Quintet szerkesztésében rézfúvós kvintett átírat készült néhány tételéből *Elizabethan Dance Suite (Erzsébet korabeli táncok)* címmel, amely később rendkívül széles körben vált elterjedtté, a magyar együttesek a 80-as évektől kezdve a mai napig rendszeresen műsorra tűzik.

John Adson angol zeneszerző és fúvós életének első éveiről szinte semmi biztosat nem lehet tudni. Valószínűleg 1587-ben született Angliában, keresztelési dokumentum alapján talán a northants-i Watfordban, és 1640-ben halt meg Londonban.⁵⁰ Az első biztos adat 1604-ből származik, amikor már kornettes volt lorraine-i III. Károly Nancyben lévő udvarában. Miután Károly 1608-ban meghalt, Adson Londonba költözött, ahol városi zenész lett. Leginkább 1611-ben megjelent, őt, illetve hatszólamú *Courtly Masquing Ayres* című gyűjteményéről híres, amit hegedűkre, consort-okra (vegyes együttesekre) és kornettekre írt, Buckingham hercegének ajánlva, aki az álarcosbálok nagy pártfogója volt.⁵¹

A 31 gyors táncot tartalmazó gyűjtemény három részre oszlik. Az elsőben 18 eredeti álarcos tánc van, amelyek öt szólamából csak egy szoprán. Ez a szerkesztési mód a korabeli vonós hangszereléshez köthető. A következő három darab szintén ötszólamú, de meghatározott hangszerelésük szerint kornettekén és harsonákon kell őket játszani. A többi darab hatszólamú, de feltehetőleg az utóbbi hangszerekre írta, mert a két szoprán a fúvós consort-ok jellegzetessége volt.⁵² Adson gyűjteményének

---

⁴⁸ N.N.: „Holborne, Anthony”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 2. kötet, 186. oldal.

⁴⁹ Warwick Edwards: „Holborne, Antony”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 11. kötet, 615. oldal

⁵⁰ Peter Holman: „Adson, John”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 1. kötet, 169. oldal

⁵¹ I.h.

⁵² I.h

három tételéből modern átírat is készült rézfúvós kvintetre, mely a magyar együttesek közül elsősorban a Budapest Brass Quintet repertoárját gazdagította.⁵³

Locke Matthew szintén angol zeneszerző, egyházi alkalmazásban állt. Valószínűleg Exeterben született 1621 és 1623 között, és Londonban halt meg 1677-ben. Négy olyan anglikán egyházi éneke maradt fent, amelyekben az énekszólamok és a basso continuo mellett három, illetve négy rézfúvós hangszert, kornetteket és harsonákat ír elő. Emellett két 1661-ben megjelent világi, consort zenéjében is megjelennek a rézfúvós hangszerek. Mindkettőt a király megkoronázásának ünnepségére komponálta: *Two suites, for entertainment before the king's coronation* két kornetre és három harsonára, valamint *Pavane, almande for entertainment before the king's coronation* két kornetre és négy harsonára. Az ezekből a művekből készült rézfúvós kvintett átírat címe: *Music for his Majesty's Sackbuts and Cornetts*.

Az angliai consort zene korszakából van még pár olyan szerző, akiknek a műveit ma a rézfúvós kvintettek rendszeresen játsszák, ők azonban nem írtak kimondottan és tisztán rézfúvókra, azaz 'whole consort'-ra, instrumentális műveik azonban a rugalmas hangszerelés miatt elképzelhetők fúvósokkal is. Az egyik legelterjedtebb és legnépszerűbb átírat a londonban alkotó Giles Farnaby (1563-1640) műveiből készült, a *Fancies, Toyes and Dreams, suite for brass* című kvintett feldolgozás, amelyet Elgar Howarth készített. Átíratok készültek William Brade (1560-1630) és Thomas Simpson (1582-1628) műveiből is. Mindketten angol származású szerzők, de életük jelentős részében – csupán néhány év eltéréssel – a mai Németország északi részében, valamint Dániában tevékenykedtek udvari zenészként. Utóbbi leginkább három gyűjteményéről híres, melyek 1610 és 1621 között jelentek meg: az első régi stílusú, több angol szerző művét is felhasználó gyűjteményhez képest a második már jobban megfelel az adott kornak, mindkettő ötszólamú táncokat tartalmaz, vonós hangszerekre, az utolsó gyűjtemény pedig már a vonósnégyes felépítését követi.⁵⁴ A Budapest Rézfúvós Quintet *Toronyzenék* címmel játszotta Simpson műveit.⁵⁵ Átíratok készültek Jean Baptiste Loeillet (John Loeillet of London) (1680-1730) műveiből, és többek között Henry Purcell vagy Charles John Stanley a *Trumpet Voluntary* vagy *Trumpet Tune* szavakat címükben hordozó

---

⁵³ Dr. Szabó László: *A basszustuba alkalmazási területeinek magyar vonatkozásai*. DLA disszertáció, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2010. (Kézirat). 89. oldal.

⁵⁴ Peter Holman: „Simpson, Thomas”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 23. kötet, 413-414. oldal

⁵⁵ Szabó, *A basszustuba alkalmazási területeinek magyar vonatkozásai*, 89. (Lásd a 53. lábjegyzetet).

darabjaiból, melyeket eredetileg orgonára írtak, a trombita regiszter használatának meghatározásával. Ez utóbbi szerzőknek természetesen csak igen közvetve van bármiféle szerepe is a rézfúvós kvintett műfajának kialakulásában, hiszen műveikkel ők nem tettek semmit ennek érdekében, a rézfúvós kamarazene irodalom hiányától szenvedő együttesek viszont visszamentek addig a legtávolabbi korig, amelyben már találhattak kifejezetten a számukra komponált műveket, ezzel együtt viszont a korszak más szerzőinek arra alkalmas műveit is átírták a rézfúvós kamaraegyüttesek számára.

1.2.3. Németalföldi, német és francia zeneszerzők

Tylman Susato 1510 és 1515 között született a németországi Dortmund mellett található Soest városában, és 1570-ben vagy az után halt meg Svédországban.⁵⁶ Élete nagy részében Hollandiában működött, ahol az első jelentős nyomdászként tartják számon.⁵⁷ 1529-től Antwerpenben dolgozott a Miasszonyunk székesegyházban, mint kottamásoló és zenész, 1531 és 1549 között pedig városi muzsikus volt ugyanitt: harsonán, trombitán, görbekürtön (duplanádas, hajlított furulya alakú hangszer), fuvolán és blockflötén játszott. A Miasszonyunk katedrális esti miséjén rendszeresen harsonázott.⁵⁸ Noha egyetlen műve sem kimondottan rézfúvósok számára íródott, nehéz elképzelni, hogy komponálás közben ne gondolt volna saját hangszereire, vagy ne játszották volna el műveit rezes hangszereken. Egyházi és világi vokális művein kívül tizenhárom basse danse, tizenöt galliarde, hat pavane, nyolc allemande, kilenc rondó, és tíz másik tánc köthető a nevéhez. Ezek közül hat tétel jelent meg 1975-ben John Iveson átíratában, melyet a Philip Jones Brass Ensemble számára készített. Ez a transzkripció később Magyarországon is nagyon népszerűvé vált.

Samuel Scheidt Halleban született 1587-ben, és ugyanitt halt meg 1654-ben. A korai barokk zene egyik meghatározó alakja volt, aki elsősorban billentyűs és egyházi vokális műveivel emelkedett ki.⁵⁹ Hangszeres művei közül – melyeket a *Ludi musici* négy kötete foglalt össze – csak kevés maradt fenn, de valószínű, hogy

---

⁵⁶ Kristine Forney: „Susato, Tylman (Tielman)”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 24. kötet, 730-732. oldal.

⁵⁷ N.N.: „Toronyzene”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 3. kötet, 530. oldal.

⁵⁸ Forney: „Susato, Tylman (Tielman)”. (Lásd az 56. lábjegyzetet).

⁵⁹ Kerala J. Snyder, Douglas Bush: „Scheidt, Samuel”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 22. kötet, 450-461. oldal

1. A rézfúvós kamarazene gyökerei

az elveszett anyag nagy részének jellege megegyezik a fennmaradtakkal, amelyek különböző fajta táncokat tartalmaznak: pavane-t, galliarde-ot, allemande-ot, courante-ot, valamint canzonát és egy intradát, melyek mindegyikét négy vagy öt hangszerre komponálta egy további basso continuoval, mely valójában a basszus hangszer szólamának kivonata. A szerző feltüntette, hogy violákra írta, de más hangszeren is játszhatók. Legkevesebb egy canzona – a no. 18. – kornettek részére készült, valamint a Galliard battaglia-t az udvari kornettistának írta. Ezen kívül ma előszeretettel tűzik versenyek illetve kvintett koncertek programjára a *Canson Aethiopicae* című darabját, vagy a *Suite Battaglia* címen híressé vált átiratot.

A 17. századi magyarországi rézfúvós zene állapotairól szóló tudósítása miatt is fontos Georg Daniel Speer, aki Breslauban (mai Wrocław) született 1636. július 2-án, és 1707. október 5-én halt meg Göppingenben. Vándoréveiről írt, névtelenül megjelenő regényei alapján tudjuk, hogy tanulóéveit Magyarországon töltötte.⁶⁰ 1664-től azonban már biztos, hogy Németországban tevékenykedik: kezdetben városi és templomi zenész Stuttgartban, majd Tübingenben, 1667-től pedig Göppingenben alkalmazták tanárként és egyházi zenészként. Valószínűsíthető, hogy ebben az időszakban a Daniel Rutge álnevet is használta.⁶¹ Noha különböző okok miatt Göppingent többször is el kell hagynia élete során, mindig visszatért ide. A legtermékenyebb évei az 1680-as évek, amikor tizennégy műve jelenik meg: egyházi zenék, quodlibet gyűjtemények, regények, politikai kommentárok, és a pedagógiai *Grund-richtiger (...) Unterricht der Musicalischen Kunst* első kiadása, melynek alaposan kibővített második kiadása 1697-ben látott napvilágot.⁶²

A mű jelentős része elméleti leírás, melyet gyakorlatok és példák tesznek teljessé. Az első rész a kántorok részére íródott, a második rész a billentyűs hangszert tanulóknak (ez kötet az első kiadásban tíz oldal, a másodikban már százötven), a harmadik rész a vonós és fúvós hangszerek megszólaltatásáról szól, a negyedik kötet pedig a komponálásról. A harmadik kötetben a következő hangszerekkel foglalkozik: hegedű, brácsa, cselló, trombita, üstdob, harsona, ink/kornett (zinck/cornett, ezt a kettőt szinonimaként használja), fuvola, fagott és flazolet. A kötet

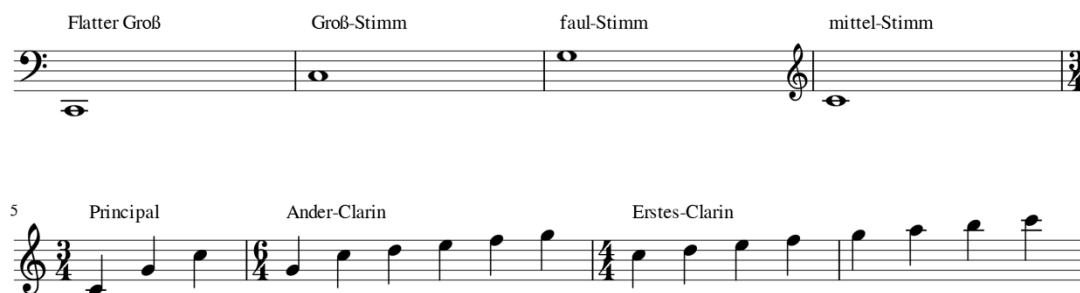
⁶⁰ Varasdy Frigyes: „Daniel Speer (1636-1707), aki Magyarországon tanult meg trombitálni”. *Piszton* VI./1. (2000. Május): 2-3. oldal. 3. oldal.

⁶¹ Rosemary Roberts, John Butt: „Speer, Daniel”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 24. kötet, 168-169. oldal

⁶²

http://ks.imslp.net/files/imglnks/usimg/0/0f/IMSLP366278-PMLP591518-speer_unterricht_der_musikalischen_kunst_3.pdf utolsó megtekintés: 2017. június 3.

háromnegyedében a fúvós hangszerekkel foglalkozik, melyekhez kottapéldákat és gyakorlatokat is írt, a fogásokhoz pedig ábrát készített, míg az első kötetben csak szöveges leírás szerepelt. Ebben a szakaszban Speer foglalkozik a felhangrendszerrel, hiszen a trombita ekkor még csak ezeket a hangokat használhatta. A felhangokat magasság szerinti regiszterekbe rendezte, melyek a különböző szólamok nevét is meghatározták:

A fejezethez tartozó példák legtöbb esetben a két legfelső szólamot használják, Clarin I. és II. megnevezéssel, de az első példa a Flatter-Groß szólamot leszámítva mindegyiket alkalmazza. Speer nem jelöli meg a 7. felhangot (szeptim), a 8. felhangot követően pedig a diatonikus skálát írja fel, ami a felhangrendszerben és a natúr (billentyűket nélkülöző) rézfúvós hangszerek esetében természetesen nem egészen így alakul. Ettől függetlenül némi szájjal történő igazítással elérhető ez a hangsor. Az is megállapítható, hogy a „Clarin” szólamokat a billentyű nélküli natúrtrombita játszotta, de ekkoriban még nem is volt másmilyen, ezért egyszerűen csak trombitának („trompet”) nevezte. A harsona a tolóka miatt természetesen már ekkor is képes volt kromatikus skálát játszani. A cink vagy kornett (Speernél zinck / cornett) pedig az a fából készül hosszúkás cső, melyen lukak vannak, de a trombitához hasonlóan ajakrezgéssel kell megszólaltatni. A fogástáblázatot a kis A és a háromvonalas C között írja fel, amely kromatikus, csak a kis B hiányzik belőle.

A *Grund-richtiger (...) Unterricht der Musicalischen Kunst* harmadik kötetén is érezni Speer hangszeres tapasztalatait, melyeket városi és egyházi zenészként szerzett, de rézfúvós kamarazenei szempontból legjelentősebb művei a *Recens fabricatus labor*⁶³ című gyűjteményében találhatók, mely 1685-ben jelent meg, és 25

⁶³ [http://imslp.org/wiki/Recens_fabricatus_labor_\(Speer,_Georg_Daniel\)](http://imslp.org/wiki/Recens_fabricatus_labor_(Speer,_Georg_Daniel)) utolsó megtekintés: 2017. június 3.

1. A rézfúvós kamarazene gyökerei

vidám darabot tartalmaz: dalokat, quodlibeteket, táncokat, és rövid, egytételű szonátákat. Speer pontosan meghatározta a tételek hangszerelését is: a continuo szólam mellett, amely természetesen minden darabban van, az első tizenkettő és az utolsó tételben az énekes vagy énekesek mellett vonós hangszerek szerepelnek, a 13-19. tétel a rézfúvósoké, a 20-22-ben vonósok és fagott, a 23. műben vonósok és harsona, a 24. pedig csak vonósok játszanak continuoval. A rézfúvós darabok hangszerelése:

13. Aufzug	6 trombita, continuo	C-dúr
14. Aufzug	6 trombita, continuo	C-dúr
15. Sonata	2 kornett, 3 harsona, continuo	a-moll
16. Sonata	2 kornett, 3 harsona, continuo	e-moll
17. Sonata	4 harsona, continuo	a-moll
18. Sonata	trombita/kornett, 3 harsona, continuo	C-dúr
19. Sonata	kornett, 3 harsona, continuo	G-dúr

Speer tehát komponált szextetteket, kvintetteket és kvártetteket is continuo kísérettel. Jól látszik az is, hogy azok a művek, amelyekben trombitát ír elő (vagy javasol), mind C-dúrban vannak. Ha lett volna *b*, vagy más hangolású trombitája, dúrban azokat a hangnemeket is használta volna. Amikor viszont mollt, vagy G-dúrt alkalmaz, akkor a trombiták ki vannak zárva. Ezek a darabok modern hangszereken ma is jelen vannak a rézfúvós kvintettek repertoárján.

A mai Németország és Franciaország területéről érdemes még megemlíteni néhány nevet, akik olyan három-, négy-, öt- és hatszólamú partitákat komponáltak a 17. század első felében, amelyeket fúvós hangszereken is játszottak: Michael Altenburg, Pierre-Françisque Caroubel, Melchior Franck, Johann Groh, Valentin Haußmann, Moritz von Hessen, Johann Kessel, Paul Peuerl, Isaac Posch, Michael Praetorius, Johann Hermann Schein, Johann Staden, Thomas Stoltzer, Störl, és Georg Vintz.⁶⁴

---

⁶⁴ Wilhelm Ehmann: *Alte Spielmusik für Bläser I.* (Kassel / Basel: Bärenreiter-verlag, 1963): 89. oldal.

Franciaországban ebből az időszakból Jean-Joseph Mauret (1682. április 11. Avignon – 1738. december 22. Charenton-le-Pont) az, akit fontos megemlíteni.⁶⁵ Huszonöt éves korában telepedett le Párizsban, ahol hamar nagy népszerűsége tett szert, és a halála előtti rövid időszakot leszámítva, melyet szegénységben töltött egy szeretetotthonban, egész életében a legmagasabb udvari körök ünnepeit, befolyásos és jómódú zenei személyisége volt. Kezdetben Anne, Maine hercegnője alkalmazta Sceaux-i szalonjában, ahol operákat és más szórakoztató műveket komponált a párizsi arisztokrata közönségnek. 1714-től 1718-ig a párizsi opera zenekarának igazgatója volt, 1717-1737-ig a Nouveau Théâtre Italien igazgatója, ahol a prózai művekhez rengeteg színházi kísérőzenét írt. Mindeközben énekes az udvarban, és Orleans hercegének Villers-Cotterets-i kastélyában nagy bálók szervezését vezeti. Az opera zenekara által alapított Concerts Spirituel koncertsorozat igazgatójaként (1728-1734) számos művét tudta bemutatni. Akkoriban elsősorban operái miatt volt híres, amelyek közül ma már egyet sem játszanak. Ma éppen az a műve a legnépszerűbb, amelyből a rézfúvós kvintett átírat is készült, az 1729-ben megjelent két *Suites de symphonies* első részének „*Rondeau*” címen híressé vált első tétele. Ezek a művek még nem a mai értelemben vett szimfóniák, ez a szó csak arra utal, hogy tisztán hangszeres zenékről van szó, igaz a hangszerelés pontosan meg volt határozva, és különösen nagy hangsúlyt kapott a különböző hangszínek összekapcsolása, valamint külön-külön való alkalmazása. Azért vált népszerűvé ez a tétel a rézfúvósok körében, mert a rondó témáját Mauret eredetileg is D trombitára írta.

1.3. Fúvós kamarazene a 17-18. században: Harmoniemusik

A 18. század második felére egyre jobban kikristályosodott a szimfonikus zenekarok felépítése: a vonósok már korábban elfoglalták helyüket, a fúvós hangszerek pedig komoly fejlődés előtt álltak, de a zeneszerzők lehetőségeik szerint folyamatosan kísérleteztek velük. Így alakult ki az a gyakorlat, hogy ekkoriban általában párosával alkalmazták őket: az oboa és a fagott már korábban elfogadottá vált, mint elsődleges fúvós szoprán és basszus, ehhez csatlakozott később az ekkoriban megalkotott klarinét, először Franciaországban és Angliában, később Bécsben is. Változó

---

⁶⁵ James R. Anthony, Beverly Wilcox: „Mauret, Jean-Joseph”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 17. kötet, 237-238. oldal.

1. A rézfúvós kamarazene gyökerei

gyakorisággal előfordult az angolkürt, a fuvola, a kontrafagott és a basszetskürt is. A rézfúvós hangszerek közül először a kürt került be a szimfonikus zenekarba, a trombita és a harsona csak később. A zenekarok harmóniai vázát megalapozó fúvósokat előszeretettel alkalmazták önállóan is társasági szórakoztatás céljából az 1760-as évektől az 1830-as évek végéig.⁶⁶ Ennek a felállásnak a megnevezése lett a Harmoniemusik, amely funkcióját tekintve teljesen eltért a katonazenekaroktól. Kezdetben hat, ritkán négy hangszerből állt, de az 1780-as évek elejétől vált elterjedté a legáltalánosabb formája, amely nyolc hangszerből állt: két oboa, két klarinét, két kürt és két fagott. Ehhez jött hozzá gyakran egy kilencedik, basszus szóló, melyet a lehetőségektől függően bőgő, kontrafagott (Bécs), harsona (Párizs) vagy szerpent (London) szóllaltatott meg. A 19. századra nem ritkán már tizenkét zenészt számolt az együttes.⁶⁷

A társasági szórakozás különböző szintjein jelentek meg: a császári vacsorák közben vagy után is játszottak, de a kisenemesség és városi középosztály is meghívott eseményeikre ilyen együtteseket, sőt, jeles alkalmakra, például esküvőkre a városi munkások is felkérték őket. Emellett parkokban és szabadtéren is hallhatók voltak, korabeli tudósítások szerint⁶⁸ a nap bármely szakában, még éjjel is, a műfaj népszerűsége pedig rendkívül nagy volt. Repertoárjukon átíratok szerepeltek, Bécsben például kivonatolva, lerövidítve opera-keresztmetszeteket is előadtak, Párizsban pedig szvitek készültek, melyek híres operarészleteket, vagy egy, esetleg több zeneszerző kedvelt műveit fűzte egybe. Emellett több zeneszerző írt partitákat, szerenádokat, divertimentókat ilyen összeállításra: Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert, J. C. Bach, Ph. E. Bach, J. N. Hummel, Rosetti, Druschetzky, Krommer, Dittersdorf és Hoffmeister.⁶⁹

---

⁶⁶ https://www.lipscomb.edu/windbandhistory/rhodeswindband_04_classical.htm#33 utolsó megtekintés: 2017. június 5.

⁶⁷ I.h.

⁶⁸ I.h.

⁶⁹ I.h.

1.4. A rézfúvós hangszerek fejlődése és ennek hatása a 19. század közepén

A harmoniemusik megalapozta azt a fúvós kamarazenét, amely alkalmas volt a fellépésre ünnepi alkalmakon, vacsorák háttereként, szalonokban, vagy szerenádként és szabadtéren a városi polgárság szórakoztatására, de ebben a műfajban elsősorban a fafúvós hangszerek domináltak. A késő barokk és a klasszika időszakában egy-két kivételtől eltekintve nem született új rézfúvós kamarazene. Tisztán rézfúvós kamarazene azért nem létezhetett, mert a kor dallami és harmóniai igényeit a felhangrendszerben játszó hangszerek önmagukban nem tudták volna kielégíteni, két fő probléma miatt. Az első az, hogy rézfúvós hangszereknek nem létezett olyan basszusa, mely hangszínben és hangerőben kielégítő lett volna, a szerpent ehhez túl halk volt és a hangszíne is sokkal fakóbb, mint a trombitáké, kürtöké vagy harsonáké. A másik ennél is nagyobb, ez pedig az volt, hogy a trombiták és a kürtök csak a felhangjaikat tudták megszólaltatni, tehát csak a 8. felhang felett kaptak a diatonikushoz hasonló skálát, ami viszont a hangszernek a legfelső regisztere, ebben a hangtartományban játszani rendkívül megerőltető, éppen ezért a hibalehetőség is sokkal nagyobb. Ez utóbbi probléma megoldására természetesen születtek már megoldások, például Anton Weidinger billentyűs trombitája (klappentrompeta) 1792-ben, amelyen a kromatikus skála eléréséhez Weidinger öt lyukat záró és nyitó billentyűt alkalmazott.⁷⁰ Az új fejlesztésű hangszer akkoriban nagy érdeklődést váltott ki, erre írta Joseph Haydn Esz-dúr trombitaversenyét 1796-ban,⁷¹ valamint Johann Nepomuk Hummel E-dúr trombitaversenyét 1803-ban.⁷² Az érdeklődés ellenére nem vált elterjedté, mert a lyukak erősen rontották a hangszer hangszínét, a zenekarokban ezért továbbra is natúrtrombitákat alkalmaztak csak, arról pedig nincs forrásunk, hogy a kamarazeneire bármilyen hatása is lett volna.

A 19. század első felében azonban óriási jelentőségű fejlődésen mentek át a rézfúvós hangszerek, sokat éppen ebben az időszakban találtak fel, amely átalakította a különböző típusú zenekarokban betöltött szerepüket, lehetővé tette a virtuóz és egyben tisztán rézfúvós kamarazene kialakulását, hosszabb távon pedig lehetővé tette a rézfúvós hangszerek szólóhangszerként történő alkalmazását. Az 1820-as, 30-as és 40-es években Németországban, Bécsben és Franciaországban, különböző

---

⁷⁰ Dr. Velencei Tamás: *A trombita története. Példaképeink nyomában*. DLA disszertáció, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2011. (Kézirat). 17. oldal.

⁷¹ I.m. 18. oldal

⁷² I.m. 19. oldal.

1. A rézfúvós kamarazene gyökerei

műhelyekben, különböző hangszerkészítő mesterek számos variációt alkottak meg és szabadalmaztattak a rézfúvós hangszercsalád basszushangszereként. Ezt a funkciót korábban a halk és erőtlen hangú szerpent próbálta meg betölteni, amely valójában a kornettek (vagy cinkek) legnagyobb tagja, egy kígyó formájú, lyukakkal ellátott cső volt, és ajakrezgéssel szólaltatták meg. Helyét ezekben az években vette át (helyszíntől függően) az angol basszuskürt, a (Németországba a megtévesztő nevet viselő) orosz fagott, majd a 19. században széles körben elterjedt, Franciaországban szabadalmaztatott ophicleide.⁷³ A hangszerészek ezekben az években dolgozták ki egymástól részben függetlenül, részben egymásra is hatva a különböző típusú ventil és szeleprendszereket, melyek gyökeresen megváltoztatják a rézfúvós hangszerek funkcióját és lehetőségeit.

1818-ben megjelent a Stölzel-Blühmel féle ventil-szabadalom,⁷⁴ amelyet aztán több próbálkozás követett, de a ma is használatos ventil-rendszert Joseph Riedl, bécsi hangszerész mester alkotta meg 1832-ben.⁷⁵ Riedl 1820-ban, bombardon néven továbbfejlesztette az ophicleidet is, amelyre billentyűk helyett szelepeket tett, ezért ez már tulajdonképpen tubának is tekinthető.⁷⁶ A 'basszustuba' elnevezés azonban Wilhelm Friedrich Wieprecht és Carl Wilhelm Moritz nevéhez fűződik, akik 1835. szeptember 12-én szabadalmaztatták a porosz szabadalmi hivatalban a saját, újabb ventilekkel ellátott hangszerüket.⁷⁷ A piszton-rendszer François Perinet nevéhez fűződik, aki 1839-ben, Párizsban alakította ki a mainak megfelelő típust. Természetesen az elmúlt közel 200 évben a ventilek és pisztonok nagyon sokat fejlődtek, a működési elv azonban ugyanaz.⁷⁸

A ventil és piszton rendszerek alkalmazása lehetővé tette, hogy ne csak a harsona legyen képes a kromatikus skála minden hangjának megszólaltatására, hanem az összes többi is, új szerepet betöltve ezzel a szimfonikus zenekarban, legfőképp az 1840-es évektől.⁷⁹ Angliában a 19. század közepétől egyre elterjedtebbé váltak a 'brass bandek', azaz rézfúvós zenekarok, Németországban pedig már a század első felétől új szintre léptek a katonazenekarok, amelyek természetesen fúvós

---

⁷³ Szabó, *A basszustuba alkalmazási területeinek magyar vonatkozásai*, 3-4. oldal. (Lásd az 53. lábjegyzetet).

⁷⁴ I.m. 5. oldal

⁷⁵ Velenczei, *A trombita története. Példaképeink nyomában*, 23. oldal (Lásd a 70. lábjegyzetet).

⁷⁶ Szabó, *A basszustuba alkalmazási területeinek magyar vonatkozásai*, 5. oldal (Lásd az 53. lábjegyzetet).

⁷⁷ I.m. 1. oldal

⁷⁸ Velenczei, *A trombita története. Példaképeink nyomában*, 23. oldal (Lásd a 70. lábjegyzetet).

⁷⁹ I.h.

hangszerekből álltak. A németországi evangélikus egyházban, főleg vidéken megjelent egy amatőr előadói gyakorlat, a 'posaunenchor', mely kizárólag egyházi alkalmakon játszott korálokat, vagy a kórust kísérte. Kezdetben csak harsonák, később más rézfúvós hangszerek is helyet kaptak az együttesben.

Lehetővé vált az is, hogy önállóan, csak a rézfúvós hangszerek alkossanak kisebb számú kamaraegyüttest, végre kiegészülve egy méltó basszushangszerrel, amely hangszínben és hangerőben is képes a többi rézfúvós hangszer szintjét elérni. Ugyan még ritkaságnak számítottak, de ekkoriban alakultak meg az első, brass bandnél jelentősen kisebb létszámú, négy-ötffős kamaracsapatok, amelyekben csak rezesek játszottak. Elsősorban családi együttesek neve maradt fent, akik turnézásból éltek és átiratokat játszottak: 1837-től vannak nyomai a Distin család koncertjeinek eleinte Angliában és Skóciában. Ők 1844-ben váltak igazán híressé, amikor Adolphe Saxtól új hangszereket kaptak, a szaxkürtök teljes családját.⁸⁰ Ezekkel a hangszerekkel aztán Brüsszelben, Hannoverben, Berlinben, később pedig Amerikában is jártak. Az angliai Fryes család kvartettje, akiknek a neve az Üdvhadsereg Fúvószenekari Mozgalmával kapcsolódott össze, valamint a svájci hangszerkészítő Burri család kvintettje is hasonló együttesként működött.⁸¹ Repertoárjukat átiratok alkották, mivel Nyugat-Európában a 19. században még nem volt jellemző, hogy zeneszerzők tisztán rézfúvós kamarazenét komponáljanak. Az legfontosabb kivétel: Jean-François-Victor Bellon.

1.5. Jean-François-Victor Bellon

A Harmoniemusik műfaja, valamint a hangszerek fejlődése vezetett oda, hogy a 19. század közepén megszülettek az első, tisztán rézfúvós hangszereket alkalmazó kamarazenei művek is. Ezek közül ma csak Jean-François-Victor Bellon tizenkét darabját ismerjük, melyeket éppen rézfúvós kvintetre komponált, a mai formációnak majdnem megfelelő hangszerekre. Bellon (1795. május 30., Lyon – 1869. március 2., Párizs) a párizsi Conservatoire-ban tanult hegedű és zeneszerzés szakon, a napóleoni háborúk miatt azonban meg kellett szakítania tanulmányait, hegedűművész

---

⁸⁰ David F. Reed: *Victor Ewald and the Russian Chamber brass school*. DLA disszertáció, University of Rochester, Rochester, New York 1979. (Kézirat). 30. oldal.

<https://bandamarcialbrasil.files.wordpress.com/2017/02/victor-ewald-and-brass-chamber-music.pdf>
utolsó megtekintés: 2017. június 6.

⁸¹ I.m. 32.

diplomáját csak 28 évesen szerezte meg.⁸² Elsősorban az akkor igen híres promenádzenekar, a Concerts Musard koncertmestereként vált híressé, melyet Philippe Musard zeneszerző és karmester alapított.⁸³ A zenekar a Champs-Élysées színházban tartotta az úgynevezett promenádkoncertjeit, melyeken népszerű dallamokat és tánczenét hallgathatott a közönség, a jegy pedig olcsó volt. A promenádkoncerteken kaptak először nyilvánosságot az új fejlesztésű fúvós hangszerek is, melyek Musard zenekarában meglehetősen nagy számban voltak jelen: korabeli feljegyzések szerint a 48 hegedű mellett 14 kornett és 12 harsona is helyet kapott, de bizonyos eseményeken előfordult, hogy 90 zenészt állított a színpadra.⁸⁴ Valószínű, hogy Bellon kollégái számára, de legalábbis az ő ihletésükre komponálta meg 12 kvintettjét valószínűleg 1845 és 1850 között,⁸⁵ melyek mind Richault-nál jelentek meg Párizsban, az 1850-es években.⁸⁶ Annak ellenére, hogy a maga korában ismerték kvintettjeit, ezek a darabok csak a közelmúltban kerültek elő újra.⁸⁷

Az eredeti előírás szerint Bellon a következő hangszerelést javasolja: egy kis, Esz hangolású szárnykürt, egy kornett (piszton-szelepes, a darabtól függően B, vagy A), egy kürt, egy harsona és egy B vagy C hangolású ophicleide.⁸⁸ Ideális esetben, historikus előadásmódban ezeken a hangszereken érdemes játszani őket, de a mai gyakorlat az, hogy modern hangszereken adják elő őket, ebben az esetben viszont nagyon oda kell figyelni az arányokra, kiváltképp, ha a szárnykürt és a kornett helyett trombiták vannak az együttesben. A trombita hangja, mivel cilindrikus hangszer (a csövei sokáig párhuzamosak), sokkal élesebb, mint a szárnykürté vagy a kornetté, melyek kónikus hangszerek (a csőátmérő folyamatosan tágul), ezt a darab előadásánál figyelembe kell venni. Richault kiadása jelzi, hogy az első szólamot szárnykürt helyett piszton-szelepes kornetten is lehet játszani.⁸⁹ Problematikus az alsó szólam, mivel az ophicleide hangfekvése magasabb, mint a modern kvintettekben használt basszustubáé. Ha nem áll rendelkezésre a ma már igencsak

---

⁸² Bányai Ferenc: „Jean-François-Victor Bellon”. In: Ewald Brass Quintet: *Tower sonatas*. CD kísérfűzet. (Budapest: Hungaroton Records Ltd., 2005). 9. oldal

⁸³ I.h.

⁸⁴ I.h.

⁸⁵ Raymond Lapie: *Jean-François-Victor Bellon*. (Vuarmarens: BIM, 2001): 3. oldal.

⁸⁶ <http://www.editions-bim.com/jean-bellon-quintette-no-12-for-brass-quintet.html>

utolsó megtekintés: 2017. június 6.

⁸⁷ Bányai, Jean-François-Victor Bellon, 9. oldal (Lásd a 40. lábjegyzetet)

⁸⁸ <http://www.editions-bim.com/jean-bellon-quintette-no-12-for-brass-quintet.html>

utolsó megtekintés: 2017. június 6.

⁸⁹ I.h.

ritka ophicleide, amit teljesen kiszorított a tuba, megfontolandó, hogy ezt a szólamot euphoniumon, vagy basszus szaxkürtön kell játszani. Ezeknek viszont kisebb a fúvókája és más a fogásrendszere, így a tubás választhat, hogy eljátssza-e a tuba számára indokolatlanul magas szólamot, vagy egy másik hangszeren gyakorolja ki a darabot.

Leszámítva a 12. kvintett hiányzó zárótételét⁹⁰ mindegyik mű négytétéles: az első egy gyors és általában terjedelmes nyitótétel, a második menüett, ezt egy Andante vagy egy Romance követi, végül pedig mindegyiket Rondo zárja.⁹¹ Stílusuk inkább klasszikus, mint romantikus, és erősen érezni a vonós szerző kezét, nemcsak a művek szerkezete, de dallamvilága és szólamkezelése is a vonósnégyesre emlékeztet.⁹² Bellon művei elsősorban azért fontosak, mert ezek az első ma is ismert, modern értelemben vett igazi rézfúvós kamaradarabok.

1.6. Az orosz rézfúvós hagyomány

1.6.1. Az orosz kürtzenekarok⁹³

A korábbi koroktól eltérő, tisztán rézfúvós kamarazene azonban csak elvétve, és valamivel későbből származik, egy egészen különleges, szinte furcsa kivételtől eltekintve, ez pedig a kürtzenekarok kialakulása és elterjedése Oroszországban.

A 18. század közepén Kirilovics Nariskin herceg, Erzsébet orosz császárnő fővadásza elégedetlen volt a vadászatok közben felharsanó kürtök hangzásával, ami nem csoda, hiszen a birtokán dolgozó ércműves az inkább állati szarvra emlékeztető, vagy egyenes hangszereket nem egységes alaphanggal készítette. Nariskin tizenhat új, egységesen D alaphangú, ilyen típusú vadászkürtöt⁹⁴ rendelt, és megkérte a cseh származású udvari kürtöst, J. A. Maresch-t (1719-1794),⁹⁵ hogy állítson össze egy rézfúvós zenekart, amelyekben az új hangszerek is szerepelnek. Maresch megtanította a vadászkürtöket fúvó jobbagyoknak, hogyan követhetik az ütemen

---

⁹⁰ I.h.

⁹¹ Bányai, Jean-François-Victor Bellon, 10. oldal (Lásd a 82. lábjegyzetet)

⁹² I.h.

⁹³ Robert Ricks: „Russian horn bands”. *Musical Quarterly* 50/3 (1969. Július): 364-371. oldal. 364. oldal. <https://academic.oup.com/mq/article-abstract/LV/3/364/1066029/RUSSIAN-HORN-BANDS?redirectedFrom=PDF> utolsó megtekintés: 2017. június 5.

⁹⁴ Ennek a vadászkürtnek nincs sok köze a mai vadászkürthöz (French horn), hiszen egyenes volt, inkább az alpesi kürtre hasonlított kicsiben, vagy egy tülökre. Azért ezt az elnevezést használom, mert a vadászatokon használták ekkoriban. A mai értelemben vett vadászkürtöt natürkürtnek nevezem, mivel még nem voltak rajta billentyűk.

⁹⁵ Ricks, Russian horn bands , 364. oldal (Lásd a 93. lábjegyzetet).

1. A rézfúvós kamarazene gyökerei

belüli ütéseket, és csak a ritmust jegyezte le nekik, mivel minden hangszeren csak egyetlen hangmagasságot játszott egy játékos. Ehhez a kísérethez további tizenhat hangszert tett: két trombitát, két postakürtöt, valamint tizenkét natúrkürtöt, melyek közül hat *d*, egy *e*, két *g* két *a*, és egy *cisz* hangolású volt.⁹⁶ Ezzel a hosszúkás vadászkürtök D alaphangja mellé megkapta a teljes D-dúr skálát a többi hangszeren (amelyeken ezek szerint a felhangokat is használták). Nariskin elégedett volt az előadással, csak azzal nem, hogy más birtokról érkeztek a natúrkürtön játszó jobbágyok. Marescht a gyakorlat folytatására bízta, azzal a változtatással, hogy a saját birtokán élő jobbágyokat tanítsa be, amire egy évet adott. A megbízott tudta, hogy ez lehetetlen, ezért Nariskin jobbágyainak olyan egyszerű, háromszólamú darabokat tanított be, amelyekben minden játékos csak egyetlen hangmagasságért volt felelős, amit a megfelelő pillanatban kellett megszólaltatnia. Pont, mint a mai harangzenekarokban. Nariskin a következő koncert után elhatározta, hogy minden hangmagasságra külön hangszereket készítet, így jött létre az orosz kürtzenekar, melyben annyi játékos ült, ahány hangmagasság a darabban kellett: Maresch együttese pedig három oktávon volt képes minden hangot eljátszani. A hosszú kürtök és a felállítás emlékeztetett egy olyan orgonára, melyben minden sípért egy ember felel. Miután 1757-ben Erzsébet császárné is hallotta az együttest, a felállítás elkezdett elterjedni Oroszországban, és nagyon magas színvonalra jutni. Louis Spohr, miután 1803-ban hallja az Orosz Birodalom Kürtzenekarát, így ír róla Önéletrajzában:

A kürtösök egy nyitányt adtak elő Glucktól olyan gyorsasággal és pontossággal, amely vonós hangszerek számára is nehéz lett volna; mennyivel inkább az a kürtösöknek, akik közül mindenki csak egy hangmagasságot játszik! Nehezen elhíhető, hogy a leggyorsabb részeket is a legnagyobb precizitással adták elő, és el sem tudtam volna képzelni, hogy ez lehetséges, ha nem hallottam volna a saját fülemmel.⁹⁷ (saját fordítás)

⁹⁶ Stephen L. Rhodes: *A history of the wind band*. Nashville, 2007 (Kézirat, https://www.lipscomb.edu/windbandhistory/rhodeswindband_04_classical.htm#n37). 4. fejezet. utolsó megtekintés: 2017. június 5.

⁹⁷ Louis Spohr: *Selbstbiographie*. (Cassel und Göttingen: Georg H. Wigand, 1860): I. kötet, 50. oldal. <https://books.google.at/books?id=dkBDAAAACAAJ&printsec=frontcover&dq=louis+spohr+selbst&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKewjwx9vk3abUAhXBACAKHXmQAXgQ6AEIJjAA#v=onepage&q=louis%20spohr%20selbst&f=false> utolsó megtekintés: 2017. június 5. <https://books.google.at/books/content?id=dkBDAAAACAAJ&hl=hu&pg=PA50&img=1&zoom=3&sig=ACfU3U1ePTz4uAhCziSoQgejZoYeyXaDBw&ci=166%2C530%2C702%2C429&edge=0> utolsó megtekintés: 2017. június 5.

Természetesen voltak kritikai hangok is, melyek nehezményezték a magas regiszterek éles hangszínét és intonációs bizonytalanságát, valamint az irdatlan hangerőt. Ez utóbbit Maresch többféleképpen is próbálta csillapítani: bőrborítással látta el a hangszereket, illetve egy lyukas dobozba irányította a hangszerek korpuszát, amit a játékosok körbeálltak. A londoni *Harmonicon*, havonta megjelenő zenei folyóirat 1830. januári számában kritika érte természetesen azt is, hogy ez a műfaj az embert a gép szintjére alacsonyítja le, melyben zenei létének egyetlen értelme, hogy a lehető legfegyelmesebben, a legnagyobb koncentráció mellett a másodperc törtrésze alatt eltalálja azt az egyetlen hangot, amelyért ő a felelős. Szívtelen és gépies rendszernek írja le, amelyben eljut a 18. századi orosz társadalmi berendezkedés erőteljes kritikájához is.⁹⁸

Noha ma is léteznek hagyományőrző kürtzenekarok Oroszországban, ez a formáció a 19. században a napóleoni háborúk, később pedig a jobbágyság felszabadulása miatt megszűnt, utoljára 1896-ban, II. Miklós cár megkoronázásakor szólalt meg kürtzenekar.⁹⁹

1.6.2. Orosz romantikus rézfúvós kamarazene¹⁰⁰

Nyugat-Európában a 19. században Bellon művein kívül nem tudunk eredetileg is rézfúvósokra komponált kamarazenéről, ezzel ellentétben Oroszországban gazdag gyakorlat alakult ki, több zeneszerző is írt igazi rézfúvós kamaraművet, igaz, legtöbbjük külföldről érkezett ide, de ekkoriban az orosz zenei életben ez teljesen általános volt. A rézfúvós kultúra kialakulásához hozzájárultak a korábban elterjedt kürtzenekarok, valamint a katonazenekarokon belül megalakuló kisebb, rézfúvós együttesek megalakulása, amelyeket később professzionális együttesek követtek, ilyen volt például a szentpétervári Kamarazene Társaság, a Bolsoj Rézfúvós Kvartett, vagy a szentpétervári katonazenekar együttese, de „katalizáló hatású volt az aktív kornettjátékos III. Sándor cár értő támogatása és az általa háromhetenként mintegy 50 hangszeres részvételével szervezett rézfúvós estek.”¹⁰¹

⁹⁸ Rhodes, *A history of the wind band*, 4. fejezet. (Lásd a 96. lábjegyzetet).

⁹⁹ Gyenge Enikő: „Antoine Simon”. In: Ewald Brass Quintet: *Antoine Simon*. CD kísérfűzet. (Budapest: Hungaroton Records Ltd., 2007). 12. oldal

¹⁰⁰ Reed, *Victor Ewald and the Russian Chamber brass school*, 51. (Lásd a 80. lábjegyzetet.)

¹⁰¹ Gyenge, *Antoine Simon*, 13. oldal (Lásd a 99. lábjegyzetet).

1.6.2.1. Alexander Alexandrovics Aliabev

Elsőként Alexander Alexandrovics Aliabev nevét kell megemlítenem, aki 1787. augusztus 4-én született a Nyugat-Szibériai Tobolszkban.¹⁰² Édesapja vidéki kormányzó volt, ezért Moszkva és Szentpétervár kulturálisan gazdag köreitől távol is kivételes nevelésben részesülhetett. Hegedülni és zongorázni tanult, és hallott kürtzenekart, valamint egy jobbagyokból álló zenekart, akik különböző stílusú zenéket játszottak.¹⁰³ 1796-ban apja I. Pál császár egyik tanácsadója lett, ezért Szentpétervárra költözött a család. 1803-tól egy fiatal, nemrég Bécsből érkezett zenetanártól, Johann Millertől tanult zeneszerzést, majd 1804-ben Moszkvában folytatta tanulmányait, ahol 1810-ben jelentek meg első kis művei, egy románc és két keringő.¹⁰⁴ A napóleoni háborúk az ő tanulmányait is félbeszakították, és származása miatt katonatiszt lett, ami végül zenei képzsét tekintve hasznosnak bizonyult: eljutott Drezdába, Lipschébe és végül Párizsba is, ahol számos románcot komponált.¹⁰⁵ 1823-ban leszerel, és elismert zeneszerzőként tevékenykedett Moszkvában és Szentpéterváron, míg 1825-ben letartóztatták egy Vremov nevű földbirtokos meggyilkolásáért, aki rejtélyes körülmények között halt meg egy éjszaka után, amelyet végigkártyáztak.¹⁰⁶ Bár nincsenek egyértelmű bizonyítékok, három évig börtönben van előzetes letartóztatásban, majd pedig száműzetésbe küldik Szibériába, a szülővárosába, Tobolszkba.¹⁰⁷ 1831 vagy 1832 után egészségügyi okok miatt a Kaukázusba helyezik át, itt összeállít és kiadat egy ukrán népdal gyűjteményt, ami 1834-ben jelenik meg.¹⁰⁸ Az 1830-as évek végén térhetett vissza Moszkvába, itt halt meg 1851. március 6-án.¹⁰⁹

Zenében érezhető a többféle zenei hatás, amely élete során érte: gyermekkorában hallott orosz kürtzenekart és orosz népzene, házuknál jelen volt az amatőr zenélés kultúrája. Bécsből érkezett szentpétervári tanára révén megismerkedhetett a bécsi klasszika stílusával, katonaevei alatt hallhatott fúvószenekarokat, az 1810-es években pedig Nyugat-Európában is járt.

---

¹⁰² Reed, *Victor Ewald and the Russian Chamber brass school*, 52. oldal. (Lásd a 80. lábjegyzetet.)

¹⁰³ I.h.

¹⁰⁴ I.h.

¹⁰⁵ I.h.

¹⁰⁶ I.h.

¹⁰⁷ I.h.

¹⁰⁸ I.h.

¹⁰⁹ I.h.

Elsősorban vokális művei vannak. Hat operát, 150 románcot és dalt komponált, melyek közül *A fülemüle* (1825) annyira népszerű volt, hogy Glinka variációsorozatot írt rá, Liszt, Balakirev és sok más szerző pedig átíratot, átdolgozásokat készített belőle. Emellett azonban hangszeres műveket is komponált, melyek egy része életében kiadatlan maradt. Zongoraötöse és három vonósnégyese mellett kitűnik érdeklődése a fúvós hangszerek iránt. Fúvószenekarra több indulót, polkát, nyitányt és galoppot írt, fogsága alatt pedig táblázatokat készít a rézfúvós hangszerek hangterjedelmét illetően, valamint a fuvolatrillákról. Feltehetően ő írja meg az első fafúvósötöst Oroszországban 1830 környékén, és ő a szerzője az első orosz rézfúvósötösnek is. Az első kiadás sajnos csak 1960-ból származik, amit a Szovjetunió nyomdájának zenei részlege jelentetett meg, de nem közölt hozzá semmilyen információt sem a komponálás idejére vonatkozóan, sem pedig a pontos hangszerelést illetően. A kiadó két trombitát, két kürtöt és harsonát ír elő. Az viszont biztos, hogy Aliabev kromatikus szólamokat ír, ebből pedig lehet következtetni a keletkezés idejére vonatkozóan. A ventiles, kromatikus rézfúvós hangszerek az 1820-as években jelentek meg Németországban, abban az időben, amikor Aliabev száműzetésbe került, így ezekkel valószínűleg csak azután találkozott Oroszország nagyvárosaiban, miután visszatért. 1846-ban írt két darabot kromatikus trombitára, ekkor már biztosan ismerte ezeket a fejlesztéseket. Leghamarabb tehát az 1830-as évek végén, vagy valószínűbb, hogy az 1840-es években írta meg a kvintettet, mely egyetlen egybefüggő tételből áll: lassú, esz-moll bevezető és befejezés keretez egy szonátaformában megírt Esz-dúr Allegro-t.

1.6.2.2. Ludwig Wilhelm Maurer¹¹⁰

A 19. században rengeteg külföldi zenész élt Oroszországban. Ludwig Wilhelm Maurer is közéjük tartozott. 1789. február 8-án született Potsdamba. A napóleoni megszállás miatt egyre keletebbre költözött, Königsberg és Riga után Szentpéterváron telepedett le. Hegedűművészként kezdetben Vsovolosky kancellár magánzenekarát igazgatta, 1841-től kezdve pedig a Birodalom Zenekarainak felügyelője, és a Birodalom Koncert Társaság karmestere. Hegedűművészként

---

¹¹⁰ David Charlton: „Maurer, Ludwig (Wilhelm)”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 16. kötet, 156. oldal.

1. A rézfúvós kamarazene gyökerei

számos turnéja volt Európában, de élete hátralevő részét Szentpéterváron töltötte, aktívan, 1878. október 25-én bekövetkezett haláláig.

Nagyszabású kompozíciói közé tartozik kilenc hegedűverseny, egy hegedűre és zenekarra írt Sinfonia Concertante, három klarinétverseny, operák és színpadi művek, emellett pedig kamarazenével is foglalkozott. Vonósokra kvartettet, triót és duót is komponált, ebben a dolgozatban pedig *Tizenkét kis darab rézfúvós hangszerekre* című sorozata miatt szerepel. A művek hangszerelése szerkezetileg megegyezik Aliabev kvintettjével: két kornett, két kürt és harsona (igaz, Aliabev kvintettjének 1960-as első kiadásában trombita szerepel, de ekkoriban a trombita már elterjedtebb volt, mint a kornett). Ismerték egymást, sőt, Chmelnsky színdarabjához közösen írtak zenét 1822-ben, tehát kölcsönösen lehettek egymásra hatással ebből a szempontból is, de mivel nem tudjuk, Maurer művei mikor születtek, ezért azt sem lehet megmondani, vajon melyikük darabja szolgált mintául. Az azonban biztos, hogy egészen másképp kezelik a rézfúvós hangszereket: míg Aliabev inkább a vonós kamarazenét ülteti át rézfúvósokra, és a kvintett hangvétele meglehetősen komoly, addig Maurer hangszerszerűbb megoldásokat alkalmaz, és inkább a kellemes, könnyed szórakoztatást választja a mindössze néhány perces művekkel. A darabok hangneme megegyezik a különböző hangszerek alaphangjával, így előadásuk még könnyebb a játékosok számára: két F-dúr, egy c-moll darab mellett a többi mind B, és Esz dúrban íródott. A hangszerek hangolása: kornettek – B, kürtök – F és Esz, harsona – B. A kornettek és kürtök gyakran alkotnak párokat a harsonával szemben, de előfordul az is, hogy a harsona lép ki a basszus szerepből és kap tematikus szakaszokat. A különböző kis részek színekben és karakterisztikában is változatosak. Maurer meglehetősen nagy kompozíciós biztonsággal és ötletességgel nyúl a rézfúvós hangszerekhez, ami azt is jelentheti, hogy a műfaj nem volt elszigetelt és ritka jelenség. Műve posztumusz jelent meg 1881-ben, Hamburgban.

1.6.2.3. Wilhelm Ramsøe

Wilhelm Emilio Ramsøe (Ramsøe) (1837. február 7. – 1895. április 15.) dán hegedűművész, karmester és zeneszerző volt. Tehetsége egészen fiatalon megmutatkozott, már tizenhét évesen vezényelt, húsz évesen pedig rendszeres dirigens volt az újonnan megnyitott, kétezer férőhelyes Alhambra koncertteremben, Koppenhágában. A következő közel tíz évben megalapozta hírnevét, így 1864-1875-ig a népszerű Folketheateret-ben folytatta a vezénylést. Ezután két évre Stockholmba, onnan pedig Szentpétervárra költözött, ahol kezdetben brácsásként az Olasz Operaház, majd a Bolsoj zenekarában. 1887-től már a Mikhaylovsky Színház igazgatója és karmestere. Fontos megemlíteni, hogy a nyári szünidőt Koppenhágában töltötte, mert itt sokat vezényelte a Rosenborg Brøndkuranstalt koncertfúvószenekart, amely minden reggel játszott a Rosenborg parkban.

Néhány dal, egy románc brácsára és zongorára, számos színházi darab mellett Ramsøe öt rézfúvós kvartettet is írt, ma ezek a legtöbbet játszott művei. Amikor megérkezett, Maurer még élt, és mivel Maurer színházi karmester volt ugyanabban a városban, könnyen lehet, hogy ismerték egymást. Ha esetleg Maurer rézfúvós darabjai nem is nem is lettek volna hatással Ramsøere, az az eddigi felsorolt orosz zeneszerzők darabjaiból is látszik, hogy Oroszországban volt rézfúvós kamarazene kultúra és volt igény új, eredetileg is erre a felállásra komponált művekre. Ramsøe talán erre szeretett volna válaszolni a saját műveivel. Mind az öt kvartett négyteteles, felépítésükben a tipikus, bécsi klasszikus vonós hagyományt követik. Az anyag rendkívül nagy, tulajdonképpen az orosz rézfúvós kamarazene szempontjából legfontosabb Victor Ewald műveinek hosszával vetekszik, hiszen a legrövidebb darab is több mint tizenhat perc, a leghosszabb pedig meghaladja a huszonegy percet. Eredeti hangszerelésük figyelemreméltó: az első négy ugyanúgy egy *b* kornettet, egy *f* trombitát, egy tenorkürtöt és egy tubát ír elő. Az *f* (vagy alt-) trombita – mely egy kvarttal mélyebb fekvésű volt, mint a *b* trombita – Rimszkij-Korszakov nevéhez kapcsolódik, aki a *Mlada* című operájához építtette meg ezt a hangszeret 1870-ben, elterjedése azonban kétséges, ezért maga Korszakov sem használta a legalsó kvartot. Ramsøe az ötödik kvartettben már kihagyja a hangszerelésből, és két *b* kornettet használ az *f* kürt (vagy altkürt) és a magas tuba mellett. Ez utóbbi hangszer vagy a Franciaországban elterjedt, *c* hangolású 'tuba en ut', vagy a *b* hangolású baritonkürt

lehetett. Az öt rézfúvós kvartett 1888-ban jelent meg Wilhem Hansen-nél, Koppenhágában.

1.6.2.4. Antoine Simon

Antoine Simon (Anton Julevics Simon, 1850. augusztus 5. – 1916. január 19.) francia születésű zongoraművész, karmester és zeneszerző. Tanulmányait a párizsi Conservatoire-ban végzi, majd 1871-től haláláig „Oroszországban működött, mint a moszkvai Vígszínház (Théâtre Bouffe) karmestere, az Orosz Filharmóniai Társaság zeneiskolájának zongoratanára, a Cári Színház zenekarának szuperintendánsa, majd az Alekszandrovszki Katonai Akadémia igazgatója. Életművének gerincét zongoradarabjai alkotják (szalon- és karakterdarabok, zongoraverseny), de jelentősek és sikeresek voltak színpadi alkotásai (operák: *Rolla*, *A győzedelmes szerelem éneke*, *A halász*; balettek: *A csillagok*, *Az életre kelt virágok*, *Esmeralda*) és zenekari művei is (*A bajadérok tánca*, *Zenekari ünnepi nyitányok*).”¹¹¹

„A moszkvai zenei életben számon tartott első professzionális rézfúvós kvartett 1888-ben alakult a Bolsoj Színház művészeiből.”¹¹² A hangszer-összeállítás két kornett, egy kürt és egy harsona volt, nagyon hasonló, mint amelyre Simon az op. 23-as *Kvartett szonatina formában* c. darabját, valamint a *22 kis darab* közül az első nyolcat írta.¹¹³ Feltehetően ez volt a leginkább elterjedt rézfúvós kamarazenei összeállítás, hiszen Aliabev és Ramsöe is ugyanebben a rendszerben gondolkodott, nagyon apró változtatásokkal.

Az op. 23-as kvartett (*Quator en forme de sonatine*) feltehetően 1890-ben keletkezett, szabályos, négytétéles kamaradarab, melynek minden tétele hármas lüktetésű. A négy tétel is klasszikus: az első tétel Allegro grazioso, szonátaforma, a második tétel Andante tranquillo, a harmadik tétel scherzo és trió, a negyedik pedig Allegro moderato, „orosz módra”, ahogy a szerzői utasítás jelzi, ez egy 6/4-es, népies, rusztikus tétel. Hangnemileg ő is a rézfúvósok számára kényelmes B, Esz és F-dúrt használja. A két B hangolású kornett szopránja és a harsona basszusa mellé altkürtöt ír elő ebben a darabban (akárcsak a *22 kis darabban* is). Ez a mű közel

---

¹¹¹ Gyenge, *Antoine Simon*, 12. oldal (Lásd a 99. lábjegyzetet).

¹¹² I.h.

¹¹³ I.m. 13. oldal

negyedórás, valószínűleg koncertszerű előadásra szánta,¹¹⁴ ellentétben a *22 kis darab hangszeregyüttesre (22 Petits morceaux d'ensemble, op. 26.)* című darabjával. Ez a mű egyes források szerint 1887-ben,¹¹⁵ mások szerint 1901-ben íródott.¹¹⁶ A sorozat négy kötetből áll, mindegyikben eggyel nő a kamaraegyüttes létszáma a kvartettől a szeptettig, melyek megoszlását és hangszerelését a következő táblázat szemlélteti.

8 kvartett	2 B kornett, Esz altkürt, harsona
6 kvintett	2 B kornett, 2 Esz altkürt, harsona
4 szextett	2 B kornett, 2 Esz altkürt, 2 harsona
4 szeptett	3 B kornett, 2 Esz altkürt, harsona

Simon magabiztosan és értőn használja a rézfúvós hangszereket, kiaknázva a bennük rejlő hangszíneket, dinamikát, virtuozitást, líraiságot, vagy erőt.¹¹⁷ Kényelmes hangnemeket választ, és a szerkezeti felépítést leszámítva túllép a klasszikán, és romantikus stílusú kamarazenét ír a rézfúvósokra.

1.6.2.5. Alexander Glazunov

Alexander Konstantinovics Glazunov (1865-1936)¹¹⁸ nem szorul részletes életrajzi bemutatásra. Érdeklődése a fúvós hangszerek iránt 1885 nyarán kezdődött. Volt saját klarinétja, kürtje, harsonája és más fúvós hangszerei is. Kürtölni a szentpétervári opera első kürtösétől, Francke-től tanult, a többi hangszereken pedig tanár nélkül gyakorolt.¹¹⁹ Ez az érdeklődés mutatkozik meg zenekari műveiben, amelyek kiemelten kezelik a fúvós hangszereket,¹²⁰ de komponált szaxofonversenyt, szaxofon kvartettet és egy rézfúvós kvartettet is, az op. 38-as az *In modo religiosot*. Beljajev adta ki 1893-ban,¹²¹ de tekintve, hogy Glazunov érdeklődése a nyolcvanas évek közepén fordult a fúvós hangszerek felé, elképzelhető, hogy igaza van Herbert

---

¹¹⁴ I.h.

¹¹⁵ I.h.

¹¹⁶ Reed, *Victor Ewald and the Russian Chamber brass school*, 74. oldal (Lásd a 80. lábjegyzetet).

¹¹⁷ Gyenge, *Antoine Simon*, 13. oldal (Lásd a 99. lábjegyzetet).

¹¹⁸ Boris Schwarz: „Glazunov, Alexandr Konstantinovich”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians*. (London: Grove, 2001), 9. kötet, 938-941. oldal.

¹¹⁹ Nyikolaj Andrejevics Rimszkij-Korszakov: *Muzsikusz életem krónikája*. (Budapest: Zeneműkiadó, Uzsgorod: Kárpáti kiadó, 1974): 208. oldal.

¹²⁰ Reed, *Victor Ewald and the Russian Chamber brass school*, 80. oldal (Lásd a 80. lábjegyzetet).

¹²¹ I.h.

Günthernek, aki szerint már 1886-ban megírta.¹²² Az *In modo religioso* több szempontból is különbözik Maurer, Ramsöe és Simon darabjaitól. Glazunov feltehetőleg sem velük, sem a fúvószenekari kultúrával nem lehetett szoros kapcsolatban, mert inkább a szimfonikus zenekar rézfúvósait használja: kornett helyett kürtöt, Esz altkürt helyett F kürtöt, tenorkürt helyett tenorharsonát, a negyedik szólamot pedig basszusharsona játssza. Az egyetlen, lassú tételből álló műben a rezes hangszereket úgy használja, ahogy egy szimfonikus zenekarban alkalmazná őket: a hangsúly a harmóniakon van, a dallam pedig leginkább a felső és az alsó szólamban jelenik meg. Az opus 38-as kvartett – noha a megjelenéséből fakadóan nem lehetett ismeretlen a kortársai előtt – annak ellenére sem vált a mai, rézfúvós kamarazene repertoárjának részévé, hogy Glazunov a leghíresebb a műfajban ekkoriban komponáló szerzők közül.

1.6.2.6. Oskar Böhme

Oskar Böhme (1870-1938) az egyetlen szerző ebben a fejezetben, aki maga is elsősorban rézfúvós volt.¹²³ Drezdában született, és már tizenöt évesen trombitavirtuózként tartották számon, akinek európai koncertkörútjai voltak.¹²⁴ Életének fontos magyarországi vonatkozása, hogy 1894-1896-ig a Magyar Állami Operaházban játszott, ahol testvére, Vilmos már 1889 óta volt a zenekar első trombitása (aki ezt a posztját 1908-ig töltötte be, emellett pedig nyaranta a bayreuthi ünnepi játékok zenekarának szólótrombitása volt).¹²⁵ Amikor a Zeneakadémián 1897-ben nyolc növendékkel megindult a trombitaoktatás, előjogai miatt Vilmos nyerte el a tanári állást, pedig sokak szerint (amint ezt későbbi munkássága is bizonyította) Oskar volt a tehetségesebb.¹²⁶

Emiatt¹²⁷ 1897-ben Szentpétervárra költözött, ahol 1901-1922-ig az Akadémiai Színház első trombitása volt.¹²⁸ Zeneszerzői tevékenysége kimondottan kornettre (trombitára) és rézfúvós hangszerekre fókuszál. A trombita repertoár ma is népszerű és gyakran előadott darabja az op. 18-as kornett- vagy trombitaversenye, de

---

¹²² I.h.

¹²³ I.m. 86. oldal

¹²⁴ I.h.

¹²⁵ Varasdy Frigyes: A magyar trombitások történetéből. *Piszton* IV/2. (1998. december). 5. oldal.

¹²⁶ I.h.

¹²⁷ I.h.

¹²⁸ Reed, *Victor Ewald and the Russian Chamber brass school*, 86. oldal (Lásd a 80. lábjegyzetet).

számos virtuóz előadási darabot írt kornettre zongorakísérettel, valamint megjelentetett egy etűdiskolát, *24 dallamos etűd minden dúr és moll hangnemben* címmel, ugyancsak trombitára vagy kornettre.¹²⁹ Böhme-t két kamaraműve miatt említem ebben a dolgozatban: *Háromszólamú prelúdiumok és fűgák* (op. 28.) címmel 1905-re datálja trióját, mely két darabból áll, és kornett (vagy trombita), Esz altkürt (vagy F kürt) és tenorkürt (vagy harsona) összeállításra készültek.¹³⁰ Máig népszerű és egyik legjelentősebb műve a *Trombita sextett* (op. 30.), amely Oroszország egyik legnagyobb kiadójánál a Jurgenson-nál jelent meg 1911-ben, abban az évben, amelyben Victor Ewald no. 1-es kvintettjét is kiadták, ugyancsak Szentpéterváron.¹³¹ A cím megtévesztő, mert a sextettet nem csak trombiták alkotják: B kornett, két B trombita mellett Esz basszustrumbita (vagy altkürt), B tenorkürt és magas B tuba (vagy bariton) áll a címlapon. Rézfúvós szerzőként hangszereszerű, de technikailag nehéz sextettet komponált, melyben a szólamok egyenrangúként vannak kezelve: a baritonkürt például nem csak a dallamot kapja meg néha, hanem a nagy rugalmasságot és virtuozitást igénylő szakaszokat is.

1.6.2.7. Victor Ewald

Az orosz romantikus rézfúvós kamarazene legfontosabb zeneszerzője Victor Vladimirovich Ewald.¹³² Szentpéterváron született 1860. november 27-én, és itt halt meg 1935. április 26-án. Eredetileg mérnök volt, az Általános Mérnöki Intézet munkatársa, elismert szakember, oktató, akinek a nevéhez több mint kétszáz tanulmány és két tankönyv is fűződik, melyeket mintegy negyven éven át használtak egész Oroszországban.¹³³ Az utókor mégis amatőr zenészként és zeneszerzőként emlékszik rá. 1872-től a szentpétervári konzervatóriumban kürtöt, később kornettet, tubát, csellót, zongorát, zeneelméletet és zeneszerzést tanult.¹³⁴ Eleinte szimfonikus zenekarokban és fúvóegyüttesekben játszott. 1890 és 1904 között részt vett a Mitrofan Petrovics Beljajev (1836-1904) házában hetente, péntek esténként amatőr előadók és zeneszerzők számára megrendezett alkalmakon, ahol a vonósnégyes csellistája volt, és olyan zeneszerzőkkel találkozhatott, mint Glazunov és az Orosz

---

¹²⁹ I.h.

¹³⁰ I.h.

¹³¹ I.h.

¹³² André M. Smith: Victor Ewald négy rézfúvós kvintettje. *Piszton* Próbaszám (1994). 4. oldal

¹³³ I.h.

¹³⁴ I.h.

Ötök, akik zeneszerzői tevékenységüket más tisztségük vagy hivatásuk mellett végezték: Balakirev, Borodin, Kjuj, Muszorgszkij és Rimszkij-Korszakov.¹³⁵

Ewald azért nagyon fontos, mert Bellon műveinek felfedezéséig az volt az általánosan elfogadott nézet, hogy négy rézfúvós kvintettre írt művével ő alkotta meg a modern rézfúvósötös modelljét.¹³⁶ Tény, hogy az eddig tárgyalt orosz zeneszerzők közül senki nem alkotott ennek a modellnek megfelelően, korábban pedig még esetlegesebb volt az előadók száma és összetétele. Egy 1912-ből fennmaradt fénykép szerint a kvintetteket kónikus hangszerekkel adták elő:¹³⁷ két pisztonos kornetten, ventiles altkürtön, tenorkürtön és tubán – melyet maga Ewald szólaltatott meg. A modern kiadásokban ez azonban nincs jelölve, így legtöbbször a ma legelterjedtebb felállással szólal meg, két trombitán, kürtön, harsonán és tubán. Ewald életében a négy darab közül csak egy, az op. 5. b-moll kvintett jelent meg, melyet valószínűleg 1890 körül komponált.¹³⁸ Sokáig ezt hitték az egyetlen kvintettjének, míg 1964-ben André M. Smith, amerikai zenetudós, a Metropolitan Operaház korábbi basszusharsonása megkapta a kiadatlan három kvintettet is Ewald vejétől.¹³⁹ Közel tíz év alatt sikerült hitelesíteni, hogy valóban Ewald írta őket, ezután az 1974/75-ös szezonban az Amerikan Brass Quintet mutatta be őket a Carnegie Hallban.¹⁴⁰ A művek listáját és keletkezésük idejét lásd a Függelék 129. oldalán.

Ewald kvintettjeit az amerikai bemutató óta töretlen lelkesedéssel veszik elő rézfúvósok, mert gazdag dallamvilág, színes karakterek jellemzik, emellett pedig – elsősorban billentyűs hangszerekre gondolva – rendkívül hangszerszerűek. Rézfúvós kamarazene koncerteken és versenyeken is gyakran tűzik műsorra. A fejezet lezárásaként álljon itt egy idézet az Ewald rézfúvós kvintettjeit kutató André M. Smithtől:

A négy kvintett nyilvánvalóvá teszi, hogy Ewald mennyire szerette és mennyire értette a rézfúvós hangszereket. A Negyedik Kvintett kivételével, amely rendkívüli virtuozitást

---

¹³⁵ André M. Smith: „Victor Vladimirovich Ewald (1860-1935). Civil Engineer & Musician”. *Journal of the International Trompet Guild* XVIII/3. (1994. Február): 5-23. oldal. 8-9. oldal

¹³⁶ Smith, Victor Ewald négy rézfúvós kvintettje. *Piszton* 4. oldal. (Lásd a 132. lábjegyzetet)

¹³⁷ Smith, Victor Ewald négy rézfúvós kvintettje. *Piszton* 5. oldal. (Lásd a 132. lábjegyzetet)

¹³⁸ André M. Smith: „The History of the Four Quintet for Brass by Victor Ewald”. *Journal of the International Trompet Guild* XVIII/4. (1994. Május): 5-23. oldal. 6. oldal

¹³⁹ Smith, „Victor Vladimirovich Ewald (1860-1935). Civil Engineer & Musician”. *Journal of the International Trompet Guild*, 18. oldal. (Lásd a 135. oldalt).

¹⁴⁰ Smith, „Victor Vladimirovich Ewald (1860-1935). Civil Engineer & Musician”. *Journal of the International Trompet Guild*, 21. oldal. (Lásd a 135. oldalt)..

igényel, ezek a darabok szerény technikájú muzsikusok által is játszhatók, de ugyanakkor a legjobban képzett előadók számára is tartogathatnak kihívást. (...) A zenének ez a szándékos hozzáférhetősége, hogy a korlátozott technikájú muzsikus számára elérhető, de ugyanakkor a benne rejlő esztétikai érték a legképzettebbeknek is kihívást jelent, Ewald egyik vezető eszménye lehetett, lévén tehetséges amatőr komponista, zongorista, csellista, trombitás, kürtös és tubás.¹⁴¹

---

¹⁴¹ André M. Smith: Victor Ewald négy rézfúvós kvintettje. *Piszton* Próbaszám (1994). 5. oldal

1.7. Előzmények Magyarországon

Magyarország területén számos régészeti lelet, korai emlék bizonyítja a rézfúvós hangszerek jelenlétét az ókortól kezdődően a városi zenészek és toronyzene megjelenéséig.¹⁴² Más, európai városokhoz hasonlóan Magyarországon is léteztek városi zenészek és toronyzene, akik a 15. századtól már biztosan jelen voltak,¹⁴³ és a 18. századból is származnak még dokumentumok, amelyekben megemlítik őket.¹⁴⁴

A 17. századra kialakult a főúri udvarokban az az igény, hogy állandó zenei apparátussal rendelkezzenek,¹⁴⁵ a hiányzó zenészek pótlására pedig két mód kínálkozott: a külföldi muzsikus alkalmazása és a hazai képzés, ezért ekkoriban már megjelent a lant, hegedű és trombitajáték tanítása.¹⁴⁶ A rézfúvósok – általában trombitások – legtöbbször más hangszerekkel, „síposokkal” és dobosokkal együtt játszottak, ritka, hogy majdnem tisztán rézfúvós apparátust használtak valamiben, de erre is van példa: Esterházy Pál nádor 1656. évi énekgyűjteményében a *Palas s Ester kedves tánczá-nak Ugrója-ban*, amelyben hangszeres szólók és különböző kiségyüttesek váltják egymást. Az öt rész harmadik, középső elemeként, egy koboz és egy lant-szólo között helyezkedik el a trombita-dob együttes játéka.¹⁴⁷ A főúri udvarokban fontos szerepet kaptak a fúvósok, a trombiták pedig a legkedveltebb hangszerek voltak a virginálon vagy klavikordon kívül.¹⁴⁸ Ezek a fúvós együttesek játszottak asztali zenét,¹⁴⁹ tábort, vagy hadi zenét,¹⁵⁰ gyász zenét¹⁵¹ és különféle ünnepélyek, ünnepi felvonulások, családi események, ceremóniák alkalmából is felléptek.¹⁵²

A fúvós hangszerek kiemelkedő szerepére és kiterjedt feladatkörére utal az is, hogy egy-egy udvarban milyen arányban voltak foglalkoztatva zenészek. I. Apafi

---

¹⁴² Farkas István Péter: *Rézfúvós hangszerek története Magyarországon*. DLA disszertáció, Pécsi Tudományegyetem, Művészeti Kar, Doktori Iskola, 2014. (Kézirat). 24-38. oldal.

¹⁴³ I.h.

¹⁴⁴ Varasdy Frigyes: „A soproni toronyzenészek életéből”. *Piszton* VII/1. (2001. július). 4-5. 5. oldal.

¹⁴⁵ Szabolcsi Bence: „A XVII. század magyar főúri zenéje”. In: Bónis Ferenc (szerk.): *A magyar zene évszázadai. Tanulmányok a középkortól a XVII. századig*. (Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 1959), 209-270. oldal. 216. oldal.

¹⁴⁶ I.h.

¹⁴⁷ I.m. 219. oldal.

¹⁴⁸ Szabolcsi Bence: „A XVII. század magyar világi dallamai. Bevezetés a dallamokhoz”. In: Bónis Ferenc (szerk.): *A magyar zene évszázadai. Tanulmányok a középkortól a XVII. századig*. (Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 1959), 281-289. oldal. 283. oldal.

¹⁴⁹ I.m. 221-224. oldal

¹⁵⁰ I.m. 238-240. oldal

¹⁵¹ I.m. 234-238. oldal

¹⁵² I.m. 240-245. oldal

Mihály udvarában tíz trombitás, három sípos és öt hegedűs játszott, Thököly Imre rezidenciáján 1683-ban 29 zenészből tizenöt trombitás (a zenészek több mint fele), hat sípos, négy hegedűs, egy virginás, egy dudás és két dobos, a névjegyzék alapján pedig túlnyomó többségük magyar.¹⁵³ „Mindez kétségkívül nem a zenekari együttjátszásnak, magának az együttesnek arányaira, hanem a fúvós-zene sűrűbb, fontosabb szerepére, a fúvóegyüttesek uralkodó helyzetére utal, szemben a vonós-zene házi multságokra korlátozott, kevésbé reprezentáló, talán szorosabban művészi szerepével.”¹⁵⁴ A 17. századi magyar feljegyzések között a trombitán kívül elvétve található csak más, rézfúvós hangszer említése, ezek a harsona (puzón) és a görbekürt.¹⁵⁵

A korszak magyar zenéje hat kéziratban maradt ránk,¹⁵⁶ amelyek közül az egyikben, az 1680 körül keletkezett Vietórisz-kódexben több mint hetven trombitadarabot találunk,¹⁵⁷ amelyek közül 52 két clarino-ra (trombita) íródott,¹⁵⁸ „14 szakaszba csoportosítva, kezdetleges, nagyrészt kétszólamú virginál-átiratban, tabulatúras írással”.¹⁵⁹ Trombita gyakorlatok, szignálok és egyházi énekek szerepelnek közöttük, melyek közül megemlítendő a *Hagnal*, azaz *Hajnal-ének* is, a gregorián *Aurora lucidissima* (Jézus Krisztus az igaz hajnal) dallama.¹⁶⁰ Korabeli naplórészletek alapján tudható, hogy ezt a dallamot szász városokban a XVII. század közepén trombitások az idő jelzésére is használták,¹⁶¹ ez is a trombitások feladatai közé tartozott.

„A magyarországi német kultúrájú városok korán eljutnak a hangszeres zene rendszeresebb műveléséig, korán kialakul a toronyőr és városi muzsikus hivatalos hatásköre.”¹⁶² A korábban említett német származású Daniel Speer (1636-1707) fiatalon Magyarországon is járt, feltehetőleg 1655-ben érkezett, itt tanult meg trombitálni.¹⁶³ Későbbi, zeneszerzői munkája mellett négy zenészregényt írt, melyből

---

¹⁵³ I.m. 248. oldal.

¹⁵⁴ I.h.

¹⁵⁵ I.m. 253. oldal

¹⁵⁶ I.m. 254. oldal

¹⁵⁷ I.m. 265. oldal

¹⁵⁸ Varasdy Frigyes: „A magyar trombitások történetéből”. *Piszton* IV/2. (1998. december). 3-5. 3. oldal.

¹⁵⁹ Szabolcsi Bence, A XVII. század magyar világi dallamai. Bevezetés a dallamokhoz, 286. oldal. (Lásd a 9. lábjegyzetet).

¹⁶⁰ Szabolcsi, A XVII. század magyar főúri zenéje, 265. oldal (Lásd a 6. lábjegyzetet).

¹⁶¹ I.h.

¹⁶² I.m. 250. oldal.

¹⁶³ Varasdy Frigyes: „Daniel Speer (1636-1707), aki Magyarországon tanult meg trombitálni”. *Piszton* VI/1. (2000. május). 2-3. 3. oldal.

kettőnek a *Musikalisch Türkischer Eulen-Spiegel*-nek (1688) és az *Ungarischer oder Dacianischer Simplicissimus*-nak (1683)¹⁶⁴ magyar vonatkozásai is vannak. Ezek értékes információkat tartalmaznak a korabeli magyar zenei életről, a zenészek, elsősorban toronyzenészek helyzetéről, különböző, korábban felsorolt területekről, ahol játszottak (asztali, ünnepi, temetési, tábori zenék, és a napszakok, órák jelzése). 16. századi, soproni toronyzenészek szerződése alapján további kötelességeik közé tartozott – egyéb rendelkezések mellett – a trombitajelzés, ha idegenek érkeznek. Amennyiben főúr érkezett kísérettel, akkor négy szólamban kellett játszani, nagyobb lovascapat esetén zászlóval is jelezniük kellett. Feladatkörükbe tartozott az őrségállás éjjel és nappal, melyben figyelik és jelzik, ha tűz van, vagy bármilyen veszélyt észlelnek, a toronyóra felhúzása, felügyelete, a bormérések kikiáltása.¹⁶⁵

A 18. századtól kezdődően a rézfúvósok korábbi, hagyományos feladatai, szerepei nem bővülnek, sőt egyre jobban elhalványulnak. A magyar főnemesség rezidenciáin teret hódít a Nyugat-Európából érkező új, klasszikus zenekari apparátus, amelyben a rézfúvósok kisebb szerepeket kapnak.¹⁶⁶ Ahogy korábban szó volt róla, a 18. század fúvós kamarazeneje a harmoniemusik, amelyben a fafúvósok dominálnak. Évtizedeken át Magyarországon élő és alkotó zeneszerző volt a műfajban Georg Druschetzky (1745-1819),¹⁶⁷ aki az 1780-as évek második felétől Pozsonyban Grassalkovich gróf szolgálatában áll a fúvószekerek élén, majd a gróf halála után 1794-től Batthyány József hercegprímás alkalmazza őt. 1802-ben már József nádor fúvós oktettjének vezetője és zeneszerzője Budapesten. Erre az apparátusra hatalmas mennyiségű művet komponált.

A 18. századtól kezdődően a fúvós hangszerek a katonazenekarokban kaptak jelentős szerepet, melyek a 19. században bekövetkezett, szintén korábban tárgyalt hangszerészeti fejlesztéseknek köszönhetően dinamikus fejlődésen mentek keresztül egész Európában.

Akármilyen szerepben voltak is a rézfúvós hangszerek Magyarországon, elmondható, hogy a Vietórisz-kódex trombitaduóit leszámítva, az eddigi kutatások szerint semmilyen kiadott rézfúvós kamarazene nem maradt fent a 20. századot megelőzően.

---

¹⁶⁴ I.h.

¹⁶⁵ Varasdy, A soproni toronyzenészek életéből, 4-5. (Lásd a 3. lábjegyzetet)

¹⁶⁶ Szabolcsi, A XVII. század magyar főúri zenéje, 270. oldal (Lásd a 6. lábjegyzetet).

¹⁶⁷ Alexander Weinmann, Damian A. Frame: „Druschetzky, Georg”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove Dictionary of Music and Musicians*. (London: Grove, 2001), 7. kötet, 617-618. oldal.

2. A MAGYAR RÉZFÚVÓS KAMARAZENE MEGTEREMTŐI

2.1. Korai művek, rézfúvós oktatás a 20. század első felében

Az első magyar rézfúvós kamaraegyüttes, a Lubik-kvintett 1948-as megalakulása előtti időszakból Magyarországon jelenleg összesen két műről tudunk, amely a dolgozat témájához kapcsolódik. Az elsőt Farkas István Péter találta meg 2010-ben a Magyar Állami Operaház archívumában egy első harsonakotta hátlapján: két gyászdalt harsonakvartettre,¹ amelyet Erkel Sándor (1846-1900), Erkel Ferenc negyedik fia komponált, aki az operaház karmestere, 1884-1886 között pedig igazgatója is volt. A gyászdalokat feltehetőleg Beethoven *Drei Equali* című, ugyancsak négy harsonára írt műve inspirálta,² amely Beethoven temetésén férfikkal hangzott el. Erkel Sándor gyászdalait 1894-ben az operaház harsonakvartettje játszotta Kossuth Lajos végső búcsúztatásán, majd számos további, olyan köztisztelőben álló ember temetésén, mint például gróf Teleki Pál, Blaha Lujza és Jászai Mari.³ A másik pedig Ránki György (1907-1992) fiatalkori műve 1931-ből, a *Kürtkvartett*.⁴

Feltehetőleg azért nem születtek művek, mert nem volt rájuk igény. Az Operaház és az abból alakult Filharmóniai Társaság zenekaraiban alapvetően külföldi rézfúvósok játszottak.⁵ Noha a Zeneakadémián 1894-től megindult a kürt-, 1897-től pedig trombita- és harsonaoktatás is,⁶ a növendékek nagyobb részének kezdetben nem lehetett kamaraműveket tanítani, mivel őket minden előképzettség nélkül vették fel, ami az akkori felvételi rendszerben megfelelt az előkészítő osztály követelményeinek.⁷ Mások pedig azért nem tanultak tartósan és komolyan kamarazenét, mert csak rövid időre iratkoztak be a Zeneakadémiára. Ellentétben a zeneszerzés, zongora vagy hegedű tanszakokkal, amelyeken a Zeneakadémia világraszóló sikereket ért el, a rézfúvós tanszakon akadozott az oktatás, mivel a

---

¹ Farkas István Péter: *Rézfúvós hangszerek története Magyarországon*. DLA disszertáció, Pécsi Tudományegyetem, Művészeti Kar, Doktori Iskola, 2014. (Kézirat). 62. oldal.

² I.h.

³ I.h.

⁴ Ez a mű csak kézirat formában van meg, ami nem áll a rendelkezésemre, és nem találtam róla több adatot.

⁵ Farkas István Péter: *Rézfúvós hangszerek története Magyarországon. Melléklet*. DLA disszertáció, Pécsi Tudományegyetem, Művészeti Kar, Doktori Iskola, 2014. (Kézirat). 33-35. oldal.

⁶ Varasdy Frigyes: *A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem trombita tanszakának krónikája 1897-2004*. Budapest, 2005 (Kézirat, LFZE könyvtár, Budapest). 2. oldal.

⁷ Varasdy Frigyes: „A magyar trombitaoktatás történetéből”. *Pisztón I/1*. (1995. október). 5. oldal.

2. A magyar rézfúvós kamarazene megteremtői

nagyzenekarok fúvós utánpótlását szinte kizárólagosan a katonazenekarok biztosították, ahol kitűnő tanárok, Fricsay Richárd (1867-1945, katonakarmester, a világhírű Fricsay Ferenc édesapja),⁸ Figedy-Fichtner Sándor (1878-1945, katonai zeneszerző, karmester) és Pongrác Géza (1889-1971, katonakarmester)⁹ vezetésével folyt a fúvósok jelentős tömegének oktatása.¹⁰ Azok a fúvósok, akik ebből a háttérből érkeztek, ugyan kellően magas szinten elsajátították hangszerük technikáját, de csak egy-két évre iratkoztak be a Zeneakadémiára, vagy Budapest első zeneiskolájába, az 1840-ben megnyitott Nemzeti Zenedébe (ahol már 1882-ben elindult a trombitaoktatás Schauer Ignác vezetésével),¹¹ hogy némi elméleti képzésben részesüljenek, valamint megismerkedjenek a szimfonikus zenével és annak játékmódjával.¹² Ilyen muzsikus azonban kevés volt, és annál is kevesebb jutott el a diplomáig.¹³ A két háború között például három trombitás, két kürtös és három harsonás diplomázott összesen¹⁴ (tuba tanszak csak 1945 óta van a Zeneakadémián).¹⁵

Az 1916-os szabályzat szerint az állami zeneművészi oklevél kiadásának feltétele volt egy kijelölt mű eljátszása, lapról olvasás, egy versenymű előadása kotta nélkül, transzponálás, valamint kamaraművek előadása. A műsornak legalább tíz darabból kellett állnia.¹⁶ Felvetődik a kérdés, hogy vajon mik voltak ezek a kamaraművek? Eredetileg is rézfúvókra írt, magyar művek nem maradtak fent, Ewald egyetlen kiadott kvintettje 1912-es, nem biztos, hogy már ismerték Magyarországon, Aliabev kvintettje még ki sincs adva, a többi oroszról sem ismeretes, hogy repertoáron lett volna Magyarországon. A Zeneakadémia évkönyvei és Varasdy Frigyes, a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem trombita tanszakáról összegyűjtött adatai alapján elmondható, hogy az intézmény házi és nyilvános koncertjein az alábbi művek hangoztak el: Pietzsch-Neuer *Versenymű hét trombitára*

⁸ Szabó Balázs: „Fricsay Richárd (1867-194) katonakarmester Székesfehérváron. Fricsay Richárd élete.” *Parlando* LVII./5. (2015. Szeptember). <http://www.parlando.hu/2015/2015-5/SzaboBalazs-FricsayRichard.pdf> Utolsó megtekintés: 2017. június 15.

⁹ Marosi László: *Két évszázad katonazenéje Magyarországon. A magyarországi katonazene története. Katonakarmesterek. 1741-1945.* (Budapest: Editio Musica, 1994): 168-169. oldal.

¹⁰ Völgyi Ernő: „Visszapillantás. I. rész”. *Harsonás-Tubás Merkur IV/2.* (1997.) 10-11. 10. oldal.

¹¹ Varasdy, *A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem trombita tanszakának krónikája 1897-2004*, 2. oldal. (Lásd a 6. lábjegyzetet)

¹² Völgyi, *Visszapillantás. I. rész*, 10. oldal. (Lásd a 10. lábjegyzetet).

¹³ I.h.

¹⁴ Farkas, *Rézfúvós hangszerek története Magyarországon. Melléklet.* 20-23. oldal. (Lásd az 5. lábjegyzetet).

¹⁵ Dr. Szabó László: *A basszustuba alkalmazási területeinek magyar vonatkozásai.* DLA disszertáció, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2010. (Kézirat). 32. oldal.

¹⁶ Varasdy, *A magyar trombitaoktatás történetéből*, 5. oldal. (Lásd az 7. lábjegyzetet).

és *üstdobra*, Ernőházi Vilmos: *Változatok két trombitára*,¹⁷ L. v. Beethoven: *Drei Equale. Négy harsonára*.¹⁸ A következő fejezetben az első együtteseket mutatom be, valamint néhány, a repertoárjuk vagy a műfaj szempontjából kiemelkedő darabról szeretnék írni.

2.2. A Lubik-kvintett

Az első magyar rézfúvós kamaragyüttes nem a Zeneakadémia növendékeiből alakult, hanem az intézmény egyik tanára, Lubik Imre alapította 1948-ban,¹⁹ nem sokkal a világelsőnek tartott New York Brass Ensemble megalakulása után, amely 1947 körül történt.²⁰ Lubik Imre 1904. december 7-én született,²¹ 1926-tól volt tagja az operának, és 1945-től tanított a Zeneakadémián trombitát, módszertant és kamarazenét.²² Mindkét állását 1964. január 17-én bekövetkezett haláláig megtartotta,²³ ami az Operaházban közel negyven, a Zeneakadémián pedig majdnem húsz évet jelent. Tanárként és az első magyar együttes alapítójaként munkássága alapvető hatással bírt a magyar rézfúvós kamarazeneire.

„A Lubik-kvintett tagjai: Szódi László, id. Szabó László,²⁴ Lubik Imre trombita, Tóth Ottó, majd Pehl András harsona és Dr. Újfalusi László tuba. Mindannyian az Operaház zenekarának tagjai voltak.”²⁵ Ez a felállítás még különbözik a modern rézfúvós ötöstől: három trombita, harsona és tuba alkotják, hiányzik belőle

---

¹⁷ Varasdy, *A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem trombita tanszakának krónikája 1897-2004*, 2. oldal. (Lásd a 6. lábjegyzetet)

¹⁸ N.N.: A házi hangversenyek műsorai. In: Dr. Meszlényi Róbert (szerk.): *Az Országos Magyar Királyi Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Évkönyve az 1933/34-iki tanévről*. Budapest: Az Orsz. M. Kir. Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola kiadása, 1934. 7. oldal.

¹⁹ Szabó, *A basszustuba alkalmazási területeinek magyar vonatkozásai*, 40. oldal. (Lásd a 15. lábjegyzetet).

²⁰ Bill Jones: „Brass quintet”. In: Stanley Sadie, John Tyrell, Margot Levy (szerk.): *The new Grove Dictionary of Music and Musicians*. (London: Grove, 2001), 4. kötet, 253. oldal

²¹ N.N.: „Lubik Imre”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 2. kötet, 451. oldal.

²² I.h.

²³ Farkas, *Rézfúvós hangszerek története Magyarországon. Melléklet*. 20-23. oldal. (Lásd az 5. lábjegyzetet). 20. és 34. oldal.

²⁴ Dolgozatomban három Szabó László is szerepel, akik mindnyájan kivették a részüket a magyar rézfúvós kamarazenei életből. Megkülönböztetésükre ezért az alábbi, zenei körökben is elterjedt elnevezéseket fogom alkalmazni: id. Szabó László trombitaművész a Magyar Néphadsereg Zenész Tiszthelyettesképző Szakközépiskola trombita és kamaratanáráként játszott jelentős szerepet műfajban, ő a legidősebb a három művész közül. Ifj. Szabó László trombitaművész id. Szabó László fia, őt a különböző rézfúvós kamaragyüttesekben betöltött szerepe miatt fogom megemlíteni, ő a legfiatalabb. Szabó László tubaművész szintén több együttes munkájában vett részt, elsősorban a Budapest Rézfúvós Quintett tagjaként kerül majd bemutatásra.

²⁵ Szabó, *A basszustuba alkalmazási területeinek magyar vonatkozásai*, 89. (Lásd a 15. lábjegyzetet).

2. A magyar rézfúvós kamarazene megteremtői

a kürt, ekkoriban azonban – ahogy a következő együttesnél is látni fogjuk – ez volt a természetes. Id. Szabó László trombitásra még visszatérek, az ő későbbi szerepe a magyar rézfúvós kamarazene irodalmának megteremtésében, valamint az oktatás színvonalának maximalizálása tekintetében korszakalkotó. Ahogy korábban láttuk, rézfúvós kamarazene repertoár nem létezett, ezért kezdetben, könyvtárakban felkutatott toronyszonátákat játszottak, nem sokkal később pedig megszülettek az első, számukra komponált új művek is. „Szabó Béla operaházi szólóbrácsás néger spirituálé-feldolgozása és *Skála szvitje* voltak az elsők”²⁶ melyet Szántó Jenő *Magyar szvit*-je követett. Schirger György Rachmaninov *cisz-moll prelúd*-jét dolgozta fel a számukra, és Reschofsky Sándor (1887-1972)²⁷ is komponált nekik két kvintettet.²⁸ Lubik Imrét növendéke, Varasdy Frigyes váltotta az együttesben. Ebben az időben született Mihály András négyteteles *Kis toronyzene* című műve is.²⁹ A gyors bevezető tétel után fuga következik, aztán egy korál, a zárótétel pedig ismét gyors tempójú. A mű egyszerű elemekből építkezik, de kihasználja a rézfúvós hangszerek adottságait. A negyedik tételben jelen van az a fajta játék a ritmusokkal – a negyed, a nyolcadok, a triola és a tizenhatodik váltakozása, egymás mellé rendelése, olykor ütköztetése –, mely jellemző lesz a rézfúvós repertoárra később is. (1. kottapélda a Függelék 130. oldalán.)

A Lubik kvintett nem koncertezett túl sokat, de felléptek számos rendezvényen és a Magyar Rádióban is,³⁰ ahol így felvételek is készültek velük. Mindössze három évig (1948-1951) működött, jelentősége azonban felbecsülhetetlen, hiszen példát adtak a következő nemzedéknek, és hamarosan újabb együttesek alakultak.

2.3. Varasdy Frigyes rézfúvós együttese

A magyar rézfúvós kamarazene központja az 1950-es években a Zeneakadémia volt. A tanárok és növendékek a trombita, harsona és tuba, valamint rézfúvós kamarazene

---

²⁶ Szabó, *A basszustuba alkalmazási területeinek magyar vonatkozásai*, 89. (Lásd a 15. lábjegyzetet).

²⁷ N.N.: „Reschofsky Sándor”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 3. kötet, 216. oldal.

²⁸ Szabó, *A basszustuba alkalmazási területeinek magyar vonatkozásai*, 89. (Lásd a 15. lábjegyzetet).

²⁹ I.h.

³⁰ I.h.

irodalmát átiratokkal bővítették, mert az eredetileg is ezekre a hangszerekre komponált művek száma nagyon csekély volt.³¹

A rézfúvós kamarazene hazai felvirágztatásában kiemelkedő szerepe van Varasdy Frigyesnek, aki 1930. június 22-én született Szombathelyen, nővére a hazai zenei közéletben ismert Varasdy Emmi.³² Varasdy Frigyes 21 évesen lett a Magyar Állami Operaház tagja, de csak három évvel később, 1954-ben kezdte meg tanulmányait a Zeneakadémián, Lubik Imre tanítványaként, 1959-ban szerzett diplomát.³³ 1958-tól a Győri Zeneművészeti Szakközépiskola, 1964-től már a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára volt.³⁴

Még főiskolás évei alatt, 1956-ban alapította meg a Varasdy Rézfúvós Együttest.³⁵ A névválasztásban tanára, Lubik Imre példáját követte (Lubik-kvintett), aki a vonósnégyesek gyakorlatához hasonlóan az első szólamot játszó tag nevére keresztelte az együttest. Az alapító tagok trombitásai: Varasdy Frigyes, Szendrei Jenő, Gutenkunszt László³⁶ még a főiskolán tanultak, Zilcz György (harsona)³⁷ és Boda Rudolf (tuba)³⁸ pedig nem sokkal korábban, 1953-ban diplomáztak. Akárcsak az első kvintettben, a kürt helyett még itt is trombita van, de Varasdy Frigyes, az együttes koncertjeit dokumentáló jegyzetéből³⁹ jól látszik, hogy fellépéseiken többféle felállásban játszottak, a duótól egészen a szextettig. A tagok is gyakran cserélődtek, így az alapító tagokon kívül sokan megfordultak az együttesben, akik közül néhányan más együttesekben is hatással voltak a rézfúvós kamarazene fejlődésére Magyarországon.

Trombitán Uhrner Ferenc (opera), Lifka Mihály és Huszár Gábor, a Szegedi Főiskola későbbi trombitatanára is játszott az együttesben, aki 1960-tól az alapító Gutenkunszt László helyét vette át a csapatban. Kürtös kíségetőként Bótyay Endre, Tamás Tamás és Lubik Zoltán játszott az együttesben. Utóbbi Lubik Imre fia volt, szakmai életútja pedig nagyon hasonló az édesapjához: 1954-től majdnem 30 éven át

³¹ Völgyi Ernő: „Visszapillantás. I. rész”. *Harsonás-Tubás Merkur IV/1.* (1997.) 10-11. 11. oldal.

³² N.N.: „Varasdy Frigyes”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon.* Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 3. kötet, 579. oldal.

³³ Varasdy, *A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem trombita tanszakának krónikája 1897-2004.* 29. oldal. (Lásd a 6. lábjegyzetet)

³⁴ N.N.: „Varasdy Frigyes”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon.* Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 3. kötet, 579. oldal.

³⁵ Varasdy Frigyes: *A Varasdy Rézfúvós Együttes.* Kézirat, Varasdy Frigyes, Budapest. 1. oldal.

³⁶ 1954-1977 az Operaház tagja.

³⁷ Később Zilcz a Győri Zeneművészeti Főiskola tanára, 1972-1975-ig a Zeneakadémia rézfúvós kamarazenetanára, és a Magyar Állami Operaház tagja volt.

³⁸ 1949-1972-ig a Magyar Állami Operaház tagja, ekkor tehát már évek óta az operában játszott.

³⁹ Varasdy Frigyes: *A Varasdy Rézfúvós Együttes.* Kézirat, Varasdy Frigyes, Budapest.

2. A magyar rézfúvós kamarazene megteremtői

az Operaház tagja volt, 1959-től pedig közel 25 évig a Zeneakadémia kürttanára. 1983-ban halt meg.⁴⁰ „Hangszere irodalmának és történetének kutatója, számos pedagógiai mű és tanulmány közreadója.”⁴¹ Apja és ő is évtizedeken át dolgozott elhivatott rézfúvósként az ország akkoriban legrangosabb zenei intézményeiben, és mindketten szinte pontosan hatvan éves korukban haltak meg.

A Varasdy Rézfúvós Együttesben megfordult harsonásként Ózvári Rudolf (opera), Pálvölgyi Sándor (ÁHZ) és Steiner Ferenc is, aki szintén a magyar rézfúvós szakma megkerülhetetlen alakja, és mivel ő játszott a később megalakult Magyar Rézfúvósnégyesben is, amely az egyik legjelentősebb hazai rézfúvós együttes volt, szükségesnek érzem röviden őt is bemutatni. Bánhidán született 1931. június 12-én. A Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában Pehl András volt a tanára, a Zeneakadémián pedig Újfalusi László, az Operaház tubása, aki 1945-1991-ig⁴² tubát és harsonát tanított a Zeneakadémián.⁴³ Steiner Ferenc egy évvel diplomája előtt, 1960-tól már az Operaház tagja volt, ahol kereken harminc évig játszott.⁴⁴ 1964-től a Budapesti Filharmóniai Társaság, 1972-től pedig a Magyar Rézfúvós Együttesnek is tagja volt. Emellett kiterjedt pedagógiai munkát folytatott szakközépiskolai szinten, Pécsen 1961-1967-ig, Budapesten a Magyar Néphadsereg Zenész Tiszthelyettesképző Szakközépiskolában 1969-1979-ig, a Zeneakadémián pedig 1977-től 2005-ig. Völgyi Ernővel és a Varasdy Rézfúvós Együttes alapító tagjával, Zilcz Györggyel közösen harsonaiskolát publikáltak 1971-ben, 1980-ban pedig *Mindennapi gyakorlatok harsonára* címmel megjelent metodikája, ami a harsonások között „Zöld füzet” néven vált ismertté.

Tubás kiségitők nem voltak, csak tagcsere. Az alapító Boda Rudolf helyét Szabó László vette át 1965-ben. Szabó László később a Budapest Rézfúvós Kvintett néven híressé vált együttes tagjaként vált a magyar rézfúvós kamarazene, azon belül is a kvintettezés történetének fontos szereplőjévé, az ő szakmai munkásságára ott fogok kitérni.

Az együttes két legsűrűbb éve – Varasdy jegyzete szerint – 1960 és 1961 volt, összesen huszonkilenc koncerttel. 1967-ben egy tíz koncertből álló sorozatot adtak

---

⁴⁰ N.N.: „Lubik Zoltán”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 2. kötet, 451. oldal.

⁴¹ I.h.

⁴² Farkas, *Rézfúvós hangszerek története Magyarországon*, 20. oldal. (Lásd az 1. lábjegyzetet).

⁴³ N.N.: „Steiner Ferenc”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 3. kötet, 395. oldal.

⁴⁴ Farkas, *Rézfúvós hangszerek története Magyarországon*, 20. oldal. (Lásd az 1. lábjegyzetet).

azonos műsorral, de a többi évben egy és hat között változott a koncertjeik száma. A későbbi csapatokhoz képest ez mennyiségileg ugyan nem sok, de nem szabad elfelejtenünk, hogy a Lubik-kvintett csak három évig működött, a műfaj egészen újszerű, emiatt pedig rengeteg kihívással kellett megküzdeniük. Nekik és a következő együtteseknek jutott az a feladat, hogy bevezessék a rézfúvós kamarazene akkoriban teljesen új jelenségét a zenei életbe, amihez hozzátartozott a repertoár kialakítása, régi korok meglévő műveinek felkutatása, új darabok megrendelése, esetleg csak inspirálása és hangszerbemutatók.

Koncertjeik a Zeneakadémia mellett művelődési házakban, klubok kamaraszínpadain, múzeumokban, iskolákban, gyárakban kerültek megrendezésre, de játszottak a Magyar Rádióban és a televízióban is. Műsoraik régi és új műveket is tartalmaztak, gyakran vegyesen. Merítettek olyan reneszánsz és barokk művekből, amelyeket az első fejezetben mutattam be; ezek általában hangszermegjelölés nélküli darabok, de van közöttük olyan, amit rézfúvós hangszerekre komponáltak. A szerzők között megtalálható Gabrieli, Praetorius és Schein. Játszottak reneszánsz madrigálokat is, a *Vietorisz fanfárt*,⁴⁵ leggyakrabban műsorra tűzött gyűjteményük azonban toronyzenéket tartalmazott. Később megjelent egy Corelli-átirat a repertoárban.

Új, magyar művek közül Arányi-Aschner Györgytől négyet játszottak, ezek a *Rézfúvósötös*, a *Szextett*, a *Régi magyar táncok* és a *Trió*. Utóbbit különösen gyakran előadták, 1958-ban a Magyar Rádióban is bemutatták: a két trombitára és harsonára írt *Triót* szellős szerkesztésmód és magyaros dallamok jellemzik. A gyors első tétel után lírai harsonaszólóval kezdődik a második (2. kottapélda a Függelék 131. oldalán), a kompozíciót pedig hármas lüktetésű scherzo fughetta zárja le. Ugyanerre a hangszerapparátusra komponálta Horusitzky Zoltán *Cassazione* című darabját, amelyben szintén háromtétéles: két gyors tétel foglalja keretbe a másodikat, ám ellentétben Arányi darabjával, itt nem a harsona vagy valamely más hangszer éneklő arcát, sokkal inkább a rézfúvós hangszerekben rejlő groteszk karaktert szerette volna megmutatni, a címe is *Intermezzo bizzarro* (3. kottapélda a Függelék 132. oldalán). A szólamok tétova, pianissimo nyújtott ritmusokat adnak át egymásnak, de a második és negyedik ütemben is megtorpannak. Ezután a halk, nyújtott ritmusok egyre izgatottabbak, gyorsabbak és hangosabbak lesznek, egy diszsonáns fortissimo

---

⁴⁵ Lásd az „1.7. Előzmények Magyarországon” című fejezetet.

2. A magyar rézfúvós kamarazene megteremtői

akkordig fokozódva. A disszonancia marad, és újabb fokozás következik. A monoton nyolcadok a csúcspont előtt fortissimo, violento, azaz erőszakos nyújtott ritmusokba mennek át, majd egy koronás kisszekund súrlódásos akkordban érnek a tetőpontra, melyet mindhárom hangszeresnek fortissimo flatterzunge kell játszania, ez a leginkább karcos, erőszakos hangszíne a rézfúvósoknak. Horusitzky tovább játszik a hangszínekkel és az effektusokkal, míg a trombitások szordinálva trilláznak, a harsonás a témájában megmutatja a hangszerére olyannyira jellemző glissandot. *Intermezzo bizzarro* a tétel elejét felidézve pianissimo ér véget. Akárcsak a Mihályi *Kis toronyzenéjé*-nek negyedik tételében a ritmusokkal, Horusitzky triójában a hangszínekkel való játék, és legfőképp a hangszínek elmozdítása a groteszk, a bizarr irányába is olyan jellegzetesség, amelyek sok későbbi műben jelen lesznek.

A Varasdy Rézfúvós Együttes által leggyakrabban játszott kortárs magyar mű Petrovics Emil (1930-2011) fiatalkori, op. 1-es számot viselő, 1953-ban megírt *Cassazione*-ja, melynek alcíme *In memoriam Balassi Bálint*. Máig népszerű, és a szakközépiskolai kamarazene oktatás törzsanyagához tartozik, de egyetemi együttesek is előveszik. Hangszerelése: három trombita, harsona és tuba, ugyanaz a felállítás, amiben a Lubik és a Varasdy kvintettek is megalakultak. A harmadik trombita szólamát ma kürttel játsszák. A négy tétel: Preludio, Scherzo, Notturmo és Finale négy különböző hangulat: a lassú tételek – Preludio és Notturmo – érzelemdúsak, a második és negyedik tétel pedig csupa meglepetés és szellemesség. Mindegyik tétel rendkívül hangszereszerű, a gyors tételek pedig képesek nagyon virtuóz hatást kelteni úgy, hogy technikailag, külön egyik szólam sem támaszt túlságosan magas elvárásokat. A trombiták mellett a harsona és a tuba is tematikus szerepet kap, különösen a lassú tételekben. Együttjáték szempontjából sok örömet tartogat, de a belső meglepetések, intonáció és a ritmikai megoldások miatt kihívásokat is rejt.

A Lubik kvintett idejéből ismert szerzők művei a repertoárjukban: Mihály András: *Kis Toronyzene* és *Rokokó szvit*, Szabó Béla: *Sinfonietta*, Reschofsky: *Trombitarió*. Ezek mellett Gulyás L.: *Kamaraszvit*, Vujicsics Tihamér: *Trió* és Ránky György: *Fanfár* című műveit adták elő.

A Varasdy Rézfúvós Együttes utolsó éveivel párhuzamosan, 1965-ben megalakult az Állami Hangversenyzenekar Rézfúvósötöse is, melyben trombitán Varasdy Frigyes és Valusek Béla, harsonán Sztán Tivadar és Szombati Gyula, tubán

pedig Sándor János játszott.⁴⁶ Az előző formációkhoz hasonlóan még ebben az együttesben sem szerepel kürt az alapító tagok között, bár azt láthattuk, hogy a Varasdy Rézfúvós Együttesnek voltak olyan koncertjei, amelyen kürtössel léptek fel. Varasdy Frigyes saját dokumentációja szerint nem volt sok koncertjük, de a toronyzenék és Petrovics *Cassazone*-ja mellett két új szerző jelenik meg a műsorukban: Bogár István és Dubrovay László. Mindkét zeneszerző munkássága rendkívül jelentős a magyar rézfúvós kamarazene fejlődése szempontjából: sokat komponáltak a rézfúvósoknak, műveikkel pedig új szint hoztak erre a területre. Munkásságukat legtermékenyebb időszakukban mutatom be, amikor a legszorosabban kapcsolódtak valamilyen rézfúvós kamarazene iskolához vagy együtteshez, együttesekhez.

Mindkét formáció utolsó koncertje 1969-ben volt,⁴⁷ ebben az évben alakult meg ugyanis a Magyar Rézfúvósnégyes, melynek alapító tagjai: Varasdy Frigyes és Inhoff Ede – trombita, Sztán Tivadar és Bazsinka István – harsona. Később két másik harsonás váltotta a korábbiakat: Kovács Attila és Steiner Ferenc.⁴⁸ Sztán Tivadar már az ÁHZ rézfúvósötösében is ott volt Varasdy Frigyessel. Ennyi személyi átfedéssel, ennyi különböző együttes, természetes, hogy nem is működhet párhuzamosan. A Magyar Rézfúvósnégyes volt az első olyan rézfúvós formáció Magyarországon, amelyik folyamatosan koncertezett. Noha ez az együttes 1969 és 1985 között létezett, a koncertszámokat, tevékenységet illetően 1972-től 1978-ig tartott a legaktívabb időszak,⁴⁹ amikor előfordult, hogy évi 30-40, többségében ifjúsági koncertet adtak az Országos Filharmónia szervezésében javarészt vidéken, Magyarország egész területén, de felléptek a Zeneakadémián és más budapesti koncerthelyszíneken is.

Repertoárjuk a régi és az új művek területén is bővebb, mint a korábbi együtteseké. A reneszánsz és barokk szerzők közül az eddig is játszott Gabrieli, Praetorius és Schein mellett megjelenik Banchiero, Berger, Dolar, East, Fischer, Franck, Frescobaldi, Gervaise, Guami, Hausmann, Kindermann, Lappi, Pezel, Reiche, Scheidt, Speer, Staden és Vintz. Ahogy az első fejezetben szó volt róla, műveik a kor gyakorlatának megfelelően általában hangszermegjelölés nélküliek, de valószínűleg rézfúvós hangszereken is játszották őket. A felsorolásban szereplő szerzők közül néhányan azonban előírják a rézfúvós hangszereket bizonyos

⁴⁶ Varasdy Frigyes: *A Varasdy Rézfúvós Együttes*. Kézirat, Varasdy Frigyes, Budapest. 3. oldal.

⁴⁷ Varasdy Frigyes: *A Varasdy Rézfúvós Együttes*. Kézirat, Varasdy Frigyes, Budapest. 3-4. oldal.

⁴⁸ Varasdy Frigyes: *A Magyar Rézfúvósnégyes. Koncertkatalógus és kritikák*. Jegyzet. 1. oldal.

⁴⁹ I.h.

műveiknél, ilyen például Gabrieli, Pezel, Reiche, Scheidt és Speer. Átiratokat készítenek Purcell, Haydn és J. S. Bach műveiből.

A Magyar Rézfúvósnégyes repertoárjában található magyar műveket egy táblázatban foglaltam össze, amely a függelék 127. oldalán található. A listában természetesen megtalálhatók olyan művek, amelyek megalakulásuk előtt íródtak, de az új együttes munkássága is termékenyen hatott a zeneszerzőkre. Az 1960-70-es években egyre több zeneszerző fordult a rézfúvós kamarazene felé. Sorra születtek az új művek, ez azonban már nem csak a Varasdy Frigyes részvételével alapított együttesek tevékenységének volt köszönhető, hanem id. Szabó Lászlónak, az Operaház trombitaművészenek és a Magyar Néphadsereg Zenész Tiszthelyettesképző Szakközépiskola⁵⁰ tanárának is, akinek a tevékenysége és szerepe a magyar rézfúvós kamarazene történetében annyira jelentős, hogy egy külön alfejezetben fogok rá visszatérni. Ezekben az évtizedekben a szextettek nagy részét id. Szabó Lászlónak és növendékeinek komponálták, a kvartettek közül azonban sok mű inspirációját jelentette a Magyar Rézfúvósnégyes tevékenysége. (Az 1970-es évek közepén további együttesek alakultak, ami újabb inspirációt jelentett a szerzők számára, ez azonban már a következő korszakot tárgyalva kerül majd bemutatásra.)

Műsorösszeállításukban gyakran volt jelen a régi és az új, a filharmóniai ifjúsági koncertek jellemző címe az *Öt évszázad rézfúvós zenéje*, de tartottak hangszerbemutatókat is. Működésük első tíz évéből (1969-1978) számos rádiós fellépés és felvétel fűződik a nevükhöz, 1977-ben még a televízióban is játszottak. Az említett táblázatban (lásd a Függelék, 127. oldalát) feltüntettem, mely magyar művekről, melyik évben készült rádió-, illetve lemezfelvétel. Ezek mellett a rádióban felvettek Gabrieli canzonákat (1969), Praetorius és Vintz partitákat (1972), illetve felvételt készítettek Banchieri: *Szimfónia és Fantázia*, valamint Hindemith: *Morgenmusik* című műveiből is (1978).

1973-ban Sztravinszkij négy fafúvósra és négy rézfúvósra komponált *Oktett*-jét többször is előadták a Rádióban, valamint a Zeneakadémián, melyben a fafúvósok mellett éppen két trombita és két harsona van. A Rádióban közreműködésükkel és Pál Tamás vezényletével elhangzott a *Mise* is Sztravinszkijtől, amelyben a kórus mellett tíz fúvós, azon belül két trombita és három harsona szerepel.

---

⁵⁰ Rövidebb nevén Növendékiskola.

Ők készítették el az első magyar rézfúvós kamarazenei lemezt 1975. október 21-24. között,⁵¹ *Mai magyar rézfúvós kamarazene* címmel, mely 1976-ban jelent meg a Hungaroton kiadónál. A lemezen hallható művek: Petrovics Emil: *Cassazione*, Mihály András: *Kis toronyzene*, Patachich Iván: *Ritmi dispari*, Huzella Elek: *Miser Catulle (Catulli Carmina VIII)*, Bogár István: *Három tétel rézfúvósnégyesre*, Kocsár Miklós: *Sestetto d'ottoni*, Láng István: *Cassazione*. Ez a válogatás kitűnő keresztmetszetet nyújt a hazai rézfúvós kamarazene első évtizedeiről: rajta van az egyik legkorábbi mű, a *Kis toronyzene* 1949-ből, egy kvartett, valamint Petrovics kvintette 1953-ból, mely megszületése óta népszerű. A lemezen egyébként ez az egyetlen kvintett, ráadásul ez sem a mai modern felállítás szerint van megírva, hiszen a partitúrában, és így a felvételen is kürt helyett trombita van benne. A '60-70-es évek legfontosabb rézfúvós kamarazenei formációja a szextett, ennek megfelelően a lemezen is három alkotás van erre az apparátusra, melyeket Patachich, Kocsár és Láng írtak. Ők mindhárman több rézfúvós kamaraművet is komponáltak. A felvételen hallható kvartetteket az együttes aktuális tagjai adták elő: az együttest alapító trombitások, Inhoff Ede és Varasdy Frigyes; az egyik alapító harsonás, Sztán Tivadar, rajta kívül pedig Steiner Ferenc. A szextettekben és a kvartettnél nagyobb apparátust igénylő művekben Szücs Zoltán (trombita)⁵² és Szabó László (tuba)⁵³ közreműködtek, ők a lemezen az együttes tagjai között vannak említve.

A három zeneszerző közül Patachich Iván született legkorábban, 1922-ben. Ő összesen tizenegy művet komponált rézfúvósok számára, a duótól a szextettig, melyek között csak a két szextettje készült azonos felállásra (3 trombita, 2 harsona, tuba), a többi mind különböző, és egyik sem a mai kvintettfelállítás. Komlós Katalin a lemezeiről írt kritikájában⁵⁴ így ír a darabról:

Patachich Iván *Ritmi dispari* (1966) című kompozíciója szórakoztató, könnyebb fajsúlya mellett is igényesen, ízlésesen megírt zene. Jellegét már a tételcímek elárulják (I. Ritmo bulgaro – II. Serenata – III. Rumba); minden valószínűség szerint az együttes sikerdarabjai közé tartozik.

⁵¹ Varasdy Frigyes: *A Magyar Rézfúvósnégyes. Koncertkatalógus és kritikák*. Jegyzet. 4. oldal.

⁵² Szücs Zoltán 1969-1980 között az Operaház, 1981-2000 között az ÁHZ trombitaművésze, 1976-2011 között pedig a Zeneakadémia trombitatanára.

⁵³ Szabó László 1970-1977 között az Opera, 1978-2012 között pedig az ÁHZ, későbbi nevén az NFZ tubaművésze, valamint 1985 óta a Zeneakadémia tubatanára. Tagja volt az 1974-ben megalakult Reneszánsz Rézfúvós kvintettnak, mely 1979 után Budapest Brass Quintet néven vált világhírűvé.

⁵⁴ Komlós Katalin: „Mai magyar rézfúvós kamarazene”. *Muzsika* XX./4. (1977. Április): 47. oldal.

2. A magyar rézfúvós kamarazene megteremtői

Kocsár Miklósnak (1933) egy 1958-as trió után a *Rézfúvós szextett* (1972) a második rézfúvós kamaraműve, melynek az ajánlásában ugyan nem szerepel, de valószínűleg – sok más szextettel együtt – ez is Szabó Lászlónak és tanítványainak készült. Kocsár csak tizennégy évvel később tér vissza a rezesekhez, amikor megírja rézfúvósötösét a Budapest Rézfúvós kvintettnek 1986-ban. Ezután további öt mű születik, így rezes életművének nyolc darabja a duótól a szextettig tartalmaz műveket. A triót, a kvintettet és a szextettet kivéve homogén együttesekre komponált, három kürt-kamara műve az *Echoes* című sorozat része, melyben az első darab nem is kamarazene: 1984-ben írta szólókürtre, a második duó (1989), a harmadik trió (1997), a negyedik pedig kvartett (1998), egyben ez az utolsó eddigi rézfúvós kamarazenéje. A további két mű sem a klasszikus apparátust követi, a *Musica* (1991) egy oktett, mely négy harsonára és négy ütőhangszerre íródott, a *Suite per tromboni* (1997) pedig egy Makovecz Pálnak ajánlott harsonatrió. A lemezen hallható szextett „adott hangkészlet hét miniatűr tételbe rendezése”,⁵⁵ melyek közül a leghosszabb sincs harminc ütem, a legrövidebb pedig mindössze hét. Kocsár művének notációja klasszikus, stílusa azonban teljesen kortárs, a rézfúvósokat komoly zenei, elsősorban ritmikai kihívások elé állítja.

Láng István (1933) négy rézfúvós kamaradarabot írt: egy trombitaduót, egy kvartettet (*Öt rövid darab* – 1978, amely *Rézfúvósnégyes* néven is ismert), egy kvintettet (*Prelude, 3 Mobils and Postlude*, melyet 1980-ban a Budapest Rézfúvósnégyesnek írt) és egy szextettet, a lemezen is szereplő *Cassazione*-t 1971-ben. Kocsárhoz hasonlóan az ő műve is kortárs zeneszerzői gondolkodást tükröz a rézfúvósokra vonatkoztatva: „a klasszikus divertimento-típus tradicionális kötöttségektől mentes, mai újrafogalmazása.”⁵⁶ A tételek címe: *Intrada classica*, *Capriccio*, *Canzone*, *Intermezzo* és *Finale*. Az előadókkal szemben magas igényeket támaszt technikailag és zeneileg egyaránt. A tubásnak magabiztosan és virtuózan kell kezelnie hangszerének magas regiszterét is, szólama teljesen egyenrangú a többi hangszerrel. A bonyolult ritmusok ütköztetése vagy komplementer alkalmazása, a különböző effektusok (*frullato*, *glissando*) mellett megemlítendő a második tétel három élesen kontrasztáló szakasza: az első rész egy megkomponált kortárs improvizáció, ahol a hangok és azok csoportosítása meg van határozva a belépés idejével együtt, ám a tempo és a hangcsoportok közötti idő az előadókra van bízva

---

⁵⁵ I.h.

⁵⁶ I.h.

(4/a. kottapélda a Függelék 133. oldalán). Ehhez képest a tétel második része a túlszabályozottság és uniformizáltság sivár erőszakosságát ordítja: a hat szólam három különböző hangszerre ugyanazt a fragmentált dallamot és ritmust játssza három különböző oktávban (4/b. kottapélda a Függelék 134. oldalán), míg el nem ér a harmadik részhez, amely unisono indul, de rögtön elkezd megbomlani izgatott gyors glissandokkal mindenhol. Gyorsan elérkezünk a kódához, melyben hangszercsoportonként külön mozognak a szólamok. Tutta forza frappáns befejezés zárja a tételt.

A '60-as években Bogár István (1937) írta a legtöbb rézfúvós kamarazenét, ebben az időszakban kizárólag szextetteket, összesen hatot, mindegyiket Szabó Lászlónak és növendékeinek. Rézfúvós szempontból tehát már rutinos szerző volt, amikor 1971-ben megírta a *Három tétel rézfúvósnégyesre* című, első és utolsó kvartettjét, amely a lemezen is szerepel. Kézenfekvő, hogy ilyen jelentős termés után rajta legyen a lemezen, az azonban elgondolkodtató, hogy miért nem szextettet vettek fel tőle. Az egyetlen magyarázat az lehet, hogy noha a partitúrában nem szerepel ajánlás, művét mégis a Magyar Rézfúvós négyes inspirálta. A '70-es évek második felében Bogár további két szextettet írt, a '80-as évek elején pedig egyet, 1981-ben, mellette két kvintettet: az egyiket a Budapest Rézfúvós Kvintettnak 1980-ban *Irony. Sonata for brass quintet* címmel, a másikat pedig 1983-ban *Paganiniana. Változatok egy Paganini témára* címmel, melyet – az összes többi szextettel együtt – Szabó Lászlónak és növendékeinek ajánlott. Ennél a kvintettnél a „növendékek” már nem a Növendékiskola, hanem a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola hallgatói, mivel Szabó László ekkoriban itt tanított. Bogár István a '60-as években csak szextetteket, a '70-es években két szextettet és egy kvartettet, a '80-as években pedig két kvintett mellett már csak egyetlen szextettet komponált, ez összesen tizenkét mű ebben a műfajban. A *Három tétel rézfúvós négyesre*

a hagyományos írásmód jegyében fogant: a középtétel karaktervariációi a mozgásformák fokozatos gyorsulásának, más ütemnembe rendezésének klasszikus mintáit követik; a záró Rondo népies karakterét a támaul választott »Anička mlynárova« szlovák népdal kezdőmotívuma határozza meg. (Bartók feldolgozta a Gyermekeknek III. füzetében.)⁵⁷

⁵⁷ Komlós Katalin: „Mai magyar rézfúvós kamarazene”. *Muzsika* XX./4. (1977. Április): 47. oldal.

2. A magyar rézfúvós kamarazene megteremtői

Még egy mű van a lemezen, Huzella Elek: *Miser Catulle (Catulli Carmina VIII)* című műve, melynek előadói apparátusa tíz rézfúvós, valamint szoprán és tenor szólólista. A tízfős rézfúvós együttesben a már eddig felsorolt közreműködőkön kívül kürtön Zempléni Tamás, Beleznai Tibor, Brühner Albert és Borza István játszanak, harsonán pedig Avar József. Az énekes szólólisták Szőkefalvai Nagy Katalin (szoprán) és Fülöp Attila (tenor) voltak, Kórodi András vezényelt. A különleges összeállítású, összesen öt perces kantátát 1977-ben a lemez megjelenése után Komlós Katalin „erősen archaizáló jellegű”-nek⁵⁸ írja le. A Hungaroton 2001-ben újra megjelentette ezt a felvételt CD-n, a milleneumi sorozat kamarazene lemezén, melynek kritikájában Dalos Anna így árnyalja ezt a képet:

Huzella Elek *Miser Catulle* című kantátájában rejtjelezett Kodály-hommage-ra, Kodály-síratóra ismerünk. A kompozíció Kodály halálának évében, 1967-ben keletkezett, és intonációi, szinkópái, rézfúvós fanfárijai, továbbá romantikus szekvenciái közvetlenül utalnak vissza a Budavári Te Deumra. De már a szövegválasztásban is Kodály klasszikus-latin vonzódására ismerünk, mint ahogyan a költemény „üzenetét” is ezzel összefüggésben kell értelmeznünk: az önmagától és múltjától búcsúzó Catullus magát a zeneszerzőt, Huzella Eleket személyesíti meg, aki a mindenekfelett tisztelt Kodály halálakor úgy érzi, búcsút kell intenie saját zenei múltjának és hagyományának, amely - éppúgy, mint Catullus korábbi élete - nem folytatható tovább.⁵⁹

Az 1976-ban megjelent lemeznek nemzetközi szinten is komoly visszhangja volt. „1977-ben jelent meg külföldi kritika a lemezről a Fonoforum novemberi számában Gerhard Pätzig tollából, amit Magyarországon a Muzsika 1978/1. számában közölt:”⁶⁰

Könnyed, lélegzetelállító, szinte a tehetetlenségi nyomatéktól is mentes, mesteri rézfúvós virtuozitás szól a lemezről, olyan, amelyet csak egy briliáns technikájú, teljesen összeszokott együttes képes megteremteni. (...) A kifejezési skála a humortól bugyborékoló, vicces témáktól egészen a gondolatoktól terhes zenei szőrszálhasogatásig terjed, az írásmód azonban kivétel nélkül a konvencionális lejegyzés hagyományait követi. A zeneszerzők Bartók, Kodály, Hindemith és Sztravinszkij örökségét igen konstruktív módon veszik át, de anélkül, hogy epigonokká válnának. A lemezen

⁵⁸ I.h.

⁵⁹ Dalos Anna: „A másik 20. század. A Hungaroton milleneumi sorozatáról (6)”. *Muzsika* XLV/10. szám. (2002. Október): 41-44. oldal. 42. oldal.

⁶⁰ Szabó, *A basszustuba alkalmazási területeinek magyar vonatkozásai*, 41. oldal. (Lásd a 15. lábjegyzetet).

ifj. Bazsinka József: A rézfúvós kamarazene fejlődése Magyarországon 1990 előtt

felhangzó művek eredeti és megbízható segítséget nyújtanak mind a muzsikusok, mind a hallgatók számára ahhoz, hogy érintkezésbe lépjenek a kortárszenei hangzásokkal, ritmusokkal, fúvós- és szerkesztéstechnikai megoldásokkal.⁶¹

Az együttesről szóló rész elején említettem, hogy legaktívabb időszakuk 1972-1978-ig tartott. Most, hogy részletesen bepillantottunk működésük csúcspontjába ennek az időszaknak a közepén, álljon itt két idézet. Az első az indulásuk időszakából, amit Pernye András írt a Magyar Nemzet 1971. július 17-én megjelent kritikájában:⁶²

A rézfúvósokról a közönségnek általában helytelen asszociációi vannak, tekintettel arra, hogy velük főként a modern, (ez esetben Mozart utáni) zenekari muzsika forte részleteiben találkozott. Ezért csak kevesen tudják, milyen bársonyos puhasággal, és ugyanakkor milyen énekszerű szépséggel szól a trombitákból és trombonokból álló kórus. A Magyar Rézfúvósnyégyes (...) tiszta és ritmikus hangzása, értelmes frazirozása joggal keltette fel a közönség érdeklődését e különleges kamarazene iránt.

Nem csoda, hogy a zenei köztudatba való belépés még váratott magára. Voltak ugyan eredmények: 1949 és 1971 között mintegy harminc kompozíció született a műfajban tizenhét zeneszerző tollából, ami nem kevés. A Magyar Rézfúvósnyégyes a negyedik hazai rézfúvós kamarazenei együttes, 1971-re pedig már egy évtizede világszínvonalon folyik a Növendékiskolában a kamarazene oktatás, de mindez kevés ahhoz, hogy a közönség, vagy a zenei közélet komolyan foglalkozzon ezzel a területtel. Huszonkét év alatt harminc mű évi egy-kettőt jelent, a négy együttes pedig még akkor sem működött párhuzamosan, amikor fennállásukban időbeli egybeesés volt. A koncertnaplójukat megnézve látható, hogy 1962 és 1969 között, hét év alatt a két együttesnek (Varasdy Rézfúvós együttes és ÁHZ Rézfúvósötös) összesen tizenhat koncertje volt egy tizenkét részes filharmóniai sorozatot leszámítva 1967-ben. Ugyanakkor előremutató volt, hogy a műfaj képviselői magas fokú elkötelezettséggel és a legmagasabb művészi színvonal elérésére törekedve játszottak együtt és mutatták meg ezt az értéket másoknak is. Ennek meglett az eredménye, az Országos Filharmónia ifjúsági és ismeretterjesztő koncertsorozatokat szervezett az együttesnek, fellépési lehetőséget kapott a Zeneakadémián és a Magyar Rádióban,

---

⁶¹ Wirthmann Julianna (közreadó): „Külföldi kritikák magyar előadóművészek lemezeiről”. *Muzsika* XXI/1. szám. (1978. Január): 48. oldal.

⁶² Varasdy Frigyes: *A Magyar Rézfúvósnyégyes. Koncertkatalógus és kritikák*. Jegyzet. 10. oldal.

ahol felvételeket készíthetett, sőt elkészült az első magyar rézfúvós lemez is, amin izgalmas és értékes művek nagyon magas szintű előadása hallható.

A '70-es években – tíz év alatt – több mint ötven új mű született 26 zeneszerzőtől. Ez azonban, ahogy korábban is utaltam rá, már nem kizárólag a Magyar Rézfúvósnegyesnek vagy a korábbi együtteseknek köszönhető, bár nekik is elévülhetetlen érdemeik vannak benne. Mielőtt röviden bemutatnám a Növendékiskolában folyó kamaraoktatást és annak mozgatórugóját és lelkét, id. Szabó Lászlót, búcsúzóul Varasdy Frigyes együtteseitől következzen a második idézet a legsűrűbb hatéves időszak utáni évből, 1979-ből, amelyet Vas István Ákos írt egy Filharmónia műsorfüzetbe 1979. január 14-én.⁶³

Mint a selyemből szőtt bársony puhasága, olyan, még a mozgalmas, technikás helyzetekben is, a piano játékuk. Érces fényesség jellemzi a fortéikat. Pontos virtuozitás hivatkozik a trombitajátékban és nagyszerű találékonysággal formálják meg szólamaikat a trombonokon.

2.4. Id. Szabó László és növendékei

Ahogy korábban többször utaltam rá, id. Szabó László személye a magyar rézfúvós kamarazene történetében megkerülhetetlen. Azon túl, hogy alapító tagja volt a Lubik-kvintettnek, az első magyar rézfúvós kamaraegyüttesnek, több mint harminc éves tanári pályafutása alatt, mely elsősorban a Magyar Néphadsereg Zalka Máté Zenész Tiszthelyettesképző Szakközépiskolához⁶⁴ kötődik, olyan eredményeket ért el, amelyek alapvető hatással bírtak a rézfúvós kamarazenélés színvonalára, a műfaj társadalmi elfogadottságára Magyarországon, és a repertoárra. Pedagógiai munkássága alatt, ahhoz kapcsolódóan – saját elmondása szerint – különböző szerzők összesen 87 művet komponáltak neki és a növendékeinek. Ez egy hatalmas, szinte hihetetlen szám, főleg annak fényében, hogy saját adatbázisom szerint összesen körülbelül 300 rézfúvós kamarazenei mű született Magyarországon.⁶⁵ (A függelékben található lista nem teljes, de nagyságrendileg iránymutató lehet. A kiadatlan, csak kéziratos formában fellelhető művek közül biztosan van olyan, ami

⁶³ Varasdy Frigyes: *A Magyar Rézfúvósnegyes. Koncertkatalógus és kritikák*. Jegyzet. 13. oldal.

⁶⁴ A továbbiakban az iskola rövidítését (MNZTSZ), és a „Növendékiskola” megnevezést szinonimaként fogom használni.

⁶⁵ Lásd a függelék 104. oldalát.

hiányzik belőle, és a gyűjtésem alapjául szolgáló adatbázisok, műjegyzékek, együttesek repertoárjai sem mind teljesek vagy hibátlanok.) Hamarosan látni fogjuk azonban, hogy az átiratokkal együtt, az id. Szabó László által számon tartott mennyiség mégsem túlzó. Id. Szabó Lászlóról – egy riportot (1980) és egy portrét (1984) leszámítva – nem találtam átfogó bemutatást, ezért volt növendékeivel,⁶⁶ a fiával, ifj. Szabó Lászlóval és a Növendékiskola utolsó 16 évében igazgatói posztot betöltő Jakab Gedeonnal vettem fel a kapcsolatot, hogy minél teljesebb képet kaphassak róla.

Id. Szabó László (1923-2005) Hajdúdorogon született, de ötévesen családjával Soroksárra költöztek, a sváb rézfúvós zene központjába, ahol a trombitálás mellett kitűnően megtanult németül is. Pályáját katonazenészként kezdte 1937-ben a Mária-Terézia Első Honvéd Gyalogezredben,⁶⁷ Fricsay Richárd keze alatt. Taníttatását a katonaság vállalta, főiskolai évei alatt továbbra is tagja volt a zenekarnak. 1943-ban az Operaház 1. trombitása lett.⁶⁸ 1956-ban Németországba mentek felesége családját követve, de a sikertelen stuttgarti és müncheni próbajátékok után a hazatérés mellett döntöttek. Később többször is járt Amerikában – az ő családja ott élt –, de onnan is mindig hazatért. Az Operában 1975-ig játszott, az utolsó öt évben fiával együtt, aki 1970-2007-ig volt a társulat tagja. 1973 körül⁶⁹ id. Szabó László maga is alapított egy együttest. „Szabó László sextett”-ként szokták emlegetni, mivel mindhárom, kortárs rézfúvós közéletben aktív Szabó László játszott benne. Tagjai: Kucsera Jenő, Szabó László, ifj. Szabó László trombita, Steiner Ferenc, Zilcz György harsona és Szabó László tuba. Ez az együttes azonban nem volt igazán hosszú életű.

Egy rövid, néhány hónapos megszakítástól eltekintve, az MNZTSZ 1959-es megalapításától kezdve közel negyed évszázadon át, 1983-ig tanított az iskolában: az első években csak trombitát, 1964-től pedig kamarazenét is.⁷⁰ 1983-tól három éven át a Zeneakadémián,⁷¹ emellett ekkoriban néhány éven át a Bartók Béla Zeneművészeti

---

⁶⁶ Schönleber István, Kneitner József, Tarkövi István, Hoffer Tibor, Stefáni Róbert Attila és Bazsinka József

⁶⁷ Feuer Mária: „Ki is az a Szabó László?”. *Muzsika* XXVII./3. (1984. Március): 22-23. oldal. 23. oldal.

⁶⁸ I.h.

⁶⁹ Szabó László információja emailben, 2017. június 15-én.

⁷⁰ Serhók-Sulyok Gizella: „Vallomások a zenepedagógiai irodalomról (VI).” *Parlando* XXII./5. (1980. Május): 4. oldal.

⁷¹ Farkas, *Rézfúvós hangszerek története Magyarországon. Melléklet.* 20. oldal. (Lásd az 5. lábjegyzetet).

2. A magyar rézfúvós kamarazene megteremtői

Szakközépiskolában is tanított.⁷² 1993-as nyugdíjazása előtti utolsó években ismét a Növendékiskola tanára volt.

Tanítványai kivétel nélkül ma is szuperlatívuszokban beszélnek róla a legőszintébb tisztelettel, szeretettel és hálával. Tudott kedves, humoros, bátorító és dicsérő lenni, de mindenkitől minden szempontból a legmagasabb színvonalat várta el, amelyet a legnagyobb szigorral követelt meg. Szenvedélyes, lobbanékony természetére példa az az eset, amikor egy kamaraórán nem volt elégedett a hangzással, és miközben komolyan magyarázott, az egyik tanuló elmosolyodott... „Te szórakozol velem?” – kérdezte „Laci bácsi” (ahogy a tanítványai nevezték), azzal felkapta a súlyos, a visszaemlékezések szerint mintegy 30-40 kilós karmesteri pultot, majd hatalmas lendülettel bevágta a gyerekek közé, akik addigra persze már messzire menekültek. Ahogy ő maga fogalmazott: „Elképzeléseimet mindig következetesen, eréllyel követelem meg.”⁷³

A Növendékiskolában hivatalosan heti kétszer két óra kamarazene volt: a zenei napokon, hétfőn és csütörtökön, reggel nyolc és tizenkettő között általában két csapatot tanított. Amikor valamilyen megmérettetésre készültek, akkor viszont folyamatosan, szinte minden nap voltak kamaraórák, nemritkán előfordult, hogy még hétvégén is. Szokolay Sándor mondta róla 1980-ban:

(...) kifogyhatatlan energiája emberi példává vált előttem! Ritkán tapasztalható, hogy a vezető pedagógus ennyire jó viszonyban legyen az előadóival! (...) nem veszi tekintetbe együttesének képességeit, hanem pedagógiai végességet nem ismerve, kihajtja az átlagból a legmagasabb szintet. (...) Jelszava: „Mindenki többre képes, mint amit eddig elért!”⁷⁴

Általában két csapata volt. A *nagyok* közé csak a legjobbak kerülhettek, akiknek általában frissen, a számukra íródott, kortárs és meglehetősen nehéz darabokat tanított be. Ha valaki nem gyakorolt, nem volt megfelelő a hozzáállása, kieshetett a csapatból, de ha látta az igyekezetet és a változást, visszavette. Mindenkiel az alapoktól indult: Gabrielitől kezdve a XVII. századi műveken és átiratokon át próbálta megtanítani a gyerekeket a kamarazene alapjaira.⁷⁵ Az

⁷² Feuer, „Ki is az a Szabó László?”, *Muzsika*, 23. oldal. (Lásd a 67. lábjegyzetet).

⁷³ Serhók-Sulyok Gizella: „Vallomások a zenepedagógiai irodalomról (VI).” *Parlando* XXII./5. (1980. Május): 3. oldal.

⁷⁴ I.m. 2. oldal.

⁷⁵ I.m. 5. oldal.

együttesekből Szokolay Sándor szavaival élve „zenei közösséget hoz[ott] létre, melyet összeforraszt az együttlégzés, muzsikálás, a harmóniában való felolvadás.”⁷⁶

Id. Szabó László megfogalmazásában: „Az egy emberként való összjáték, a ritmikai és intonációs tisztaság, a stílus egység. Ezek az én követelményeim. Erre neveltem a fiatal muzikusokat. Fegyelmezetlen, dekoncentrált, öntelt fickókkal nem lehet eredményt sem elérni, sem megtartani!”⁷⁷ Szokolay kiemeli az óráin tapasztalható aprólékos igényességet, mennyire odafigyelt például a hangindítás minőségére, vagy a befejezés kicsengésére. Egy-egy akkordon negyed, fél órát is tudott dolgozni.⁷⁸ „Szeretni kell a gyerekeket, nem kell sajnálni a ráfordított időt!”⁷⁹ – mondta az interjúban, és ezt tanítványai személyes visszaemlékezései meg is erősítették.

Munkásságának országos és nemzetközi szinten is komoly eredményei lettek. Egy 1980-ban készült interjúban mondja:

1964-ben hat gyerekkel kezdtem a kamarazenét, akik fél évre rá megnyerték a „Ki mit tud?” első díját a TV-ben. Ezzel a díjjal együtt járt a lehetőség egy rádiófelvételre. Ez tizenöt évvel ezelőtt volt. Azóta megszakítás nélkül 2-3 új művet mutatunk be a rádióban, évente.⁸⁰

Az 1968-as tehetségkutató vetélkedőn is indult egy csapat,⁸¹ akik ugyancsak díjat szereztek, ezúttal másodikat, mentségükre legyen mondva, hogy ebben az évben Schiff András lett a komolyzenei kategória győztese. 1977-ben újabb „Ki mit tud?” győzelem következett, egy évre rá, 1978-ban pedig a Concertino Prága első díját hozták haza.^{82, 83} Serhók Sulyok Gizella így foglalja össze az 1980-ra elért eredményeket:

Negyvennél több új magyar mű ajánlását mondhatják a magukénak! A második „Ki mit tud?” versenyen nyert növendékeik szakmai karriert futottak be. Részt vettek minden versenyen, fesztiválon, Korunk Zenéjén. A harmadik „Ki mit tud?”-ot és a Korunk

---

⁷⁶ I.m. 2. oldal

⁷⁷ I.m. 3-4. oldal.

⁷⁸ I.m. 3. oldal.

⁷⁹ I.m. 4. oldal.

⁸⁰ I.m. 4. oldal.

⁸¹ Az szextett tagjai: Benkő János, Kárpáti Ferenc, Fonó József, Kónya Sándor, Egressy Károly és Bagoly István

⁸² Serhók-Sulyok Gizella: „Vallomások a zenepedagógiai irodalomról (VI).” *Parlando* XXII./5. (1980. Május): 4. oldal.

⁸³ Az szextett tagjai: Varga Gábor, Tarkóvi István, Merits László, Hoffer Tibor, Sikari László és Bazsinka József.

2. A magyar rézfúvós kamarazene megteremtői

Zenéjét Győrben eddig nem tapasztalt tomboló siker követte. Szokolay „Miniaturók” kvadrofon felvételük Párizsban I. díjat nyert. (...) A sikerosorozat folytatódott, mikor 1978 decemberében először került megrendezésre az Országos Rézfúvós Kamarazene találkozón a Zeneakadémián. Úgy tudom, hogy minden esetben új művel szerepeltek, nem építettek jól bevált sablonokra, átiratokra!”⁸⁴

Az 1982-es Concertino Prágán is részt vettek, erről második díjjal tértek haza. 1983-ban ismét „Ki mit tud?” győzelmet arattak, amin fellépési lehetőséget nyertek Kubába,⁸⁵ de a korábbi eredmények jutalmaképpen id. Szabó László különböző együttesei az évek alatt koncerteztek már Moszkvában, Varsóban, Szentpéterváron és Helsinkiben is. Emellett pedig rendszeresen felléptek a Magyar Rádióban, ahol felvételeket készítettek az új magyar művekből. Ezek az eredmények, televíziós megjelenések nagymértékben hozzájárultak a rézfúvós kamarazene hazai megítélésének pozitív átalakulásához. Utoljára 1993-ban, közvetlenül nyugdíjba vonulása előtt indított együttest⁸⁶ a Ki mit tud?-on. Hidas erre a versenyre, nekik komponálta a *Quintettino No. 1., 2., 3-at*, Szokolay Sándor pedig a *Little Country Music* című máig kiadatlan művét. Végül ők a középdöntőig jutottak.

Pedagógiai módszerei és sikerei után most rátérek harmadik legfontosabb érdemére: munkásságával beindította a magyar zene rézfúvós-kamara irodalmának megszületését. Már rögtön 1964-től, amikor elkezdett kamarát tanítani, megkereste a kortárs zeneszerzőket, hogy írjanak neki és növendékeinek darabokat. Saját elmondása szerint eleinte nem bíztak bennük a szerzők.⁸⁷ Szokolay Sándor talán nem volt egyedül véleményével: „Régebbi tapasztalataim szerint a rézfúvós hangszerek harsány, kemény zene kifejezésére valók. (...) ezt a hangszeregyüttest csak egy-egy ötlet erejéig igényeltem. A hangszer nehézkessége, elszigeteltsége, valamint a játékosok köztudottan alacsony műveltségi szintje nem volt csábító.”⁸⁸ Id. Szabó László pedig „varázslatos szerénységgel, olyan elhivatottsággal és oly mértékű hittel”⁸⁹ kereste meg a szerzőket, hogy megszülettek az első művek. A ’60-as években különböző összeállításokra Magyarországon összesen tizenhat rézfúvós

---

⁸⁴ Serhók-Sulyok Gizella: „Vallomások a zenepedagógiai irodalomról (VI).” *Parlando* XXII./5. (1980. Május): 4. oldal.

⁸⁵ A kvintett tagjai: Molnár Zoltán, Szekeres Zoltán, Bodon Ferenc, Szabó István és Redeczki Tamás

⁸⁶ A kvintett tagjai: Rixer Ádám, Óri Sándor, Stefáni Róbert Attila, Kovács Attila és Lajtafalvi Ferenc

⁸⁷ Serhók-Sulyok Gizella: „Vallomások a zenepedagógiai irodalomról (VI).” *Parlando* XXII./5. (1980. Május): 4. oldal.

⁸⁸ I.m. 1. oldal.

⁸⁹ I.m. 1. oldal.

kamarazenei alkotás született, amelyek között tizenegy szextett van (az egyik szextetthez további öt szóló van opcionálisan, tehát tizenegy fővel is előadható), Huzella Elek *Miser Catulle* című, korábban már említett darabja tíz rézfúvósra és két énekes szólólistára, egy kvintett, aminek az ötödik szóló ütő, két kvartett és egy duó. (Tehát egyik sem rézfúvósötös). A legtöbb kiadott kottán nem szerepel ajánlás, így teljes bizonyossággal nehezen megállapítható, pontosan hány mű köszönhető id. Szabó felkéréseinek, annyi azonban biztos, hogy a '60-as években elsősorban az ő növendékei játszottak szextett formációban, az erre a felállásra írt művek tehát javarészt nekik készültek. Ráadásul Bogár István, aki ebben az évtizedben hat szextettet és egy kvartettet komponált, nagyon megszerette id. Szabó Lászlót, műveinek jelentős részét neki és növendékeinek komponálta. Több olyan kotta is megfordult a kezében, amelynek első oldalára kézzel írt kedves, személyes dedikációt.⁹⁰ A '70-es években született több mint ötven rézfúvós kamaramű közül tizenhárom készült szextett, tizenkettő pedig kvintett formációra – a MNZTSZ növendékei elsősorban ilyen felállásban kamaráztak. A '70-es évek rézfúvós kamarazene termésének inspirációját már nem csak id. Szabó jelentette.

Az előző fejezetben szó volt a Magyar Rézfúvósnégyes munkásságáról, az évtized második felében pedig két kiemelkedő együttes is egyre aktívabb lett: a Modern Rézfúvós Együttes (szextett), valamint a Budapest (korábbi nevén Reneszánsz) Rézfúvós Quintet, akiket a következő fejezetben szeretnék bemutatni. A szextettek azonban továbbra is szinte kivétel nélkül a Növendékiskola részére készülnek. A szerzők akkor is követték id. Szabó Lászlót, amikor a '80-as években a Zeneakadémián tanított. A kezdeti bizalmatlanság teljesen eltűnt, a szerzők szívesen komponáltak neki, mert tudták, hogy jó kezekbe kerülnek a művek: alapos és lelkiismeretes betanulást követően elő is lesznek adva, alkalmasint TV-s tehetségkutatóban vagy a Magyar Rádióban, sőt gyakran felvétel is készült belőlük, melyek közül sok bekerült a rádió archívumába, sokat pedig rendszeresen lejátszottak adásban. A rézfúvós kamarazene irodalom ugrásszerű növekedésnek indult, a műfaj egyre szélesebb körű érdeklődésre, sőt elfogadottságra talált, és egyre bővültek a fellépési lehetőségek is. 1984-ben Feuer Mária a Muzsikában megjelent

---

⁹⁰ Egy példa a Függelék 151. oldalán található.

2. A magyar rézfúvós kamarazene megteremtői

portréjában már huszonegy „házi zeneszerző”-t emleget, akik közül volt, aki tizenhárom művet is komponált a Növendékiskolának.⁹¹

Egy táblázatban sorolom fel az id. Szabó tanítványai által legtöbbet játszott zeneszerzőket, akiktől új műveket kaptak, amelyben feltüntetem, hogy mikor, és összesen hány kamaraművet komponáltak rézfúvósok számára:

szerző	periódus	szextett	kvintett	egyéb	összesen
Bogár István	1967-1983	8	2	2	12
Hidas Frigyes	1972-1996	4	11	18	33
Kocsár Miklós	1958-1998	1	1	6	8
Láng István	1971-1980	1	1	2	4
Lendvay Kamilló	1979-1982	1	1	1	3
Patachich Iván	1966-1986	4	1	9	14
Szokolay Sándor	1972-1996	5	3	3	11
Szóllósy András	1975-1986	1	0	2	3

Sok más zeneszerző mellett kapcsolatban voltak Petrovics Emillel is, játszották 1953-as *Cassazione* című darabját. Farkas Antallal is együtt dolgoztak, aki új művein kívül rengeteg átiratot készített a számukra. A zeneszerzőket id. Szabó behívta az órákra, hogy segítsék a felkészülést. Voltak olyan nehéz művek, amelyekkel hónapokig küzdöttek a tanulók, és előfordult, hogy Bogár István – aki ismerte, tudja, milyen jó humorú, kedves ember volt – hangosan nevetett, ahogy a növendékek küzdöttek a hangok lejátszásával. Id. Szabó László egyáltalán nem fogta vissza a szerzőket, teljesen rájuk bízta, hogy mit írnak, sőt, biztatta őket, hogy bármit írhatnak, le fogják játszani. Az eredmény Szokolay Sándor megfogalmazásában:

Szabó László nem profikkal, hanem állandóan cserélődő szakközépiskolásokkal bizonyította be a könnyed, leheletszerű játék lehetőségét. Elgondolkodtató lehet profiknak is, ahogyan a rezések természetes, lágy hangon, puhán, nagy színérzéssel „fuvoláztak”. Jómagam sem hittem, hogy a rézfúvósok ilyen gazdag kifejezésre vannak predestinálva.⁹²

⁹¹ Feuer Mária: „Ki is az a Szabó László?”. *Muzsika* XXVII./3. (1984. Március): 22-23. oldal. 23. oldal.

⁹² Serhók-Sulyok Gizella: „Vallomások a zenepedagógiai irodalomról (VI.)” *Parlando* XXII./5. (1980. Május): 1. oldal.

Id. Szabó László tevékenységének eredményeit Feuer Mária így summázta: „nemcsak egyfajta pedagógiai sikerről volt szó, hanem egy műfaj kibontakoztatásáról és fellendítéséről.”⁹³ Petrovics Emil pedig róla mondta:

A legszenvedélyesebb és legelhivatottabb tanár, akivel életemben találkoztam. Mindent e szenvedélye alá rendel: anyagi javakat, személyes sikert – még a szűkebben vett szakmája szeretetét is kockára tette érte. Fáradhatatlanul, már-már dühvel ösztönzött bennünket, hogy megteremtjük azt a rézfúvós-kamarazeneirodalmat, amit az ő együttese vittek sikerről sikerre. Szereti a fúvósok tiszta csengését, a zenét, a tanítást és a fiatalokat. Ez a titka.⁹⁴

A fenti táblázatból látható, kik a legtöbb rézfúvós kamarazenét komponáló szerzők. Közülük most Bogár István és Szokolay Sándor egy-egy olyan kompozíciójába szeretnék rövid bepillantást nyújtani, amelyet Szabó Lászlónak és növendékeinek írt. Hidas Frigyesre a '80-as évek rézfúvós kamarazenei életének tárgyalásánál térek vissza.

2.5. Bogár István (1937-2006)

Bogár István az első zeneszerzők között volt, akik eleget tettek Szabó László felkérésének, ráadásul nem is csak egyetlen művel. Ahhoz a kisebbséghez tartozott, akiknek nem voltak előítéletei a rézfúvósokkal szemben, mert a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában az orgona és zeneszerzés mellett harsonázni is tanult, tanára Perlaki József volt.⁹⁵ Bogár a főiskolai zeneszerzés felvételi vizsgájára is rézfúvósötöst vitt, a darab harsona szólamát maga játszotta.⁹⁶ 1963-ban szerzett zeneszerzés diplomát a Zeneakadémián Szervánszky Endre növendékeként, de a komponálás mellett „1957-68-ig a Fővárosi Zeneiskola Szervezet tanára, 1968-72-ig a Zeneműkiadóban szerkesztő, 1972-1976-ig az Országos Filharmónia műsorszerkesztője, 1976-tól az ÁHZ művészeti titkára”⁹⁷ volt.

---

⁹³ Feuer Mária: „Ki is az a Szabó László?”. *Muzsika* XXVII./3. (1984. Március): 22-23. oldal. 23. oldal.

⁹⁴ I.m. 22. oldal.

⁹⁵ <http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=SZERZO&id=50&PHPSESSID=05440e271ab2bd0bc82fc5adbbe6076b> utolsó megtekintés: 2017. június 15.

⁹⁶ Bogár István: *A rézfúvós hangszerek*. (Budapest: Zeneműkiadó, 1975). 5. oldal.

⁹⁷ N.N.: „Bogár István”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 1. kötet, 216. oldal.

2. A magyar rézfúvós kamarazene megteremtői

1983-ban a Magyar Rádió zenei együtteseinek igazgatói kinevezését kapta meg.⁹⁸ Zeneszerzőként elsősorban a rézfúvós kamarazene területén alkotott, sőt vállalta a „fúvós-szerző” skatulya veszélyeit is,⁹⁹ de oratóriumokat, kantátákat és várjátékot is írt. Művei közt szerepelnek fúvószenei, gyermekeknek írt vokális és színpadi alkotások, valamint versenyműveket komponált a négy rézfúvós hangszer mindegyikére, illetve zongorára, hegedűre és zenekarra is.¹⁰⁰ Az általa 1968-ban közreadott harmonikaiskolát ma is használják a zeneiskolások, 1975-ben pedig megjelent *A rézfúvós hangszerek* című könyve.¹⁰¹ Karmesterként is jelentős karrierje volt. „1989-ben megalapította a Budapesti Strauss Szimfonikus Zenekart. Az együttesel több mint 1000 koncertet adtak, nagy sikerrel szerepeltek többek között Franciaországban, Spanyolországban és Németországban, megjelent számos lemezük is.”¹⁰²

Rézfúvós kamaraműveinek kétharmadát, összesen nyolcat, négy éven belül, 1967-1971 között írta meg, az első két évben három-három darabot: 1967-ben három szextettet, 1968-ban pedig két szextettet és egy kvartettet. Később komponált további három szextettet (összesen tehát nyolc szextettet írt), még egy kvartettet, a '80-as évek elején pedig két kvintettet,¹⁰³ mindegyikkel együtt tizenkét alkotása született a műfajban. 1975-ben megjelent *A rézfúvós hangszerek* című könyve. Ekkorra ő már kész volt első nyolc művével, melyek között hat szextettet találunk. Nem csoda, hogy a kortárs magyar rézfúvós kamarazenei együttesek hangszer-összeállításának leírásánál kiemelkedőnek tartotta ezt a formációt:

A trombitaduó és -trió éppúgy előfordul, mint a két trombita és egy harsona triója, a két trombita és két harsona kvartettje, a két trombita és három harsona, vagy a két trombita, két harsona és egy tuba kvintettje, de talán legjelentősebb a rézfúvós szextett: három trombita, két harsona és egy tuba.¹⁰⁴

⁹⁸<http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=SZERZO&id=50&PHPSESSID=05440e271ab2bd0bc82fc5adbbe6076b> utolsó megtekintés: 2017. június 15.

⁹⁹ Bogár, *A rézfúvós hangszerek*. 5. oldal. (Lásd a 96. lábjegyzetet)

¹⁰⁰ N.N.: „Bogár István”. In: Carl Dahlhaus, Hans Heinrich Eggebrecht, Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983. 1. kötet, 216. oldal.

¹⁰¹ I.h.

¹⁰² <http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=SZERZO&id=50> utolsó megtekintés: 2017. június 15.

¹⁰³ *Irony* című kvintettjét a Budapest Rézfúvós Quintet számára, *Paganiniana* című kvintettjét pedig „Szabó László Tanár Úrnak és a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola kvintettjének” komponálta.

¹⁰⁴ Bogár István: *A rézfúvós hangszerek*. (Budapest: Zeneműkiadó, 1975). 84. oldal.

Ugyanitt állapítja meg, hogy az utóbbi években a magyarországi rézfúvós kamarairodalom felzárkózik a nemzetközi mezőnyhöz, ami köszönhető részben a lelkes pedagógusoknak, részben pedig a hangszeres előadóművészeknek.¹⁰⁵ Könyvében a tanárok és művészek közül Újfalusi Lászlót, Lubik Zoltánt, Borst Rudolfot, Szódy Lászlót, Perlaki Józsefet, Steiner Ferencet, Zilcz Györgyöt és id. Szabó Lászlót emeli ki, mint a kamarazene irodalom inspirálóját.¹⁰⁶ A zeneszerzők között, akik ezt az irodalmat létrehozták 1975-ben Reschofsky Sándor, Dávid Gyula, Szelényi István, Farkas Ferenc, Farkas Antal, Petrovics Emil, Huroszky Zoltán, Láng István, Durkó Zsolt, Szokolay Sándor, Kocsár Miklós, Hajdu Mihály, Huzella Elek, Dubrovay László, Hidas Frigyes, Váry Ferenc, Hollós Lajos, Patachich Iván, Lendvay Kamilló, Lóránd István, Bogár István nevét sorolja fel.¹⁰⁷

Művei technikailag nem könnyűek, de nagyon hangszerszerűek, szerkesztésmódjuk pedig általában világos: a különböző hangszercsoportok (trombiták, harsonák és a tuba) sokszor hasonló zenei anyagot játszva együtt mozognak, kiegészítve, kísérve egymást, vagy éppen teljes homofóniában egyesülve.

Legelső művei közé tartozik a *Balkáni táncok* 1967 novemberéből,¹⁰⁸ melyben délszláv, albán és bolgár dallamokat használ fel, ennek megfelelően minden tételnek aszimmetrikus ütemmutatói vannak. Az első tétel négy ütemes egységekből építkezik. A tuba által játszott 7/8-os, gyors bevezetés után (5. kottapélda a Függelék 135. oldalán) az első trombita mutatja be a témát, amit aztán az első harsona, majd – a csúcspont előtt – kétszer újra az első trombita játszik. Az egész tétel egyetlen nagy, szabályos dinamikai ív alá rendeződik: a sforzato első hang után a halk felől közeledik a tétel közepén kibontakozó csúcspont felé, amikor a tuba nélkül az öt harsányabb hangú, cilindrikus hangszer homofón játssza el a témát fortissimo kétszer. Ezután, a 29. ütemtől újra a tubánál van a dallam a többi hangszer komplementer beszúrásai kíséretében, amíg az 37. ütemben elérkezünk a bevezetés visszatéréséhez, még mindig a legelső szólamban. A négy ütemes egységek itt törnek meg először: két ütem utána az első trombita veszi át ezt az anyagot a tubától, majd tovább feleződik ez az egység is, és egyetlen különálló ütem végén, egy koronás nyolcadon áll meg az egyre távolodó vad tánc a harsona és a tuba teljesen szóló, pianissimo dallamtöredéke után. A befejező négy ütemében subito forte, immár mind

---

¹⁰⁵ I.h.

¹⁰⁶ I.m. 141. oldal.

¹⁰⁷ I.m. 84. oldal.

¹⁰⁸ Bogár István: *Balkáni táncok*. (Budapest: Editio Musica, 1979).

2. A magyar rézfúvós kamarazene megteremtői

a hat hangszer homofón játssza a témát, ami egyben átvezetés is a második tételre, mert minden tétel után attacca folytatódik a következő.

A második, trió tétel népi motívumai is rövidek, általában négy vagy két ütemesek, 5/8-adban. A témát először az első trombita, később a mélyrezesek játsszák együtt, de a tuba újra szólistikus szerephez jut a tétel harmadik szakaszában. Ebben a tételben is jellemző, hogy a szólamok együtt homofón kíséretet adnak egyetlen szólistának. Az első trombitának – nem csak szakközépiskolai szinten – állóképesség szempontból feltétlenül komoly kihívást jelent a tételben kétszer is előforduló, először öt, a tétel végén pedig hét ütemen át, piano kitarított háromvonalas *c* hang (6. kottapélda a Függelék 136. oldalán).

A harmadik tétel ismét egy viharos rondó, ez alapvetően 9/8-os, 2+2+2+3 lüktetésű, de előfordul benne a 7/8-ad és 5/8-ad is. Az első trombita által bemutatott főtéma ellenpontjaként a tuba játszik zakatoló nyolcadmenetet az első szakasz alatt, de az egész tételre jellemző, hogy kevésbé homofón, mint az első kettő (7. kottapélda a Függelék 137. oldalán). A harmadik trombita kivételével minden hangszer megjelenik szólistikusan is. A tétel második felében majdnem minden hangszeren elhangzik rövid idézet az első tételből, a kódában pedig a második tétel legjellemzőbb dallamfoszlánya tűnik fel. A rövid, nem sokkal több, mint hat perces mű kedvelt darabja volt a Növendékiskola kamaracsapatainak.

2.6. Szokolay Sándor (1931-2013)

Zenei tanulmányait a Kodály-módszert elsők közt megvalósító Békés-tarhosi Énekiskolában kezdte, ahol 1950-ben érettségizett. A legendás Gulyás György karnagy-pedagógus vezette iskolában töltött évek egész életére meghatározó hatással voltak. Itt ismerkedett meg Bartók és Kodály népzeneiben gyökerező zenei világával és találkozott először személyesen Kodály Zoltánnal, akinek a szellemisége óriási hatást gyakorolt zenei gondolkodására és művészi hitvallására. Felsőfokú tanulmányait a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán folytatta kezdetben Szabó Ferenc, majd Farkas Ferenc irányításával. Már ebben az időszakban eredményesen szerepelt nemzetközi zeneszerzői versenyeken. A VIT-zeneszerzési díjat 1955, 1957, 1959-ben nyerte el, 1956-ban pedig a Wieniawski-versenyen Varsóban, Allegro de Concerto című műve nyert díjat. A főiskolai tanulmányaival párhuzamosan a Fővárosi Zeneiskolában tanított. Diplomát 1957-ben szerzett a Zeneakadémián, majd a Magyar Rádió munkatársa, később a Magyar Televízió zenei lektora lett. 1959-től nyugdíjba vonulásáig a Zeneakadémia zeneszerzéstanárára volt. (...) Zenei-közéleti tisztségek sorát töltötte be évtizedeken át.

(...) Várnász című operájáért 1966-ban Kossuth-díjjal tüntették ki. A Várnász operát 20 alkalommal 15 nyelven mutatták be. E műfajban még hat, teljes estét betöltő művet alkotott. Szokolay Sándor közel ötszáz művet komponált, hét operát, öt balettet, négy meseoperát, hét oratóriumot, három szimfóniát, huszonhét kantátát, nyolc versenyművet, tizennégy zenekari művet, kétszáz kórusművet, két vonósnégyest, negyven szólóművet és százhusz kamaraművet, több mint 100 óra zenét.¹⁰⁹

Ebből a száz órából körülbelül háromnegyed órányi rézfúvós kamarazenét komponált, ami ahhoz képest, hogy a fejezet korábbi szakaszában idézett álláspontja szerint pályája elején nem álltak közel hozzá a rézfúvós hangszerek, nem is kevés. Ahhoz képest pedig, hogy más zeneszerzők mennyit komponáltak a műfajban, kimondottan soknak mondható. Tizenegy művével ötödik helyen áll a legtöbb rézfúvós kamaraművet alkotó szerzők között. Előtte áll, megosztotva a negyedik helyen Dubrovay László és az imént tárgyalt Bogár István 12-12 művel. Harmadik helyen áll Patachich Iván, aki összesen 14 művet komponált a reseknek, ám viszonylag ritkán játszott szerző, hiszen a darabok majdnem fele homogén duó és trió. Második helyen Hidas Frigyes áll, több mint harminc művel, mindnyájuk közül ő a leggyakrabban játszott szerző. Első helyen pedig Rózsa Pál van, negyvennél is több alkotással, de az ő művei is ritkábban hangzanak el a koncerteken.

Szokolay Sándor a '70-es években kapcsolódott be a rézfúvós kamarazene repertoár létrehozásába. Az 1975-ben megírt *Rézfúvós-hatos (Sestetto d'otoni)* című műve a szerző első rézfúvós szextettje, de rézfúvós kamaradarabjai között is az elsők közé tartozik, korábban csak egy rövid, két tételes trombitaduót írt, 1972-ben. A következő években egymás után születnek a szextettek és kvintettek. 1975-1983-ig, nyolc éven belül hét művet komponál a műfajban, három szextettet, melyek mindegyike a '70-es években íródott és négy kvintettet, egy kivétellel ezek már a '80-as évek termései. Ezeket a műveket követően csak 1988-ban tér vissza a rézfúvósokhoz, tíz harsonára írja *Bagatellek* című alkotásával, majd 1992-ben id. Szabó László és növendékei számára írja a *Little country music – brass quintet* című darabot. Utolsó rézfúvós műve, a *Kurucos barokk fanfár* 1996-ban készült.¹¹⁰ Műveinek címe, keletkezési ideje és apparátusa a függelékben lévő táblázatban található.

¹⁰⁹ <http://www.szokolay.hu/eletrajz.asp> (utolsó megtekintés: 2017. június 15.).

¹¹⁰ Ez egy rövid, másfél perces alkalmi kompozíció, az egyetlen kvartett, amit írt. Felkérésre készült, Gyóni Géza soproni szobrának avatására.

2. A magyar rézfúvós kamarazene megteremtői

Első szextettje, az 1975 első felében komponált *Rézfúvós-hatos (Sestetto d'ottoni)* három tételből áll, körülbelül tíz perc hosszú.¹¹¹ Szokolay folyamatosan feszegeti benne a tonalitás határait, nyoma sincs benne a hagyományos rézfúvós szerepeknek, toronyzenének, fanfároknek. A szólamok teljesen önállóak, és folyamatos párbeszédben állnak egymással, szövevényes kapcsolatuk fragmentált, de sűrű, koherens szövevé alakítja a kompozíciót. Technikailag minden szólam nehéz, mindegyik kap szólisztikus szerepet, igazán nagy kihívást azonban inkább kamarazenei szempontból jelent, mind ritmikai, mind tematikus komplexitása miatt. Hiányos, nyújtott, tizenhatod és harmincketted triolák találkoznak, vagy éppen váltakoznak kvintolákkal, szextolákkal, szeptolákkal, melyeket előkék, és néhol hangonként változó dinamikai előírások színesítenek, miközben a motívumok, zenei gesztusok nagy hangterjedelmet járnak be egy adott szólamon belül is. Kortárs és hagyományos zeneszerzési technikák találkoznak: a notáció hagyományos, a hangzás viszont újszerű.

Az első tétel egy keretes szerkezetű ballada, mely erőteljes gondolatiságát tétova, deklamáló hangnemben fejezi ki. A zenei szöveg sűrűsége folyamatosan hullámzik, és egymás után jönnek az ötletek, gondolatok: a lento bevezető mindössze négy hosszú, lassú ütem, melyben sok minden történik, motívumai, hangulata a tétel végén tér vissza. A középrészben (8. kottapélda a Függelék 138. oldalán) a különböző rétegek folyamatos párbeszédben állnak egymással: megtalálható az imitáció, ritmusok ütközése (pontozott triola a kvintola és a szextola alatt), homofón, forte szeptola, és egy dallamos motívum, amelyet a tükörfordításban játszik tuba és az első két trombita. A visszatérés előtti utolsó nagyobb gondolat az egyre sűrűsödő ritmusok egymásutánisága a különböző szólamokban: a tuba és a második harsona kezdi el nyolcadokban, az első harsona triolákban folytatja, a harmadik trombita már tizenhatodokban veszi át, a második trombita szextolát játszik, a csúcspont pedig az első trombita szeptolája, mely egyben az emelkedő dallam legmagasabb pontja is. Szokolay végigviszi az ötletet visszafele is, az egyre alacsonyabb szólamok szextolát, kvintolát, tizenhatodokat, triolát, nyolcadokat végül negyedeket játszanak (9. kottapélda a Függelék 139. oldalán). A disszonancia csak az utolsó akkordban oldódik tiszta C-dúrban.

---

¹¹¹ Szokolay Sándor: *Rézfúvós-hatos. Sestetto d'ottoni*. (Budapest: Editio Musica, 1979)

Ha az első tétel az inkább racionális, filozofáló, a másodikban, amely a *Sirató* címet viseli, több az érzelem. A három trombita és a három mélyrézfúvós hangszer két külön csoportot alkot, amelyek lassú, komoly párbeszédet folytatnak, az első tételhez képest azonban általában csoportonként együtt mozognak, a motívumok pedig nyíltabbak, egyenesebbek és könnyebben felfedezhetőek. A tétel az elsőhöz hasonlóan egy hosszú, konzonáns akkorddal zárul, ez esetben A-dúrban.

A harmadik tétel – *Capriccio* – a legszínesebb. Megjelennek a szordinók, a frullato, glissandok, a rezesekre jellemző hangeffektusok, hangszínek, és szerkezetileg is rendkívül változatos. Több rövid, egymástól élesen eltérő passzusból épül fel, mégsem tűnik olyan töredékesnek, mint az első tétel, a szakaszok szinte egymásba olvadnak. Különböző tempók és ütemmutatók (5/8, 6/8, 3/4), egészen eltérő hangulatok és dinamikák váltakoznak. A gyors, repetitív, perkusszív rész a 27. ütemtől (10. kottapélda a Függelék 40. oldalán) egészen filmzenés hatást kölcsönöz annak a szakasznak, amely egy erőteljes, igazán rézfúvós, szinte nagyzenekari hangzású csúcspontban nyílik ki, de nem sokkal később, a 65. ütemtől egy sötét korál bontakozik ki, mely aztán újabb csúcspontig fokozódik. A záró rész a 83. ütemben kezdődik egy vidámnak tűnő motívummal, mely egyre sűrűsödő textúrává fejlődik, hogy aztán egy *sforzatisimo*, a darabban oly kevésbé jellemző homofón szakaszba fusson bele (11. kottapélda a Függelék 141. oldalán). Az első két tétel teljesen konzonáns záróakkordjai után ez a tétel, noha *g* tonalításban zár, a színezetet a *b* és a *h* egyidejű jelenléte miatt nem lehet eldönteni.

A Magyar Rádió felkérésére írt, Szabó Lászlónak és a MNZTSZ növendékeinek ajánlott mű nemcsak az akkori tanulóknak, hanem adott esetben egy mai, professzionális együttesnek is komoly kihívást jelent.

3. A MAGYAR RÉZFÚVÓS KAMARAZENE FÉNYKORA

A két előző fejezetben bemutatam, hogy a hazai koncertéletben és a szakközépiskolai képzésben is hatalmas fejlődésen ment át a rézfúvós kamarazene Magyarországon, köszönhetően lelkes tanároknak, művészeknek és zeneszerzőknek, akik együtt jókora lépést tettek a magyar rézfúvós kamarazene irodalmának megteremtésében, valamint a műfaj elfogadtatásában és megszerettetésében a koncertlátogatók körében. Sikerült számos sztereotípiával leszámolniuk, voltak átíratok és eredeti, kortárs művek, valamint sikerek, mérföldkövek is szép számmal. A most következő fejezetben szereplő két együttes nem halványítja el az elődök érdemeit, de sikereik és karrierjük, illetve ezzel egybeesően a műfaj magyarországi fénykora, a '80-as évek, amikor a barcsi rézfúvós táborok is megrendezésre kerültek, a szó legszorosabb értelmében tette világhírűvé a magyar rézfúvós kamarazenét. A barcsi rézfúvós kamarazenei táborokat a következő alfejezetben fogom bemutatni.

3.1. A Modern Rézfúvós Együttes¹

A Modern Rézfúvós Együttes 1974 novemberében tartotta meg első próbáját Budapesten, első koncertjükre pedig 1975 januárjában került sor. Egy eddig Magyarországon szokatlan összeállításban, szepettként működött, tagjai részben a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarából, részben a Magyar Állami Operaház Zenekarából kerültek ki, és már megalakulásuk előtt egy baráti társaságot alkottak. Trombitán Geiger György, Somorjai István és ifj. Szabó László (id. Szabó László fia) játszottak, kürtön Keveházi Jenő, harsonán Hőna Gusztáv és Egressy Károly, tubán pedig Szabó Vilmos. A '80-as évek végétől Geiger György helyett Palotai István, ifj. Szabó László helyett pedig Csatos Ferenc voltak a trombitások, Keveházi Jenőt pedig öccse, Keveházi János váltotta kürtön. Repertoárjukon a 17. századi toronyzene és korai kamaradarabok mellett átíratok és a kortárs magyar szerzők számukra komponált művei egyaránt megtalálhatók voltak. Már 1978-ban megkapták a Magyar Rádió nívódíját, de első nemzetközi sikerükre sem kellett sokat várni. Az akkori, illetékes állami intézmény meghallgatást szervezett rézfúvós

---

¹ A Modern Rézfúvós Együttes bemutatásánál nagymértékben támaszkodom két alapító tag: Dr. Hőna Gusztáv harsonaművész, egyetemi tanár és Szabó Vilmos tubaművész visszaemlékezésére, melyet 2017 júniusában hallgattam meg beszélgetés formájában, illetve kaptam meg tőlük írásban.

kamaraegyütteseknek, amelyen eldöntötték, hogy kik indulhatnak két, 1979-ben rendezett nemzetközi zenei versenyen. Ezen a meghallgatáson dőlt el, hogy a Modern Rézfúvós Együttes az olaszországi Anconában, az akkor még Reneszánsz Rézfúvós Quintet néven működő későbbi Budapest Rézfúvós Quintet pedig az I. Maurice André versenyen, Párizsban vesz részt. Mindkét csapat győzelmet aratott, amely beindította nemzetközi karrierjüket. Ez a két győzelem azonban nemcsak e két együttes számára volt sorsfordító jelentőségű, hanem a magyar rézfúvós kamarazene szempontjából is korszakalkotó mérföldkőnek számított.

A Modern Rézfúvós Együttes ennek az abszolút I. díjnak köszönhetően többször is visszahívást kapott Olaszországba, de Németországban és Európa más országaiban is turnéztak. Magyarországi koncertjeiket az Országos Filharmónia, külföldi útjaikat pedig az Interkoncert szervezte. Itthon felléptek Budapest szinte összes művelődési házában, a Mátyás templomban, az Óbudai Társaskörben, a Pesti és a Budai Vigadóban, a Nemzeti Galériában, a Magyar Rádióban, a Magyar Televízióban és számos vidéki kis és nagyvárosban adtak ifjúsági és felnőtt hangversenyeket. Az amerikai nagykövetségen keresztül kapcsolatba kerültek a Columbia Artist Management-tel. Közvetítésükkel a '80-as években öt turnén jártak az Egyesült Államokban és Kanadában, amelyek közül a leghosszabb út 1988-ban kilenc hetes volt. Nem túlzás tehát azt állítani, hogy szinte az összes amerikai államban felléptek. Játsoztak ötezer fős termekben és a Carnegie Hall kamaratermében is.

Nem csoda, hogy a magyar, sőt külföldi szerzők is komponáltak műveket számukra, amelyek közül a legfontosabb, számukra írt műveket egy táblázatban foglalom össze, mely a következő oldalon látható. A táblázatban szereplő szerzők mellett játszották Lendvay Kamilló, Szabó Csaba (Erdély) és Vukán György, valamint az olasz Lamberto Gardelli és a német Hans Hütten műveit is, akikkel ugyancsak kapcsolatban voltak, és akik komponáltak is a számukra. Ezeket a kompozíciókat és sok mást is felvettek a Magyar Rádióban, elmondásuk szerint több mint 500 percnyi zene van az archívumban. Felvételeikért és a magyar kortárs szerzők műveinek bemutatásáért 1981-ben Artisjus díjjal tüntették ki az együttest.

3. A magyar rézfúvós kamarazene fénykora

Dubrovay László	<i>Szeptett rézfúvós hangszerekre</i>	1980
Dubrovay László	<i>Berregő polka – Rézfúvós szeptettre</i>	1995
Hidas Frigyes	<i>Brass septett</i>	1982
Hidas Frigyes	<i>Septettino</i>	1995
Jereb Ervin	<i>Rézmetszetek – Copper engravings</i>	1977
Ránki György	<i>A hétfejű sárkány szerenádja</i>	1980
Ránki György	<i>Lúdapó meséi. Szólóharmonára és hat rézfúvós hangszerre</i>	1987
Székely Endre	<i>6 fanfár</i>	1982
Szóllósy András	<i>Musiche per ottoni</i>	1975

Egyetlen önálló lemezük LP-n jelent meg 1987-ben a Radioton kiadónál *A hétfejű sárkány szerenádja* címmel.² Ezen a felvételen még az alapító tagok hallhatóak, a lemez programja a rézfúvós kamarazene leginkább jellemző korszakaiból és stílusából merít. Két reneszánsz szerző szerepel a felvételen. Mindkét feldolgozás a népszerű *Just Brass* kottasorozat részeként jelent meg, melyet Philip Jones, világhírű trombitaművész és rézfúvós kamarazenesz, Elgar Howarth-tal közösen válogatott és szerkesztett modern hangszerekre. Tylman Susato *Renaissance Suite*-je és Giles Farnaby *Fancies, Toyes and Dreams* című gyűjteménye máig népszerű a rézfúvós koncerteken. A *Just Brass* sorozatból más műveket is játszott az együttes, igaz ezeket egy kicsit át kellett szerkeszteni, hogy pont hét szólam legyen, de ez általában megoldható volt. Két barokk szerző művei is megszólalnak a bakeliten: Jean-Joseph Mouret fanfárszimfóniái, valamint egy Albinoni C-dúr Concerto Adagio tétele is. Az átiratok vagy reneszánsz művek után két kortárs, magyar szerző műve szerepel. Ránki György az együttes számára komponálta *A hétfejű sárkány szerenádja* című művét, melynek tételei: Fanfárok (Hét fej - egy lélek), Valcer (Tipegős), Habanera (Vonaglós), Tűzokádó tánc.

Életművének műfaji skálája rendkívül széles, amelyben kiemelkedő helyet foglalnak el a különböző rézfúvós együttesekre írt, többségükben vidám, szellemes kompozíciók, melyeknek humoros hangja elsősorban a szerző színpadi és filmzenéivel rokon. *A hétfejű sárkány szerenádja* (1980) című négyteteles rézfúvós-szeptett hét hangszere a sárkány hét fejének felel meg. A „Fanfárok” címet viselő nyitótételben Ránki lebilincselően kedves humorral rajzolja meg a hét fejben lakozó egyetlen lélek

² http://info.bmc.hu/index.php?node=compositions_folder&cmd=result&id=62767 utolsó megtekintés: 2017. június 15.

érzékeny portréját. Az ezt követő három táncétel ragyogó zenei persziflázs az – egy hétfejű sárkánytól elvárható – tipegős, vonaglás és tűzokádó táncmozdulatoknak.³

Emellett Hidas Frigyes *Edzésminták – 16 rézfúvós szextett* című sorozatából vettek fel részleteket. A lemez hátralévő részén könnyedebb hangvételű művek szólalnak meg: Scott Joplin két slágerdarabja fogja közre Zequinha de Abreu híres *Tico-tico*-ját. A lemez akár egy klasszikus felépítésű rézfúvós kamarazene koncert programja is lehetne, hiszen a műfaj legelterjedtebb műsorfelépítésében a reneszánsztól kezdve a barokk zenén át, a bécsi klasszikát és a romantikát gyakran átugorva, 20. századi kortárs és szórakoztató művekig terjed a repertoár.

Az együttes felvételei később több CD-n is szerepelnek.⁴ Geiger György 1996-ban megjelent *Játszom a trombitával* című szólólemezen átiratokban szerepel. Ugyancsak 1996-ban jelenik meg a *Magyar kortárs zeneszerzők rézfúvós kamarazenéje* a Hungarotonnál, amelyen Ránki első szeptettje, a *Hétfejű sárkány szerenádj*, és Dubrovay szeptettje hallgatható meg. Utóbbi 2000-ben újra megjelenik a Dubrovay *Brummadza tánca* című szerzői lemezén. Végül 2005-ben Hóna Gusztáv szólólemezen hallható Ránki György szólóharmonára és hat rézfúvósra írt *Lúdapó meséi*, melyet a szerző 1987-ben komponált.

A szeptett felállás kimondottan szerencsés, mert nagyon dús a hangzása, ugyanakkor a szólamok jobb elosztása miatt – talán – nem annyira fárasztó benne játszani, mint egy kvartettben vagy kvintettben. Az úgynevezett rézfúvós „nagyparti” vagy nagy-együttes kicsinyített változataként is tekinthetünk rá: négy helyett csak három trombita, és négy harsona helyett csak kettő van benne, de sok nagy-együttesre komponált mű így is előadható. Ez a felállás azonban nem terjedt el, Magyarországon ők voltak az egyetlen szeptett, mert ekkoriban már mindenhol egyre inkább a rézfúvós ötös formáció válik népszerűvé, az angol Philip Jones rézfúvósötös mintájára. A következő együttes az első Magyarországon, amelynek felépítése pontosan ezt a mintát követi: két trombita, kürt, harsona és tuba.

---

³ Kaisinger Rita: *Magyar zeneszerzők rézfúvós kamarazenéje*. (Budapest: Hungaroton, 1996). CD kísérőfüzet. 10. oldal.

⁴ http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&type=C&search=modern&search_tol=&search_ig=&valasz=nev_utolsó_megtekintés: 2017. június 15.

3.2. A Budapest Rézfúvós Kvintett⁵

A Magyarországon valaha létezett legsikeresebb, nemzetközi szinten leginkább ismert és ünnepezt rézfúvós együttes a Budapest Rézfúvós Kvintett volt. Bemutatásukhoz Csomós János tubaművész róluk írt szakdolgozatát és kutatását vettem alapul,⁶ aki személyesen készítette interjút az együttes tagjaival, valamint összegyűjtötte az együttes mintegy harminc éves működésének legfontosabb dokumentumait.

Az Budapest Rézfúvós Quintet elődjét 1974-ben, Reneszánsz Rézfúvós Quintet néven akkori zeneakadémisták, fiatal rézfúvósok alapították: Petz Pál és Csiba József (trombita), Füzes Péter (kürt), Farkas István Péter (harsona) és Wrchovszky Miklós (tuba). Az első egy-két évben nem voltak jelentős fellépéseik, nyaranta egy KISZ-től kapott kisbusszal utazták az országot és építőtáborokban játszottak. Farkas István Péter viszont már diplomájának évében, 1975-ben kurzust tartott a finnországi Liminkában, ahol olyan híres rézfúvós művészekkel tanított együtt, mint Timofej Dokshitzer (1921-2005) és Vitaly Bujanovsky (1928-1993). Finnországi kapcsolatai révén 1976-ban koncertkörútra indultak a skandináv országba, ahova viszont Csiba József helyett már Simon Attila ment második trombitásként, Füzes Péter helyett pedig – csak ideiglenesen – Kubina Barnabás kürtölt az együttesben. Az együttes tagsága 1977-re formálódott stabilá a következő, sorsfordító időszakra.

Ebben az évben csatlakozott a kvintetthez Szabó László tubaművész, és ugyanebben az évben került megrendezésre az olaszországi Vercelli-ben az a nemzetközi trombitaverseny, amelyen Petz Pál, akkor már friss diplomás, operaházi trombitaművész megosztott első helyezést ért el Palotai Istvánnal, aki zeneakadémiai tanulmányai elején járt, de tehetsége korán megmutatkozott abban is, hogy már 1975-től a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának első trombitása volt. Petz – Palotai kvalitásait felismerve – ezen a versenyen kérdezte meg tőle, hogy lenne-e kedve csatlakozni az együtteshez. Palotai eleinte gondolkodott, hogy vajon a kvintettben betöltött második trombitás szerep illik-e majd hozzá, de végül igent mondott. A két trombita szerepeinek megosztása pedig képességeiknek megfelelően

---

⁵ Az együttes nevének szinonimájaként a „Budapest Brass”-t és a BBQ-t fogom használni.

⁶ Csomós János Szabolcs: *A Budapest Rézfúvós Quintet*. Budapest, 2014. (Kézirat, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Könyvtára). 15-31. oldal.

kiegyenlítőddött, a különböző művekben mindketten kivették a részüket mindkét szólamból, ami a lehető legszerencsésebb eset, hiszen akármilyen csillogó szerep az első trombitáé, egy egész estét betöltő, két félidős kvintett-koncerten óriási terhet is jelent fizikálisan és mentálisan egyaránt. A következő években, 1981-ig ebben a felállásban játszottak: Petz Pál, Palotai István, Fűzes Péter, Farkas István Péter és Szabó László. A leginkább meghatározó tagok kvintetten kívüli tevékenységét ebben a következő alfejezetben fogom bemutatni. A kvintettel elért sikereket, díjakat (például Magyar Rádió nívódíj, Artisjus díj, Liszt-díj) itt nem sorolom fel.

3.2.1. A Budapest Rézfúvós Kvintett legmeghatározóbb tagjai

Petz Pál 1950-ben született Budapesten. Tanulmányait a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola után a Zeneakadémián folytatta, ahol 1975-ben diplomázott Varasdy Frigyes növendékeként. Már főiskolai évei közepén bekerült az Operába, ahol 1973-1979-ig játszott, 1979-2000-ig pedig az ÁHZ első trombitása volt. A kvintett mellett szólóversenyeken is eredményesen szerepelt: 1976-ban különdíjat kapott a Toulonban, 1977-ben a már említett versenyen, Vercelliben lett Palotai Istvánnal megosztott első helyezett, majd 1978-ban Prágában lett második.

Palotai István szintén Budapesten született 1955-ben. Tanulmányait ő is a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában és a Zeneakadémián folytatta, ahol 1980-ban szerzett diplomát Varasdy Frigyes növendékeként. Főiskolai évei elejétől kezdve, 1975-től tagja volt a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarának. 2000 óta a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karának volt trombitatanára. A kvintett mellett szólóban is aktív, Petz Pállal együtt megosztott első helyezést ért el Vercelliben 1977-ben, 1997-ben pedig önálló szólólemeze jelent meg. Elnöke volt 2000-2008 a Budapest Szimfonikus Zenekari Egyesületnek, 2004-2008 között a Rádiózenekar reprezentatív szakszervezetének, valamint a Magyar Trombitás Szövetségnek is. Munkásságát számos elismeréssel, többek között Bartók-Pásztory díjjal tüntették ki.

Fűzes Péter 1952-ben született. Nyolcévesen csellózni kezdett, majd tizenkét évesen édesapja irányításával ismerkedett meg a kürttel Salgótarjánban. A miskolci szakközépiskola elvégzése után felvételt nyert a Zeneakadémiára, ahol Lubik Zoltán növendékeként 1975-ben kürtművész diplomát szerzett. Emellett a Budapesti Tanárképző Intézetben elvégezte a gordonka szakot, 1973-ban kapta meg tanári oklevelét. 1973 szeptemberében került a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarába.

3. A magyar rézfúvós kamarazene fénykora

1981-től kivált a kvintettből, így egy másik együttessel, a Magyar Állami Operaház Rézfúvós Kvintettjével második helyezést értek el az 1984-ben, Narbonne-ban megrendezett II. Maurice André Nemzetközi Rézfúvós Versenyen. Alapító tagja volt a Tarjáni Ferenc névvel fémjelzett kürt-kvartettnek. 1995-ben önálló szólólemezre jelent meg Szentpéteri Csilla közreműködésével. 2003-ban a Rádiózenekar tagjaként Bartók-Pásztory díjban részesült.

1981-1989-ig Magyar Imre vette át Füzes Péter helyét, ezért röviden őt is szeretném bemutatni. Magyar Imre 1954-ben született. Művész diplomáját 1978-ban szerezte meg a Zeneakadémián Lubik Zoltán növendékeként, de már az ezt megelőző évtől kezdve 1978-tól tanított a Budapesti Tanárképző Főiskolán, 2009 óta pedig a Zeneakadémia tanára. Főiskolai évei kezdetétől, 1975-től tagja az Operaház zenekarának. Szólóban is sikeres volt, számos nemzetközi kürtverseny győztese: 1976, Pabianice (Lengyelország) 1976, Markneukirchen (Németország), 1978: Vercelli (Olaszország) és 1980: Budapest (Magyarország).

Farkas István Péter 1950-ben született Szekszárdon. 1964-68 között a Pécsi Művészeti Gimnáziumban harsonán, ütőhangszereken és nagybőgőn tanult. A Pécsi Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán szerzett harsonatanár diplomát 1972-ben, majd harsonaművész diplomát a budapesti Zeneakadémián 1975-ben. Művészeti, pedagógiai és kulturális közéleti tevékenysége rendkívül kiterjedt és sokrétű, a legfontosabbak azonban röviden: 1974-től tagja lett az Operaház zenekarának, tanított a MNZTSZ-ban, a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában, a finnországi Tampere konzervatóriumában, a Bécsi és a Győri Zeneművészeti Főiskolákon, a Zeneakadémián, 2007 óta pedig a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karán tanít harsonát. Talán ő az, aki a legtöbb magyar rézfúvós kamaraegyüttes tagja, általában alapítója. Ezeket a dolgozat témája miatt mind felsorolom: Jeunesses Musicales, Budapest (Reneszánsz) Rézfúvós Kvintett (1974), Magyar Harsona Együttes (1978), Mihály Kamaraegyüttes (1984-86), Creative Art Ensemble (1987), Magyar Rézfúvós Kvintett (1988) és Tammer Brass Quintet (1989-90). Ezen kívül számos nemzetközi mesterkurzus tanára és zsűri tagja, 1983 óta Oulo/Lininka (Finnország) díszpolgára, 1987-ben pedig Bartók-Pásztory díjjal tüntetik ki.

Szabó László 1945-ben született Bicskén. 1959-64 közötti győri szakiskolai évek után (tanárai: Varasdy Frigyes és Zilcz György) 1969-ben szerezte meg kitüntetéses tuba művész-tanári diplomáját a Zeneakadémián Újfalusi László

növendékeként. 1967-1982-ig Magyar Néphadsereg Zenész Tiszthelyettesképző Szakközépiskola, 1982-1990 a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola, 1988-tól napjainkig pedig a Zeneakadémia tanára. Főiskolai éve alatt 1967 és 1970 között a Postás Szimfonikus Zenekarban kezdi zenekari művészi pályáját, 1970-77-ig a Magyar Állami Operaház, 1977-2012-ig pedig az ÁHZ, későbbi nevén Nemzeti Filharmonikusok tagja. Évekig volt a legrangosabb nemzetközi tubaverseny zsűrijének tagja Markneukirchenben. Munkásságát 1987-ben Bartók-Pásztori díjjal tüntették ki. 1989-ben az év legjobb művésze díjat vehette át a Nemzeti Filharmonikusoknál, 1998-ban megkapta a „Ferencsik gyűrű”-t 2004-ben pedig életműdíjat vehet át a Nemzetközi Tuba és Eufónium Szövetségtől.

3.2.2. A Budapest Rézfúvós Kvintett legaktívabb évei

1977-től rengeteget – szinte minden nap – próbáltak, de mivel az együttes tagjai a '70-es évek második felében három különböző zenekar, a Magyar Rádió, az Opera és az ÁHZ tagjai voltak, időbeosztásuk a próbák, koncertek és előadások miatt teljesen eltérő volt, ezért a mindennapi próbák reggel nyolc órakor kezdődtek a Petz Pál Vörösmarty utcai lakása fölött bérelt tetőtérben, melyet maguk hangszigeteltek. Elkészítették az első próbafelvételeiket a Magyar Rádióban, melyek alapján 1977-79 között a Jeunesses Musicales magyarországi szervezete és az Országos Filharmónia felkérésére ifjúsági sorozatokat játszottak többek között Zala és Békés megyében, de kisebb budapesti fellépésekre is nyílt lehetőségük.

1979-ben került sor a korábban már említett, az együttes számára sorsfordító jelentőséggel bíró I. Maurice André Nemzetközi Trombita⁷ és Kamarazene Versenyre Párizsban, melynek fővédnöke Jacques Chirac volt, aki akkoriban épp Párizs polgármesteri tisztségét viselte. Az 1979. június 11. és 22. között megrendezésre kerülő versenyre 18 együttes érkezett a világ minden tájáról: triók, kvartettek és kvintettek. A műsor háromszor húszpercnyi zenéből állt össze. A zsűri nemzetközi rézfúvós művészekből és szaktekintélyekből állt: Jean-Pierre Mathez, Maurice André, Thomas Stevens, Roger Delmotte és Timofej Doksitser. A magyar kvintett hiába érkezett régebbi és gyengébb hangszerekkel, mint a legtöbb versenyző, hangzásuk, és elsősorban a barokk zene előadása magával ragadta a közönséget és a

---

⁷ Az együttes trombitásai – kétszeres terhelésnek kitéve magukat – a trombitaversenyen szólóban is indultak, az azonban nem hozott eredményt, noha az eredményhirdetéskor a közönség még hangot is adott méltatlankodásának.

3. A magyar rézfúvós kamarazene fénykora

zsúrit egyaránt. A versenyt végül a rajtuk kívül döntős német kvartett, japán és francia kvintett előtt nyerték meg úgy, hogy ez utóbbi együttesben Maurice Anré növendékei trombitáltak, és később Jean-Baptiste Arban Quintet néven ők is nemzetközi karriert futottak be.

A verseny eredményeképpen nemzetközi impresszáriók ajánlatai és megkeresései vártak rájuk az Interkoncert közvetítésével, és kezdetét vette egy több mint húsz éven át tartó nemzetközi karrier megszámlálhatatlan turnéval és koncerttel, ami közül csak a legfontosabbakat emelem ki. Az első impresszáriók között volt Rainer Haas, akinek a hatására megváltoztatták a nevüket „Reneszánsz”-ról Budapest Rézfúvós Quintetre. Később Rainer Haas állandó német vízumot is tudott intézni számukra, amire szükség is volt, hiszen 1987-re már 100 koncertet adtak Németországban, melyek közül az első Wiesbadenben volt 1980-ban.⁸ Még ebben az évben visszatértek Franciaországba is, ahol a koncertek mellett a verseny különdíjaként elkészíthették első lemezüket. Mielőtt azonban rátérnék a nyolc önálló albumra és öt olyan szerzői vagy válogatott együtteseket szerepeltető lemezre, amelyen közreműködtek, áttekintést szeretnék adni a fontosabb koncertjeikről, turnéikról és díjaikról.

A két első, német és francia turnét követően Füzes Péter helyére 1981-ben Magyar Imre került, aki 1989-ig volt tagja az együttesnek. 1981-83 között több mint húsz turnén vettek részt Európába különböző országaiban: Ausztriában, Belgiumban, Franciaországban, Hollandiában, az NDK-ban, NSZK-ban. 1983 végén nyolc hetet töltöttek a Skandináv félsziget országaiban. Magyarországon eközben alig kaptak fellépési lehetőséget, pedig nem hiányzott az elismerés: megkapták a Magyar Rádió és a Magyar Zeneművész Szövetség nívódíját, utóbbit a kortárs magyar művek magas szintű előadásáért.

1984 tavaszán közel hét hetes, egybefüggő európai turné következett, melyen körülbelül 30 koncertet adtak Olaszország, Spanyolország, Franciaország és Németország különböző városaiban. Több mint tizenhatezer kilométert tettek meg a két Ladával, amivel utaztak, de még ugyanebben az évben két további német turnén jártak, szeptemberi koncertjüket a német ZDF tévéadó is leadta, (későbbi években még kétszer), és ettől kezdve rendszeressé váltak a külföldi rádiófelvételek és élő koncertközvetítések is.

---

⁸ Ezen a turnén Palotai István, sorkatonai kötelessége miatt nem tudott részt venni, helyette Szücs Zoltán játszott a kvintettben.

1985 elején Olaszországban játszottak, nem sokkal később pedig sor került első turnéjukra az Amerikai Egyesült Államokban, Floridában és környékén. A hangos közönségsikeren túl a Budapest Rézfúvós Quintet tagjai Baltimore állam díszpolgári kitüntetésében részesültek.

1986-ra már öt önálló lemezük jelent meg és két további lemez anyagában is szerepeltek, ezekre később térek vissza. Újra játszottak Olaszországban és Németországban, de ez az év elsősorban azért fontos, mert Liszt-díjban részesültek, ami meghozza a várva várt áttörést a hazai koncertéletben is. Innentől kezdve rendszeresen koncerteztek a Zeneakadémián, a Vigadóban, az Óbudai Társaskörben, a Magyar Rádió Márványtermében és 6-os stúdiójában is. Koncertjeiken a hazai zenei élet kiválóságai működtek közre, Hidas Frigyes *Quintetto Concertante* című művét pedig zenekari kísérettel adták elő.

1987 egy újabb rendkívül sűrű év volt három német turnéval (elérve a 100. németországi koncertet), és újabb amerikai úttal. Ebben az évben került sor a kvintett tíz éves jubileumi koncertjére a Zeneakadémia Kistermében. Noha a Reneszánsz Rézfúvós Quintet, a Budapest Brass elődjének megalakulás 1974-ben volt, a jelenlegi tagság – Magyar Imrét kivéve – 1977-ben alakult ki. 1987-re annyi felkérés és további terv állt előttük, hogy menedzserük, Rainer Haas sürgetésére átgondolták annak a lehetőségét is, hogy zenekari állásaikat otthagyva teljesen a kvintettezésnek szentelik az életüket. Ez természetesen sok további kérdést vetett fel: szükségessé válhatott volna, hogy elköltözzenek az országból, életüket pedig folyamatos utazásból állt volna. Ekkoriban az együttesből többen családosak voltak, így végül a korábbi működési forma mellett döntöttek.

Az 1980-as évek végén Farkas István Péter helyét Kóczyás Ferenc vette át. 1990-ben Japánban, '91-ben újra Amerikában, '93-ban pedig Angliában játszottak: Londonban, Oxfordban, valamint felvételt készítettek a BBC-ben. 1993-tól Kácsik Jenő volt a BBQ harsonása, akivel – ahogy hamarosan látni fogjuk – több lemezt is készítettek. A '90-es években továbbra is eleget tettek a folyamatos európai turnéfelkéréseknek, az évtized vége felé pedig újabb harsonással, Erdei Csabával folytatták a működést. 2003-2004 körül Magyar Imre és Szabó László is elbúcsúzott az együttestől, helyüket Mazura János (tuba) és Varga Zoltán (kürt) vette át.

3.2.3. A Budapest Rézfúvós Kvintett diszkográfiája

A megszámlálhatatlan turné és koncert után jönnek most önálló lemezeik, mely repertoárjuk különböző szempontok alapján kiemelkedő darabjainak lenyomatát mutatják meg 1980 és 1999 között. (1983-tól kezdődően a '90-es évek végéig más szerzői lemezekon, vagy egyéb gyűjteményeken is szerepelnek, ezeket az önálló albumok után sorolom fel.)

1981-ben jelent meg első lemezük a francia Erato kiadónál Párizsban, amelynek lehetőségét a versenyen nyerték, a felvételeket pedig 1980-ban készítették.⁹ A lemezen Malcolm Arnold, 20. századi angol komponista *Quintet*-je mellett reneszánsz és barokk szerzők műveinek modern átíratái, válogatásai szerepelnek. A szerzők: Anthony Holborn, Giles Farnaby, Samuel Scheidt, Henry Purcell és Jean-Joseph Mouret.

Ugyanebben az évben a német Bellaphon kiadónál jelent meg egy tisztán régizenei lemez,¹⁰ ezen Tylman Susato, John Adson, Matthew Locke, Samuel Scheidt és Johann Christoph Pezel művei hallhatók, a következő évben, 1982-ben pedig ugyanennél a kiadónál *Cascades* címmel jelent meg a Eldon Rathburn, Scott Joplin, Malcolm Forsyth, Johann Strauss Sohn és Claude Debussy műveit tartalmazó lemez.¹¹

1983-ban a Hungaroton adja ki első lemezüket Magyarországon.¹² Ezen is többségben van a régizene: Thomas Simpson, Johann Christoph Pezel, Daniel Speer és Tomaso Giovanni Albinoni művei, de két fontos és népszerű 20. századi kvintett darab is helyet kap. A francia Eugène Bozza (1905-1991) öt kvintettet komponál 1951-1969 között, ezek közül a lemezen hallható *Sonatine* az első, mely korai keletkezése ellenére meglehetősen magas technikai és kamarazenei kihívásokkal szembesíti a játékosokat. Joseph Horovitz (1926) könnyed hangvételű *Music Hall Suite*-je eredetileg brass band-re íródott, de már a keletkezés évében, 1964-ben elkészül belőle az öttételes rézfúvós kvintett verzió. Mindkét mű beépült a magyar rézfúvós kamarazene oktatás és koncertek repertoárjába.

---

⁹ Budapest Rézfúvós Kvintett: *Quintette De Cuivres De Budapest*. (Paris: Erato, 1981): LP hangfelvétel.

¹⁰ Budapest Rézfúvós Kvintett: *Das Budapester Blechbläser Quintett*. (Frankfurt: Bellaphon, 1981): LP hangfelvétel.

¹¹ Budapest Rézfúvós Kvintett: *Cascades*. (Frankfurt: Bellaphon, 1981): LP hangfelvétel.

¹² Budapest Rézfúvós Kvintett: *Budapest Brass Quintet*. (Budapest: Hungaroton 1983): LP hangfelvétel.

1986-ban jelent meg *Brassissimo* című lemezük, melyen bravúrdarabok és népszerű repertoárdarabok kaptak helyet J. Strauss, Alan Civil, Jean-Baptiste Arban, Farkas Antal és Vittorio Monti műveinek átirataiból.¹³

Az utolsó három önálló lemez mindegyike igazi kuriózum, melyek mind a német Koch Schwann kiadónál jelentek meg. Az első,¹⁴ 1995-ben Alice Giles¹⁵ ausztrál hárfaművésszel. A lemezen olyan művek hangzanak el, melyek rézfúvós kvintetre és hárfára íródtak. Elsőként a rezeseket különösen kedvelő holland, Németországban aktív zeneszerzőtől, Jan Koetsier-től (1911-2006) az 1985-ben komponált *Metamorphoses on a theme from „The Moldau”*, és az 1976-os *Introduction and Variations on the „Vysehrad” theme*. Jan Koetsier egyébként 13 rézfúvós kamaraművet komponált, valamint két vokális darabot rézfúvós kamaraegyüttes kísérettel. A több mint ötven perces album további művei Rainer (Rayner) Brown (1912-1999), amerikai zeneszerző 1965-ös *Concertino*-ja és William Schmidt (1926-2009), szintén amerikai komponista *Music for Schrimshaws* című alkotása 1969-ből. A hárfa és a rézfúvós kvintett gyönyörű hangzásban egészítik ki egymást ezekben a harmonikus művekben.

A Koch Schwann kiadónál 1997-ben megjelent második lemez¹⁶ szintén egy különlegesség: rézfúvós kvintett művek szimfonikus zenekari kísérettel. A Budapest Brass-t a Münchener Rádiózenekar kísérte Ligeti András vezényletével. A lemezen hallható Peter Schickele (1935), amerikai zeneszerző 23 perces *Five of a kind* című kompozíciója, melyet 1978-ban a Canadian Brass Quintet-nek komponált, Berki Géza *Four little pieces* című, 1982-ben megjelent műve, és Hidas Frigyes *Quintetto concertante* című, 1986-ban napvilágot látott alkotása, melyet a Budapest Brass-nek ajánlott.

Utolsó önálló albumuk, a *Kinderzirkus* 1999-ben jelent meg ugyanennél a kiadónál,¹⁷ különlegessége, hogy a rézfúvós kvintettet vagy éppen szóló tubát több műben ütőhangszerek kísérik. Az albumon hallható művek: Jan Koetsier: *Kinderzirkus* (1986, ebben nincs ütő); Franz von Suppe: *Költő és paraszt – Nyitány*;

---

¹³ Budapest Rézfúvós Kvintett: *Brassissimo*. (Heidelberg: Signum, 1986): LP hangfelvétel.

¹⁴ Budapest Rézfúvós Kvintett: *Budapest Brass Quintet & Alice Giles – Harfe/harp.* (Düsseldorf: Koch Schwann, 1995): CD hangfelvétel.

¹⁵ <http://alicegiles.com/biography/> utolsó megtekintés: 2017. június 15.

¹⁶ Budapest Rézfúvós Kvintett: *Concertos for Brass Quintet & Orchestra*. (München: Koch International, 1997): CD hangfelvétel.

¹⁷ Budapest Rézfúvós Kvintett: *Kinderzirkus. Music for Brass Quintet and Percussion*. (München: Koch International, 1997): CD hangfelvétel.

3. A magyar rézfúvós kamarazene fénykora

William Schmidt: *Latin Rhythms for Tuba and Percussion* című 1989-es alkotása, mely tuba és ütőhangszer duó; Alexander Arutjunian (1920-2012): *Armenische szenen* című négytétéles, ütőhangszerrel kiegészített kvintettje, és Balogh Sándor három darabja, melyet számukra komponált: a *Táncok* és a *Ballada* rézfúvósötösre és ütőkre, valamint a *Nummer 5 (Budapest Rag)*.

1998-ban *Rhapsody in Brass* címmel a Koch Schwann CD-n adja ki a kvintett 1982-es, harmadik, önálló albumát, mely eredetileg a francia Bellaphonnál LP-n jelent meg először. A többi lemez, amelyen megjelentek:

1983: *Der Inselbaum*. Magyarországi német fúvószene, Soroksári Koncert Fúvószenekar. A lemezen: ländlerök, waltzerek és polkák (Budapest: Qualiton, 1983). SLPM 16634.

1985: Balassa Sándor: *Hívások és kiáltások Op.33, Az utolsó pásztor Op.30, Rézfúvós kvintett Op.31, Kvartett ütőhangszerekre Op.18*. (Budapest: Hungaroton, 1985). SLPX 12557. Balassa Sándor ezt a művét a kvintettnek komponálta. A lemezen a Budapest Brass mellett az Amadinda Ütőegyüttes és a Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara játszik.

1987: *Barcsi Rézfúvós Kamarazenei Fesztivál 1986*. (Budapest: Radioton, 1987). SLPX 12953. Ezt a lemezt az 1986-os Barcsi Nemzetközi Táborban fellépő neves együttesek készítették, amelyen a BBQ Johann Pezel *Fünfstimmige Blasende Music* című gyűjteményéből játszik el öt tételt, valamint Farkas Antal *Tubaváltozatok* című darabját veszik fel. Rajtuk kívül a Finn és a Reckenze Rézfúvós Együttes, valamint a Touvron és a Mertens Rézfúvós Kvintett szerepelnek.¹⁸

1988: *Works by Miklós Sugár*. (Budapest: Hungaroton, 1988). SLPX 12970. Ezen az albumon Sugár Miklós *Musica agile* című, az együttesnek ajánlott művét játsszák. A kvintetten kívül szerepel a lemezen az Amadinda Ütőegyüttes és a Savaria Szimfonikus Zenekar.

Az utolsó szerzői lemez, amelyen közreműködnek, Huszár Lajos öt művét tartalmazza, melyek között ott van a számukra komponált, op. 12-es *Rézfúvós kvintett*.¹⁹ Ezekon kívül még egy lemezen szerepelnek, amelyet a következő alfejezetben mutatok be.

---

¹⁸ <https://www.discogs.com/Various-Barcs-Brass-Festival-1986/release/9482594> utolsó megtekintés: 2017. június 15.

¹⁹ *Huszár Lajos*. (Budapest: Hungaroton, 1998). HCD 31791. CD hangfelvétel.

3.2.4. Kortárs magyar zeneszerzők rézfúvós kamarazenéje - Hungaroton

1996-ban a Hungaroton a *Mai magyar rézfúvós kamarazene* című album huszadik jubileumának évében, *Kortárs magyar zeneszerzők rézfúvós kamarazenéje* címmel egy újabb lemezt adott ki a műfajban, amely igazi körkép, ezért érdemes egy kicsit tüzetesebben végignézni a tartalmát, előadóit. Számba veszi a legfontosabb együtteseket, és pedagógiai eredményeket, valamint szerepel rajta sok kiemelkedő szerző és mű, amely különböző szempontok alapján fontossá vált az 1996-ban már közel ötven éves múltra visszatekintő hazai rézfúvós kamarazenei életben. A lemezt a Budapest Rézfúvós Kvintett nyitja meg az 1986-ban számukra komponált *További nyolc pökhendi ötlet*-tel Lendvay Kamillótól. Ez a cím utal első rézfúvós kamaraművére, az 1979-ben komponált *Öt pökhendi ötlet*-re melyet id. Szabó Lászlónak és növendékeinek komponált szextetre. A BBQ-nak írt mű természetesen kvintett. „A tömör, sziporkázóan szellemes zenei paródiák nemcsak az együttes kamarazene hangzásra épülnek, hanem szólisztikusan is kiaknázzák az egyes hangszerek különböző virtuóz és melodikus karaktereit.”²⁰

Hidas Frigyes *5x5* című művét id. Szabó Lászlónak és kiváló növendékeinek ajánlja 1986-ban, amikor id. Szabó László már nem a Növendékiskolában tanít, hanem a Zeneakadémián és a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában. Az *5x5* ezért id. Szabó László vezényletével ez utóbbi iskola növendékeinek játékában kerül a lemezre. Az öttételes és ötszólamú kvintettre írt mű ésszerű hangterjedelme és technikai szintje miatt kiváló oktatási anyag is. Világos szerkesztésmód mellett vezeti be a rézfúvósokat az együttjáték és a bonyolultabb ritmusok világába.

Petrovics Emil *Cassazione* című klasszikusa nem hiányozhat a válogatásról, ami a Magyar Rézfúvós Együttes korábbi felvételéről került a lemezre. Szokolay Sándor *Archaiikus szvitjét* (1979) a barcsi Galambos János Zeneiskola Rézfúvós Együttese játszotta a lemezre, akikkel a megjelenik egy kicsi a barcsi évek világraszóló jelentőségű nyári táborainak háttéréből, illetve gyümölcseiből. Az együttest itt is id. Szabó László vezényli.

Farkas Ferenc 1982-ben komponált *Rézfúvós Zene* című műve a Modern Rézfúvós Együttes tolmácsolásában kerül a lemezre, Bogár István: *Három tétel*

---

²⁰ Kaisinger Rita: *Kortárs magyar zeneszerzők rézfúvós kamarazenéje*. (Budapest: Hungaroton, 1996). HUNGAROTON, HCD 31680. CD kísérfűzet, 8. oldal.

3. A magyar rézfúvós kamarazene fénykora

rézfúvósnégyesre című műve és Láng István *Cassazione – Rézfúvós szextett*-je a Magyar Rézfúvósegyüttes régi lemezéről kerül az újra, mindkét mű 1971-ben íródott.

A válogatás mindkét utolsó darabja 1980-ban készült a Modern Rézfúvós Együttesnek, ezért az albumon is ők játsszák ezeket a műveket: Ránki György: *A hétfejű sárkány szerenádjá*, és Dubrovay László: *Szeptett rézfúvós hangszerekre*.

A Budapest Rézfúvós Kvintett tevékenysége és sikerei alapvető hatást gyakoroltak a hazai rézfúvós kamarazenei életre és gondolkodásra, ezért utánuk egy-két kivételtől eltekintve a nem homogén kamaraegyüttesek általában kvintettként működnek. Ahogy az összegzésben számok segítségével is bemutatom, a zeneszerzők is egyre jobban a kvintett felé fordultak. Míg a '70-es évek közepéig nagyon sokféle formációra születtek művek, illetve kiemelkedő volt a szextett műfaja, addig a Budapest Rézfúvós Kvintett elsőprő, párizsi sikere után a sokszínűség egy kicsit alábbhagyott, és a '80-as években megírt rézfúvós kamaraművek egyre nagyobb arányban lettek kvintettek, ez a tendencia pedig a '90-es években is megmaradt.

A lemezen szereplő szerzők közül kettőt szeretnék kiemelni: Hidas Frigyes és Dubrovay Lászlót. Akárcsak a korábban bemutatott Bogár István vagy Szokolay Sándor, ők is jelentős mennyiséggel járultak hozzá a rézfúvós kamarazene irodalom megteremtéséhez, műveik ma is rendszeresen szerepelnek a versenyek, koncertek programján.

3.3 Hidas Frigyes (1928-2007)

Tanulmányait 1946 és 1951 között a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zeneszerzés szakán, Viski János növendékeként végezte. 1950/51-ben az Ifjúsági Színház karmestere, 1951-től 1966-ig a Nemzeti Színház zenei vezetője, 1974 és 1979 között a Fővárosi Operettszínház zenei igazgatója. Művei operák (*Az asszony és az igazság; Bösendorfer; Dunakanyar*), balettek (*A cédrus*), oratórium, versenyművek, zenekari és fúvószekari darabok, vonósnégyesek és fúvósötösök, egyéb kamara- és szólókompozíciók, számtalan film, tévé- és rádiójáték, valamint színházi produkció kísérőzenéje. Kétszeres Erkel-díjas, Érdemes Művész, a Bartók Béla-Pásztory Ditta-díj kitüntetettje.²¹

²¹ <http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=SZERZO&id=51> utolsó megtekintés: 2017. június 15.

Hidas Frigyes a magyar rézfúvós kamarazene megkerülhetetlen alakja. Több mint 30 kiadott műve között a duótól a szeptettig szinte minden klasszikus, homogén és heterogén összetételű rézfúvós kamarazenei formáció megtalálható. Emellett olyan különleges összeállításokra is komponált, mint például a nyolc- vagy tizenkétfős harsonaegyüttes, az öt trombitából és öt harsonából álló tízfős nagyegyüttes, sőt, a *188 bars for brass* egy gigantikus rézfúvós zenekarra íródott, amelyben 12 kürt, 12 trombita, 10 harsona és 2 tuba szerepel, timpanival, gonggal és gran cassával kiegészülve.

Volt érzéke a kis formákhoz is, amelyekhez tudott formabontóan nyúlni, *Triója* például a kvintett mélyrezeseire íródott, a trombitákat teljesen mellőzve: kürtre, harsonára és tubára. Művei között kiemelkedő jelentőséggel bír a Budapest Rézfúvós Kvintett diszkográfiájánál már említett, számukra írt *Quintetto Concertante* 1986-ból, amelyben a rézfúvós kvintett, mint szólista jelenik meg zenekari kísérettel. A kvintett különböző szólamai szólisztikusan is szerepet kapnak, de a kamaraegyüttes és a szimfonikus zenekar is koncertál.

A *Kortárs magyar zeneszerzők rézfúvós kamarazenéje* című lemezen hallható, 5x5 1983-ban készült, id. „Szabó Lászlónak és kiváló növendékeinek”. A mű címe az előadók és a tételek számára utal. Az 5x5 jól példázza Hidas kompozíciós elveit, a világos, érthető szerkesztésmód és a tonalitás fontosságát. Az érthetőség azonban nem jelent egyszerűséget, ez a mű – Hidas sok másik darabjával együtt – kiválóan alkalmas szakközépiskolai, vagy egyetemi kamaracsoportok számára, hiszen jól bemutatni egyáltalán nem könnyű, sok próbát igényel, de nem is lehetetlen. A tételek mindegyike kimondottan hangszereszerű, igaz minden hangszernek tartogat apró technikai kihívásokat, szólisztikus szakaszokat. Az első tétel épít a trombita és a rézfúvós hangszerek tradicionális műfajára a fanfárra, miközben újszerű és friss marad: már a tétel elejétől kezdve érzékelhető a Hidasra olyannyira jellemző ritmikai játék a tizenhatodok, triolák, nyolcadok és pontozott ritmusok között (12. kottapélda a Függelék 142. oldalán). A második, „Allegretto giocoso” tétel folytatja a játékot a szólamok közötti adogatás és a hangszercsoportokra osztott együttes homofón részeinek váltakozásával, melyet a különböző ütemmutatók: 6/8, 5/8, 8/8 (3+3+2), 9/8 tesznek még izgalmasabbá (13. kottapélda a Függelék 143. oldalán). A tételek szimmetriai közepén elhelyezett lassú tétel két részre osztja a kompozíciót és éles kontrasztot jelent a bevezető fanfárral és a vidám második tétellel szemben, a témája azonban, mely többször is a tubához kerül, nem melankolikus, inkább életteli,

3. A magyar rézfúvós kamarazene fénykora

méltósággal és reménnyel teli. A negyedik tételben az elejétől kezdve folyamatosan zakatolnak valahol a nyolcadok a különböző szólamokban felbukkanó szólisztikus motívumok alatt vagy fölött. Filmzeneszerű hangulatával nem áll távol az amerikai és angol brass-band irodalom stílusától, éles ritmusokra kihegyezett magyaros motívumai mégis otthonossá, ismerőssé teszik a magyar együttesek vagy közönség számára. Az 5x5 záró, Vivace tételének ritmusvilága különösen jellemző Hidasra: a 9/8-ados lüktetésben a lágy, triolás nyújtott ritmusok, ahol a nyolcad-csoport középső hangja marad ki, váltakoznak olyan hármas nyolcad-csoportokkal, amelyekből hol az utolsó, hol az első nyolcad hiányzik, illetve némelyik nyolcad tizenhatod-felezést kap, azonos hangmagasságon (14. kottapélda a Függelék 144. oldalán). A tételben újra a váltakozó ütemmutatók adnak külön csavart az eltolt vagy hiányos ritmusoknak.

Mint Hidas darabjai általában, az 5x5 is figyelembe veszi a rézfúvós hangszerek lehetőségeit, és ezeket aknázza ki, ugyanakkor tekintettel van a játékosokra is, akiknek Hidas zenéje sok örömmel teli kihívást jelent.

3.4. Dubrovay László (1943-)

Dubrovay László 1966-ban diplomázott a Ferenc Zeneművészeti Főiskolán Szabó Ferenc és Vincze Imre zeneszerzés növendékként. 1964-től a Színház- és Filmművészeti Főiskolán tanított, 1971-72-ben a Hamburgi Opera korrepetitoraként dolgozott. 1972-74 között Karlheinz Stockhausennél folytatta tanulmányait, mint DAAD ösztöndíjas.²² „Ebben az időben ismerkedett meg az elektronikus stúdiók új zenei lehetőségeivel, a legújabb hangkutatási eredményekkel, különböző komponálási technikákkal és az elektronikus zenével, Hans-Ulrich Humpert vezetésével. 1975-től a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola zeneelmélet tanszakán tanít, 1989-től mint docens.”²³

1985-ben megkapta a DAAD Künstlerprogram meghívását Nyugat-Berlinbe – egy évben Luigi Nonóval. Elektronikus és komputerzenei produkciókat realizált Európa nagy stúdióiban (pl. Stockholm, Köln, Freiburg, Nyugat-Berlin, Lüneburg, Bourges, Budapest). (...) Szinte valamennyi műfajban alkotott, így operát, táncjátékot, zenekari,

²² <http://info.bmc.hu/index.php?node=artists&table=SZERZO&id=17> utolsó megtekintés: 2017. június 15.

²³ I.h.

ifj. Bazsinka József: A rézfúvós kamarazene fejlődése Magyarországon 1990 előtt

kamara-, szólóhangszeres, fúvószenekari, kórus-, illetve elektronikus és komputerzenei műveket is komponált.²⁴

Számos nemzetközi zeneszerzőverseny díjazottja, 2013-ban pedig Kossuth-díjat kapott. A Magyar Művészeti Akadémia Zeneművészeti Tagozatának elnökségi tagja.²⁵

Dubrovay László tíz olyan kamaraművet írt, amelynek az apparátusa a duó és a szeptett között van, ezen kívül pedig két nagyobb rézfúvós együttesre szánt művet: az egyiket tizennégy rézfúvósra és ütőre, a másikat pedig 26 fős rézfúvós zenekarra. Ezek mellett számos szólódarabja, versenyműve és zenekari darabjainak rézfúvós szólamai bizonyítják elköteleződését és vonzódását a rézfúvós hangszerek iránt. A rézfúvós kamarazenei együttesek ma is rendszeresen műsorra tűzik darabjait. A következőkben az első és a harmadik kvintettjét szeretném röviden összehasonlítani, melyek 26 év különbséggel készültek.

Az első kvintett 1972-ben íródott, melyre *Négy tétel rézfúvós kvintettre* címen is szoktak hivatkozni. Ahogy a címe is jelzi, négy rövid tételből áll, összesen körülbelül hat perces a darab. Az első szembetűnő különbsége a Nr. 3-as kvintettel szemben, hogy az együttes három trombitából és két harsonából állt. Ekkoriban Budapesten a Magyar Rézfúvósnyegyes volt aktív, előtte azonban a Varasdy Rézfúvós Együttes, az Állami Hangversenyzenekar Rézfúvósötöse és a Lubik-kvintett is nagyon hasonló összeállításban játszott: három trombita, egy harsona és egy tuba alkották a kvintetteteket. Elképzelhető azonban, hogy Dubrovay László az egységes hangzás miatt választott a legalsó szólam helyére is harsonát, mivel a trombita és a harsona cilindrikus²⁶ hangszer, míg a tuba és a kürt kónikus.²⁷ Egy mai rézfúvós kvintettben éppen ezért a hangindítás, hangszín, arányok és intonáció a kétféle rézfúvós hangszertípus miatt egy kicsit nehezebb. Mindazonáltal a kottában nem szerepel ajánlás, a keltezésnél pedig Hamburg van megadva, ahol ekkor már egy éve korrepetitor az Operában. Az egész műre jellemző a ritmikai komplexitás, a dallam hiánya, az atonális fragmentumok és a klasszikus notáció (15. kottapélda a Függelék

---

²⁴ I.h.

²⁵ I.h.

²⁶ A hangszer csőszélessége sokáig párhuzamos, szinte csak a korpusznál kezd szétnyílni. Emiatt hangja valamivel élesebb, ércesebb, a hangindítás keményebb.

²⁷ A hangszer csőszélessége apránként, folyamatosan egyre szélesebb. A kónikus hangszerek hangja alapvetően egy kicsit puhább, lágyabb forte dinamikáig, forte fölött már a játékoson múlik, mennyire lesz érces a hang.

145. oldalán). A két szélső, lassú tétel fogja közre a két középső, gyorsabb tételt. A műben csak olyan effektusok szólalnak meg, amelyeket más is használ: harsona glissando, frullato, szordinó. Igaz, ez utóbbiból „wawa” szordinót alkalmaz, ami később különösen jellegzetes vonása lesz rézfúvósokra írt szólamainak.

A Nr. 3-as kvintett 1998-ban készült el, és nagyon sok mindenben éppen ellentéte a Nr. 1-esnek. Ez a mű a mai kvintett formációra készült, három tétele több mint tizenöt perc hosszúságú, ritmikailag kifejezetten egyszerű, sok benne a homofón rész, fontos benne a dallamiság, bizonyos részei pedig teljesen eltérnek a hagyományos notációtól: rengeteg kiterjesztett technikát alkalmaz művében (16. kottapélda a Függelék 146. oldalán). Az 1980-as években rézfúvósokat is tanított a Zeneakadémián, akikkel közösen kísérletezték ki azokat az effektusokat a rézfúvós hangszereken, amelyek innentől kezdve annyira jellemzőek és meghatározóak a műveiben. A '80-as évektől kezdve fontos kompozíciós alapelv emellett a rézfúvós műveiben a felhangrendszer használata nem csak tematikus anyagaiban, hanem a kiterjesztett technikákban is, ilyen például a felhang glissando, amikor a felhangokon kell úgy végigcsúszni, hogy hallatszódjanak a felhangok különböző hangjai (17-18. kottapélda a Függelék 147-148. oldalán). Természetesen ez általában meglehetősen nagy hangterjedelmet igényel, de Dubrovay egyébként sem riad vissza attól, hogy a mélyrézfúvósok számára extrém magas hangokat írjon. Ebben a műben a tubának egy ponton egyvonalas *asz* és kétvonalas *c* között kell ajaktrilláznia (trilla a billentyűk nélkül, csak az ajkakkal), a harsonának pedig a kétvonalas *f*-en. (Dubrovay tuba kettősversenyében egyébként az első tubának háromvonalas *asz*²⁸ hangon kell először belépnie, a második tubának pedig kétvonalas *esz* hangon.) Ehhez képest – noha magas hangok itt is vannak – a trombiták és a kürt nem kapnak extrém magasnak számító hangokat. A felhang glissando különböző variációit is alkalmazza: ajaktrillával vagy ventiltrillával. Dubrovay műveire ugyancsak jellemző effektus az ajakrezgés, amikor a játékos az ajkakat néhány milliméterre elveszi a fúvókától, és így csak az a zizegő hang hallatszik, amit hangszer nélkül képez a zenész. Ezt a technikát ötvözi az ordinario, azaz rendes játékmóddal, különös hangszínt kialakítva a szép zenei hang és a zizegő effektus között. Ezen kívül bizonyos részekenél a berregő hanggal, „R” betűt mondva kell a hangszerbe énekelni,

---

²⁸ Nem elírás. Tényleg a négyvonalas C alatt egy nagy terccel kezdődik a szólam, amit különleges fújás technikával kell megszólaltatni: a fúvókát a hangszerből kivéve, közvetlenül a befúvócsőbe kell fújni. Az ősbemutatót és az eddigi előadásokat Szentpáli Roland és Bazsinka József játszotta.

vagy ötvözni a duplanyelv technikát a glissandoval, emellett pedig számos különböző játékmód és módosítás a szordino használatát illetően. Mindezek ellenére mindhárom tételnek van témája, sőt a harmadik tétel programzene, mely a „Boszorkány-galopp” címet viseli. A tételben folyamatosan váltakoznak az effektusokból komponált részek a virtuóz, tematikus szakaszokkal. A téma ritmusa és hangulata Dubrovay több művében is megtalálható, a tétel pedig népszerű koncertdarabja a 21. századi rézfúvósötösöknek (19. kottapélda a Függelék 149. oldalán).

3.5. Rézfúvós kamarazene táborok Barcson²⁹

Az 1980-as években a magyar rézfúvós kamarazene nemzetközileg is ismertté vált. Ebben nagy szerepe volt az előző fejezetben bemutatott két együttes mellett a rézfúvós kamarazene legnagyobb hazai fórumának, a barcsi rézfúvós kamarazene táboroknak, az itt megforduló külföldi művészeknek, valamint az itt szárnyukat bontogató, újonnan alakult magyar együtteseknek.

A Jeunesses Musicales magyarországi szervezete, Barcs Város Tanácsa, valamint a Barcsi Vikár Béla Állami Zeneiskola közösen rendezték meg 1979-ben a zenei szakközépiskolák és főiskolák számára meghirdetett I. Országos Rézfúvós Kamarazenei Tábor Barcson, az addigra már harmadik éve megrendezett fúvószenekari karmester szeminárium mellett. A tábor igazgatója, házigazdája és lelke tíz éven át – az események fénykora alatt végig – az 1989-es nemzetközi fesztiválig bezárólag Bauer Vendel, a zeneiskola igazgatója volt. Már az első alkalommal azzal a reménnyel és céllal hozták létre a fesztivált, hogy „a hazánkban kialakult rézfúvós kamarazenei gyakorlat hagyományainak őrzéséhez, az utánpótlás kialakításához (...) intenzív, kéthetes munkával”³⁰ hozzájáruljon. A tábor az elgondolás szerint „a játszott repertoár mindkét alapvető területén segíti a résztvevők további tájékozódását: a régi zenei átiratok stílushű előadásával, valamint a mai zeneszerzők műveinek autentikus megszólaltatásával egyaránt foglalkozik”. Az elkövetkezendő tíz év nemcsak ezt a célt valósította meg, hanem a magyarországi rézfúvós kamarazenei életet a világ élvonalába helyezte.

---

²⁹ A barcsi táborok bemutatásához előleges forrásokat használtam: programfüzeteket, ismertetőket, kiírásokat, melyeket Bauer Vendel, a táborok akkori igazgatója bocsátott rendelkezésemre.

³⁰ Klenjánszky Tamás, a Jeunesses Musicales magyarországi szervezetének főtáborvezetője az I. Országos Rézfúvós Kamarazenei Tábor ismertető füzetében.

3. A magyar rézfúvós kamarazene fénykora

Az első fesztivál vezetői, tanárai voltak: Bauer Vendel, Tarjáni Ferenc, aki a tábor művészeti vezetője volt 1984-ig,³¹ id. Szabó László, Steiner Ferenc, Geiger György, valamint a Budapest Rézfúvós Kvintett minden tagja, akik a táborok – később fesztiválok – állandó tanárai, zsűritagjai és fellépői voltak. A következő évben, 1980-ban a tanárok, vezetők ugyanazok maradtak, de a kulturális minisztérium is nevét adta az eseményhez, ami egy fontos vonással lett gazdagabb: a tábor kezdetén országos versenyt rendeztek, 1980-ban még csak a szakközépiskolásoknak, 1981-ben már főiskolásoknak is. A két hét lezárásaként mindkét évben a táborban alakult együttesek mérhették össze tudásukat. Délelőttönként voltak a kamaraórák, ebéd után a hanglemezeket hallgatva ismerkedtek a rézfúvós kamarazene irodalmával, amit egyéni hangszeres órák követtek a vacsoráig. Este héttől a táborozók félórás toronyzenét játszottak a barsziaknak, este nyolctól pedig általában valamilyen hangversenyt hallgathattak meg.

1981-től Varasdy Frigyessel és Neumayer Károllyal bővült a magyar tanárok köre, de ebben az évben már külföldi tanárok is tanítottak, egyelőre még csak szocialista országokból: Lengyelországból, Csehszlovákiából és az NDK-ból.³² Ekkoriban már régóta élt az igény a hazai rézfúvós kamarazene képviselőiben, hogy találkozhassanak, tapasztalatokat cserélhessenek nyugat-európai, vagy amerikai rézfúvósokkal, erre azonban csak nagyon keveseknek és nagyon ritkán volt lehetősége a '70-80-as években. Utazni nem lehetett, így őket kellett meghívni.

A nemzetközi kamarazenei életbe való bekapcsolódás és a folyamatosan növekvő érdeklődés miatt döntöttek úgy a szervezők, hogy legyen nemzetközi az 1982-ben megrendezett tábor. Az első napokban megtartották az ekkoriban már hagyományos országos versenyt, amely ezúttal a magyarországi válogató is volt egyben a második hét végén megtartott nemzetközi versenyhez. A táborba 27 együttes, 130 résztvevő érkezett úgy, hogy körülbelül ötven magyar és külföldi jelentkezőt – helyhiány miatt – vissza kellett utasítani.³³ A korábbi évek tanárai mellett Timofei Dokshitzer ukrán nemzetközi trombita szólista és Torsten Tufvesson (Svédország) is részt vett, aki elismerően nyilatkozott a kortárs magyar szerzők új műveiről:

---

³¹ A Zeneakadémia akkori kürttanára

³² A tanárok, zsűritagok és fellépők neve a függelékben található évek szerint.

³³ L. A.: „Szellem a palackból. Fúvóstábor Barcson”. *Somogyi Néplap* XXXVIII./166. (1982. Július). 129. oldal.

Korábban szinte semmit sem tudtam a mai magyar zeneszerzőkről, csupán Hidas Frigyes szextettjét hallhattam egyszer lemezről. Most, a kurzus kezdetén rendezett versenyen, és a próbákon borzalmas erővel hatottak rám Hollós, Szokolay, Dubrovay és mások szellemes kompozíciói. Kár, hogy a svéd muzsikuskok figyelme alig terjed tovább Nyugat-Európánál és az Egyesült Államoknál, kár, hogy Kelet-Európáról csupán annyit tudnak: itt is új szelek fújdogálnak – ám ezek lényegéről vajmi keveset sejtünk Skandináviában.³⁴

Akkoriban Barcs volt az első olyan város, amely nemzetközi versenyt rendezhetett Budapesten kívül. Beszállt a szervezésbe a Magyar Rádió és a Nemzetközi Zenei Versenyek és Fesztiválok Irodája is. A megmérettetésre négy-hat fős csapatok jelentkezését várták 15-25 éves kor között, műsorukban egy reneszánsz vagy barokk és egy szabadon választott mű mellett egy kortárs magyar zeneszerző művét is játszaniuk kellett. Végül a svéd, belga, szovjet, román, csehszlovák, lengyel, lett és NDK-ból érkezett együttesek közül az első nemzetközi barcsi versenyen megosztott első helyezést ért el az Anonymus és a Purcell Quintet (mindkettő magyar), második lett a Zeneakadémia rézfúvós szextettje, harmadik pedig a Pécsi Tanárképző Intézet rézfúvós kvintettje. Közülük később az Anonymus futott be hosszú és sikeres karriert, munkásságukat a következő alfejezetben szeretném bemutatni.

A tervek szerint két évente rendeztek nemzetközi, közöttük pedig csak országos fesztivált és versenyt, amit 1987-ig sikerült tartani, 1988-ban viszont ismét csak országos fesztiválra került sor, az utolsó igazán nagyszabású és jelentős nemzetközi rézfúvós esemény pedig 1989-ben volt.

Az évek alatt folyamatosan nőtt a résztvevők száma (időközben elkészült egy új kollégium Barcson), és az eddigieken kívül egyre több külföldi tanár, zsűritag fordult meg a táborban: Hans-Joachim Krumpfer (NDK), Dietrich Unkrodt (NDK), Hans-Joachim Crump (NSZK), Dusan Busancic (Jugoszlávia), Pej Lin (Kína), Irvin L. Wagner (USA), Thomas G. Everett (USA), Jean-Pierre Mathez (Franciaország), Mario Alberti (Svájc), Theo Mertens (Belgium), a magyar rézfúvósok közül pedig Szücs Zoltán, Kammerer András is tanítottak. A zsűri munkájába, zeneszerzőként Láng István kapcsolódott be.

---

³⁴ L. A.: „Szellem a palackból. Fúvóstábor Barcson”. *Somogyi Néplap* XXXVIII./166. (1982. Július). 129. oldal.

3. A magyar rézfúvós kamarazene fénykora

Az 1984-es nemzetközi verseny azért is volt kiemelkedő, mert ebben az évben itt volt a svájci Jean-Pierre Mathez, az angolul, franciául és németül megjelenő legnagyobb rézfúvós szaklap, a *Brass Bulletin* szerkesztője, a BIM kiadó alapítója, aki az 1984-es év utolsó számát majdnem teljes egészében Magyarországnak szentelte.³⁵ Ebben a számban bemutatta többek között a barcsi tábort, a '84-es budapesti nemzetközi trombitaversenyt, a magyar rézfúvósok oktatását és társadalmi helyzetét, a filharmónia működését, a magyar rézfúvós kamarazene történetét, valamint a Nemzeti Múzeumban lévő trombitákat.

Az 1984-es nemzetközi versenyen a Magyar Állami Operaház rézfúvós kvintettje kapott első helyezést, második az Akadémia kürtkvartettje, harmadik pedig rézfúvós szextettje lett. A műsorfüzet bepillantást nyújt a nemzetközi verseny 24, az országos verseny tíz együttesének műsorába, amiből kitűnik, hogy a külföldi együtteseknek is kötelező volt kortárs magyar zenét játszaniuk. A kvintettek, kürt és harsona kvartettek tizenkét különböző magyar szerző műveiből válogattak, akik közül Hidas művei hangzottak el a leggyakrabban, hét különböző darabja összesen húsz alkalommal. Nem csoda, hiszen a választott szerzők között mennyiségileg az ő művei között legnagyobb a választék, ráadásul többféle formációra írt darabokat. Hidas művei után Balassa Sándor *Quintetto d'ottoni* című alkotása tér vissza négyszer, Szokolay *Archaikus szvit* és *Miniatűrök* című művei összesen háromszor.

1984-ben az eddigi évekhez képest még több a külföldi fellépő. A fent felsorolt neveken és az olyan visszatérő vagy állandó művészekén túl, mint például Timofei Dokshitzer, a Modern Rézfúvós Együttes vagy a Budapest Rézfúvós Kvintett, kiemelkedik a franciaországi Guy Touvron Quintet.

A barcsi tábor olyan szakmai fórummá vált, ami ekkorra már érezhetően fellendítette a hazai rézfúvós kamarazenei életet, a rézfúvós oktatást, és ebben az évtizedben ugrásszerűen elkezdett nőni a műfaj irodalma Magyarországon. Ugyanakkor komoly, nemzetközi rézfúvós eseménnyé vált, amellyel foglalkozik a nemzetközi szakmai sajtó.

1986-ra tovább emelkedett a résztvevők száma: 19 országból 225-en jelentkeztek, emellett vártak 80 hivatalos vendéget Magyarországról, és a Bajor Tartományi Ifjúsági Zenekart, amely közel száz főt számlált. Ebben az évben tanított először Barcson Philip Jones, akinek a neve világszerte a rézfúvós kamarazene

---

³⁵ *Brass Bulletin*. XLVIII/4. (1984. Október). 23-70. oldal., <http://www.editions-bim.com/brass-bulletin/1981-1985/brass-bulletin-no-48-1984-international-magazine-for-brass-players.html>

megteremtésével és elterjesztésével forrt össze. 1951-ben alapította meg a Philip Jones Rézfúvós Együttest, amelynek kvintett változata a mai kvintett felépítésének modelljét adta meg. Ennek a tábornak a nyitókoncertjén mutatta be Hidas Frigyas *Quintetto Concertante* című darabját a Budapest Rézfúvós Kvintett a Bajor Tartományi Ifjúsági Zenekar kíséretében.

A verseny programjában ismét fontos szerepet kaptak a kortárs magyar szerzők művei, a szervezőbizottság két fiatal szerzőtől rendelt egy-egy művet erre az alkalomra. Hollós Máté megírta a *Ciklus kürtkvartettre* című kompozícióját, Márta István pedig a *...per quattro tromboni...* című darabot. A versenyt az Akadémia Rézfúvós Kvintettje nyerte (akik később ezen a néven működtek tovább) a Bielefeldi Harsonakvartettel. A második és a harmadik díjat is amerikai együttes nyerte, a Tower Brass Quintet és az American Horn Quartet.

Noha a '90-es évek elején is meg volt hirdetve a verseny és fesztivál, az utolsó valóban nagy horderejű táborra 1989-ben került sor, amelyen jelen voltak – ha nem is teljes létszámban – az elmúlt évek tanárai, közöttük Philip Jones-szal. Ebben az évben fordult elő először, hogy nem magyar nyerte a nemzetközi versenyt, hanem az American Horn Quartet. A Zeneakadémia rézfúvós kvintettje megosztott második helyen végzett a Leningrád rézfúvósötössel és az amerikai Brass Ringgel. Ez az év elsősorban a fellépő együttesek száma és színvonala miatt volt egyedülálló. Az állandónak számító Budapest Rézfúvós Kvintetten kívül – többek között – az 1982 és 1986-os nemzetközi versenyek győztesei léptek fel, az Anonymus és az Akadémia Rézfúvós Kvintettek, akik időközben nemzetközi karriert építettek. Koncertet adott a College des Cuivres de Suisse Romande, 15 fős svájci rézfúvós nagyegyüttes, a Moszkvai Nagyszínház Rézfúvós Kvintettje, a legendás London Brass, mely a Philip Jones Rézfúvós Együttes utódja, és még sokan mások.

Hogy tovább gazdagítsák a repertoárt, 1988-ban és 1990-ben is zeneszerzői versenyt hirdettek meg, amelyekre mind a két évben nagyjából 50-50 mű érkezett a világ különböző pontjáról. A versenyek eredménye a függelékben olvasható, egyikén sem született magyar díj, és a művek nem épültek be a rézfúvós kamarazene repertoárjába.

A '90-es évektől már a magyar együttesek is elutazhattak a nyugat-európai kurzusokra, versenyekre, a kulturális szervezetek és szerepeik megváltoztak, a barcsi nagy, nemzetközi rézfúvós találkozók kora így lejárt. A táborok és versenyek hatása azonban ma is érződik. A ma aktív rézfúvós tanárok közül többen már ott is

tanítottak, mások viszont résztvevőként élhették át testközelből, ahogy a legnagyobb rézfúvósok játszanak, vagy adják át tapasztalataikat, tudásukat. A versenyzés, a versenyekre való felkészülés ugyanebből az örökségből táplálkozik, az eredménye pedig számtalan nemzetközi rézfúvós kamarazenei díj, amelyeket magyar együttesek szereztek azóta. Következzen most az a két együttes, amelyek karrierje Barcson indult el.

3.6. Anonymus Rézfúvós Kvintett

Az együttes 1981-ben alakult a Zeneakadémia növendékeiből. Első közös sikerük az 1982-es Barcsi Nemzetközi Versenyen elért első helyezés volt, melyet két további versenygyőzelem követett 1986-ban: az egyik a Maurice André versenyen, Narbonne-ban, a másik pedig Ancona-ban, ahol a rézfúvós kategórián túl az abszolút első díjat is megkapták. Az együttes alapító tagjai – Velencei Tamás és Boross József (trombita), Varga Zoltán (kürt), Kácsik Jenő (harsona) és Bazsinka József (tuba) – már akkor is az ország vezető zenekaraiban játszottak, ami csak annyiban változott, hogy Velencei Tamás ma a Berliini Filharmonikus Zenekar szólótrombitása. Éppen a zenekari elfoglaltságok miatt az együttest nem lehetett hosszan együtt tartani, már az első verseny után történt tagcsere: Boross József helyét Tóth Zoltán vette át.

A '80-as években versenygyőzelmeiknek köszönhetően számos turnén vettek részt Nyugat-Európában: Ausztriában, Svájcban és Német-, Olasz-, Francia-, valamint Spanyolországban. A Maurice André verseny győztesének járó különdíj egy lemezfelvétel volt, a feljátszandó anyag azonban meg volt határozva, így 1987-ben felvették René Clemencic *Le Combat du Dragon* című táncjátékának zenéjét. 1990-ben aztán elkészítették első önálló lemezüket³⁶ mely három korszakot ölel át: öt régizenei átírat Purcell, Händel és Bach műveiből, két kortárs kompozíció, Vántus István *Rézfúvós kvintettje* és Bogár István *Paganiniana* című műve. A lemez hátralévő része a szórakoztató műveké, egy kvintett koncert utolsó, vagy éppen ráadás darabjai lehetnének. A felvétel különlegessége, hogy az utolsó track, Don Gillis *Just a closer walk with Thee* című gospel feldolgozását bőgővel, dobbal és bendzsóval vették fel.

---

³⁶ *Anonymus Rézfúvós Kvintett*. (Budapest: Radioton, 1990). SLPX 31405. <https://www.discogs.com/Anonymus-Quintet-Anonymus-Quintet/release/7285277>

Az 1980-as évek végén Velencei Tamás amerikai ösztöndíjat nyert, az ő helyét így egyre többször Nagy Major Zsolt és Nagy Csaba vette át. Bazsinka József az 1992-es szezonban játszott utoljára az együttessel, helyére rövid időre Székely Zsolt, majd Szalai Csaba állt, végül Wrchowsky Miklós maradt az együttes tagja. Második lemezük saját kiadás, 1996-ban jelentették meg, mely már természetesen CD-n jött ki. Ez lényegében az 1990-es felvétel digitalizálása. Egy szórakoztató és három barokk kompozíciótól eltekintve minden mást átvettek a korábbi LP-ről, és felvettek még hozzá három barokk és egy romantikus átíratot.

Az Anonymus az első olyan magyar együttes, amely sorozatos versenygyőzelmeket aratott, ez a fajta versenyszellem a '90-es években és később is megjelenik majd.

3.7. Akadémia Rézfúvós Kvintett

Id. Szabó László 1983-ban kezdett tanítani a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában, ahol ebben az évben alakult egy kvintett, amelynek Adamik Gábor volt a tubása, Fejér András pedig a harsonása. A tagság – főleg a kezdeti időkben – sokat változott,³⁷ de a két mélyrézfúvós miatt, illetve mivel általában egyszerre csak egy új tag cserélődött, a megalakulástól kezdve egyazon együttesről beszélhetünk. Az 1984-ben, a II. Barcsi Nemzetközi Versenyen szakközépiskolásként megnyerték az országos versenyt és megkapták a legjobb diákegyüttesnek járó különdíjat, két évvel később pedig megosztott első helyet értek el a III. Barcsi Nemzetközi Versenyen a német Junges Bielefelder harsonakvartettel. A tábor ideje alatt pedig foglalkozott velük Theo Mertens belga trombitaművész és Philip Jones is. Ez a két díj az ő karrierjüket is megalapozta. Mire fellépőként visszahívást kaptak a '89-es Barcsi Nemzetközi Fesztiválra, a Jeunesses Musicales szervezésében rengeteg iskolai koncerten túl turnéztak Ausztriában, Belgiumban, Bulgáriában, az NDK-ban, Spanyolországban, a Szovjetunióban, és több hazai fesztiválon is játszottak. Később Kínában is koncerteztek, emellett pedig számos rádiófelvétel fűződik a nevükhöz.³⁸

---

³⁷ A jobb átláthatóság érdekében a tagok nevét egy táblázatba rendeztem, a függelék 126. oldalán.

³⁸ „Philip Jones” *International Brass Chamber Music Festival. August 9-24, 1989 Barcs (Hungary).* Programfüzet.

3. A magyar rézfúvós kamarazene fénykora

1990-ben két jelentős nemzetközi rézfúvós kamarazenei versenyen is részt vett az együttes: a Maurice André Rézfúvós kvintett versenyen Narbonneban (a zsűri elnöke Alexander Arutjunjan volt), és az I. Nemzetközi Rézfúvós Kamarazenei Versenyen Gmündben, Ausztriában. Mindkét versenyen második helyezést ért el a kvintett.³⁹

Az 1990-ben megjelent *Fiatal zeneszerzők csoportja 3.* címmel megjelenő, kortárs magyar szerzők műveit megjelentető CD-n ők játsszák Mohay Miklós *Mozdulatok rézfúvós ötösre* című 1988-ban írt kompozícióját. Mohay Miklóson kívül az együttesnek írt művet Sugár Miklós, Bánkóvi Gyula és Barabás Árpád. Első önálló lemezük 1992-ben készült el *In the Mood* címmel, melyen népszerű jazz sztenderdeket játszanak ütőhangszeres kísérettel, második önálló lemezüket pedig 2008-ban készítették el *Brass-ticoum* címmel. Az átiratokat többnyire Molnár Zoltán készítette.

2000-ben Fejér András Németországba ment dolgozni. Közvetítésével többször is játszottak a Brandenburgi nyári zenei fesztiválon, és eljátszották Hidas *Quintetto Concertante* című művét a Baden-Badeni Szimfonikus Zenekarral, és bár hivatalosan sosem oszlott fel az együttes, egyre kevesebb fellépésük volt. Ennek hátterében elsősorban az áll, ami a többi rézfúvós kamarazene együttest is visszafogta vagy éppen megfojtotta, hogy a tagjok vezető szimfonikus zenekarokban játszanak, így az együttes próbáinak, koncertjeinek egyeztetése egy idő után rendkívül nehéz, szinte reménytelen feladattá válik.

3.8. Kitekintés a rendszerváltás utáni időszakban alakult együttesekre

A rendszerváltás után alakult együttesek teljesen új helyzetből indultak. A helyzetük bizonyos szempontból jobb volt, hiszen a kamarazene területén olyan alapra építkezettek, ami stabil volt és nagyon magas szintű. A kamarazeneoktatás az egész országban elterjedt, és alapvető jelentőségű volt a rézfúvós hangszereken tanulóknak. Rengeteg darabból választhattak: elérhetőek voltak a külföldi és magyar átiratok, valamint az ekkoriban már 150-nél is több 20. századi magyar alkotás is. Ugyan a barcsi táborok lassan megszűntek, de egymás után újabb és újabb nyári kurzusok szerveződtek, igaz, ilyen kiterjedt kamarazene kurzus azóta sem volt

---

³⁹ Adamik Gábor visszaemlékezése alapján.

Magyarországon. Ezek mellett ott volt alapként azoknak az együtteseknek a példája, sikerei, tevékenysége és koncertjei, amelyeket az előző fejezetben mutattam be, ami inspirációt jelentett azoknak, akik erre a területre készültek.

Ugyanakkor nehezebb is volt a helyzet, mert hiába tették a lehető legmagasabbra a művészi mércét, a magyar rézfúvós kamarazen megteremtőinek és felvirágoztatóinak korszakalkotó időszaka lejárt, így új utakat kellett keresni. A magyar rézfúvós kamarazene berobbanása a nemzetközi zenei életbe a '70-es évek végével elkezdődött, a '80-as években pedig kiteljesedett. Ezt még továbbvinni sem egyszerű, nemhogy hozzátenni, vagy felülmúlni.

Talán nem is ez volt a céljuk azoknak az együtteseknek, amelyek a rendszerváltás után alakultak, mégis több együttesnek sikerült valami különlegeset, valami igazán értékeset létrehozni. A '90-es években egyre több egynemű formáció alakult, a hagyományos kürt- és harsonakvartett mellett megjelentek az első olyan tubakvartettek, amelyek önálló koncerteket adtak. A függelék 124. oldalán a teljesség igénye nélkül egy szélesebb kört felölelő listát is közlök a Magyarországon alakult együttesekről, köztük azokkal, amelyek a rendszerváltás után alakultak. Ezek között több nemzetközi hírű, fontos együttes is van, bemutatásuk azonban meghaladná témám kijelölt időszakának kereteit. Most csak két olyan kvintettről szeretnék röviden szót ejteni, akik a '90-es években alakultak, és ma is aktívak, így húsz-huszonöt éves fennállásukkal, számos hanglemezükkel és koncertjükkel bizonyították elkötelezettségüket a műfaj magas szintű továbbéltetése felé.

3.8.1. Brass in the Five

Az egyik az 1992-ben alakult Brass in the Five,⁴⁰ mely megalakulását II. Erzsébet angol királynő magyarországi látogatásának köszönheti. Ebből az alkalomból a Zeneakadémiát kérték fel egy ünnepi koncert megszervezésére, melyen az akkori rézfúvós tanszak növendékeiből alakult kvintett – a későbbi Brass in the Five – is játszott, akik a fellépés sikeressége után együtt maradtak, és azóta is rendszeresen koncerteznek. Számos kortárs zeneszerző művét játszották, többen komponáltak műveket nekik: Sári József, Lehotka Gábor, Tóth Péter, Vajda Gergely, Horváth Balázs, Márta István; valamint koncerteztek olyan művészekkel, mint például Gregor

---

⁴⁰ Jelenlegi tagjai: Simai László, Monoki Attila, Soós Péter, Koppányi Béla, Takács Tibor

3. A magyar rézfúvós kamarazene fénykora

József, Kovács Kolos, Kincses Veronika, Kertesi Ingrid és Vukán György. Nyolc lemezük jelent meg, számos televízió- és rádiófelvétel készült velük és koncerteztek a világ számos országában, melyek a következők: Ausztria, Németország, Franciaország, Dánia, Lengyelország, Csehország, Hollandia, Svájc, Olaszország, Kína. Alapítói voltak az UMZE (Új Magyar Zene Egyesület) kortárszenei együttesnek. Első díjat kaptak 1997-ben a Polanica Zdroj nemzetközi kamarazenei versenyen, 2000-ben pedig Artisjus előadói díjban részesültek.⁴¹ „2008-ban a Budapest Fringe Fesztivál szakmai zsűrijének nagydíját és a gyerekzsűri különdíját nyerték »Brass Cirkusz« különleges gyermekszínházi produkciójukkal. 2009-ben »Irány Rió!« című darabjuk is két díjat érdemelt ki a Budapest Fringe+ Fesztiválon.”⁴²

Ez az utóbbi tevékenység az, amely miatt példaként emlegetik őket: egy színész közreműködésével olyan rézfúvós műsorokat tudnak létrehozni, amelyek révén gyermekek tízezrei ismerkedtek meg a rézfúvós hangszerekkel vidám, kreatív, interaktív műsoruk során, mely talán közelebb áll a zenés színház műfajához, mint egy hétköznapi gyerekkoncerthez. A mai kvintettek egyik legnagyobb kihívása, hogy vajon ugyanazt szeretnék-e továbbvinni, amit az elődeik csináltak, vagy kitalálnak-e valami újat? Személyes meggyőződésem az, hogy szükség van mindkettőre. A Brass in the Five pedig eredeti és színvonalas ötlettel állt elő.

3.8.2. Ewald Rézfúvós Együttes

Az Ewald Rézfúvós Együttes⁴³ 1996-ban kvintettként alakult meg a Zeneakadémia akkori hallgatóiból. Az együttes jelentősége a magyar rézfúvós kamarazenei hagyományok folytatásában rendkívül nagy. Ők sokkal inkább a klasszikus, régi modellhez nyúltak vissza hihetetlen elkötelezettséggel, odaadással és tudatossággal. A megalakulásukat követő években ugyanazzal a fegyellemmel próbáltak naponta, amivel a Budapest Rézfúvós Kvintett készült első versenyére. Ekkoriban csak a nemzetközi versenyek darabjait tanulták, szorgalmas és tudatos munkájuknak meg is lett az eredménye: 1998 és 2001 között három kontinens kilenc rangos nemzetközi zenei versenyéről hoztak haza dobogós helyezést. Ezt követően – nagyjából 2000 és

⁴¹ <http://www.brass5.hu/index.php/2016-02-03-22-35-51> utolsó megtekintés: 2017. június 15.

⁴² <http://www.brass5.hu/index.php/2016-02-03-22-35-51> utolsó megtekintés: 2017. június 15.

⁴³ Jelenlegi tagjai: Bakó Levente, Tarkó Tamás, Kovalcsik András, Magyar Péter, Peresztegi Attila

2005 között – olyan jelentős, kortárs magyar szerzők felé fordultak, akik alapvetően nem számítottak rézfúvós szerzőknek, még nem foglalkoztak a műfajjal. Nekik írta Tihanyi László *Jelenet öt szereplőre* című darabját 2001-ben, Madarász Iván a *Haszid történeteket* 2008-ban, Horváth Balázs a *Kirakóst* 2005-ben, valamint Dubrovay László a *Quintet Nr. 3-t*. Ők mutatták be Pertis Jenő jóval korábban, 1984-ben megírt *Szerenád sárgában* című kompozícióját, melyet Pertis halála után özvegye dedikált az együttesnek. A *Kirakós* kivételével ezeket a műveket lemezre is vették,⁴⁴ kiegészítve Hollós Máté *Pavane és gaillarde* és Láng István: *Prelude, 3 Mobils and Postlude* című műveivel. Tíz lemezből álló diszkográfiájuk rendkívül jelentős.⁴⁵ Kortárs szerzők művei közül az előbbieken túl külön albumot szenteltek Hidas Frigyesnek, akitől lemezre vették az *Öt tétel* (1978), az *Edzésminták – 24 rézfúvós kvintett* (1982), az *Edzésminták – 16 rézfúvós sextett* (1982) és az *5x5* (1986) című műveit.⁴⁶

Repertoárjuk jelentős része a rézfúvós kamarazenélés első évszázadaiból származik: Antoine Simon, Johann Hermann Schein, Gottfried Reiche, Johann Christoph Pezel, Wilhelm Ramsöe, Jean-François-Victor Bellon műveit lemezre vették és koncerteken is bemutatták, sokat ezek közül Magyarországon elsőként. További három lemezükön koncertműsoruk népszerű darabjai hallhatóak.

Az Ewald kvintett volt az utolsó olyan rézfúvós együttes Magyarországon, aki a Hungaroton támogatásával készíthetett lemezfelvételeket. Fennállásuk több mint húsz éve alatt számtalan koncertet adtak Magyarországon, Európában, Ázsiában és az Egyesült Államokban is. Együtteseket a JA Musik hangszerparkkal támogatta a 2000-es évek második felében. Számukra – akárcsak a Budapest Rézfúvós Kvintettnek 1987-ben – minden adott volt ahhoz, hogy életformát váltsanak, felhagyjanak zenekari és tanári állásaikkal, és csak a kvintettezésnek éljenek, ez azonban súlyos döntés, amelyet követően – legalábbis a zenekarba – nemigen van visszaút, és professzionális, főállású rézfúvós kvintettként állandó utazásból fog állni az életük. Végül a régi modell mellett döntöttek.

Ugyancsak a 2000-es évek közepén a barcsi modell mintájára elindították a Fehérgyarmati Rézfúvós Fesztivált, országos versennyel, a Zeneakadémia tanárainak kurzusával és neves szólistákkal, többek között Boldoczki Gáborral, de néhány év

⁴⁴ http://www.ewald.hu/hu/lemezeink/brass_5 utolsó megtekintés: 2017. június 15.

⁴⁵ <http://www.ewald.hu/hu/lemezeink> utolsó megtekintés: 2017. június 15.

⁴⁶ http://www.ewald.hu/hu/lemezeink/frigyes_hidas utolsó megtekintés: 2017. június 15.

3. A magyar rézfúvós kamarazene fénykora

elteltével a táborok véget értek, mert az érdeklődés sajnos már nem volt ugyanaz, mint a '80-as években.

A professzionális, rézfúvós kamaraegyüttesi lét lehetősége vagy éppen lehetetlensége, a jelenlegi helyzet a rézfúvós kamarazene területén, az utak, koncerttípusok keresése mind-mind további kérdéseket vetnek fel, melyek azonban meghaladják a dolgozat kereteit.

4. ÖSSZEGZÉS

A dolgozatban a rendszerváltás előtt bemutatott szereplők: művészek, tanárok, zeneszerzők, együttesek, valamint iskolák, fórumok, események egy folyamatosan növekvő, gyarapodó ív alá rendeződnek. Ezen az íven belül pedig kirajzolódik egy tendencia, amelyet az általam összegyűjtött művek¹ számán és összeállítás szerinti arányán keresztül szeretnék bemutatni.

évszám	az összes mű	szeptett	szextett	kvintett	kvartett ²	egyéb
1964 előtt ³	16	0	0	7	4	5
1974 előtt ⁴	47	1	14	10	7	15
1974-1978	30	1	6	8	1	14
1979 előtt	77	2	20	18	8	29
1979 ⁵ -1989	90	9	8	45	6	22
1990-1999	72	4	2	23	2	41
1990-1999 ⁶	40	4	0	15	1	20
2000-2010	30	1	0	12	1	16

1974 előtt különböző összetételű és létszámú együttesek alakultak, de tudjuk, hogy kiemelkedik néhány kvintett, a Magyar Rézfúvósnegyes, valamint id. Szabó László, a MNZTSZ rézfúvós kamarazene tanára, aki nagy elszántsággal munkálkodott a kortárs szerzők megnyerésén a rézfúvós kamarazene irodalmának bővítésére. Az ő növendékei általában szextett összeállításban játszottak. Ennek megfelelően 1974 előtt elkészült negyvenhét, különböző összetételű együttesre komponált mű között tizennégy szextett, tíz kvintett, valamint hét heterogén kvartett van (a homogén kamaracsoportokat nem számoltam bele). 1974-ben megalakult a Modern Rézfúvós Együttes és a Budapest Rézfúvós Kvintett. A megalakulásuk és az 1979-es versenyek közötti öt évben már változik az arány, mert az öt év alatt összesen harminc műből már csak hat szextett, de nyolc kvintett van, valamint egyetlen heterogén kvartett. A kezdetektől 1979-ig tehát összesen 77 műből 20

¹ A művek listáját lásd a függelék 104-123 oldalán.

² Csak azok a kvartettek, amelyekben trombita is van, tehát elvileg az első együttesek is inspirálhatták.

³ Id. Szabó László ekkor kezd el tanítani a MNZTSZ-ban.

⁴ A Modern Rézfúvós Együttes és a Budapest Rézfúvós Kvintett megalakulásának évszáma.

⁵ Modern Rézfúvós Együttes Ancona-ban, a Budapest Rézfúvós Kvintett Párizsban nyer nemzetközi rézfúvós kamarazene versenyt.

⁶ Rózsa Pál kompozíciói nélkül.

szextett, 18 kvintett és nyolc kvartett van. Jól látható, hogy melyik a két legdominánsabb formáció, és az is látszik – főképp a '74 előtti számokból –, hogy Bogár István miért a szextettet emeli ki a kamarazenei összeállítások közül 1975-ös könyvében.⁷ 1979-et követően azonban gyökeresen megváltozik a művek aránya. Az 1979 és 1989 között keletkezett 90 alkotás között már csak nyolc szextett, viszont 45 kvintett van. Érdeemes megemlíteni, hogy ebben az évtizedben kilenc szextett is íródott. 1990 után az arányok még jobban eltolódnak. A 72 rézfúvós kamarazenei kompozícióból már csak két szextett van, míg kvintettből 23-at írtak. A '90-es évek termését árnyalja, hogy Rózsa Pál ebben az évtizedben összesen 32 rézfúvós kamaraművet, azon belül nyolc kvintettet alkot, tehát az ő művein kívül csak negyven alkotás születik, amelyből tizenöt kvintett van. A 2000-es évekből harminc művet tudtam összegyűjteni, melyek között tizenkét kvintett van, szextett pedig egy se.

Ezek a számok és arányok megmutatják, hogy a '70-es évek végétől a '80-as évek végéig mekkora érdeklődés, lelkesedés vette körül a rézfúvósokat, kiváltképpen az ezt megelőző és követő időszak fényében. Jól látszik, hogyan és mikor fordulnak a zeneszerzők a sok különböző formációtól, és azokon belül legfőképpen a szextettektől a kvintettek felé. A Budapest Rézfúvós Kvintettnek ebben nagy szerepe van, bár hozzá kell tenni, hogy Nyugat-Európában és Amerikában ekkoriban már ez a felállás válik elterjedtté, elsősorban Philip Jones kvintettjének hatására. Az is jól kirajzolódik, hogy egy-egy művész, pedagógus vagy együttes mekkora hatással tud lenni a zeneszerzőkre, kiváltképpen akkor, ha viszonylag új, érintetlen területre invitálják őket. A nyolcvanas évek nagy termésének inspirációjában természetesen nem csak egy-egy ember vagy együttes, hanem mindnyájuk közössége, a barcsi táborok által létrehívott élettel teli fórum is nagymértékben kivette a részét.

---

⁷ Bogár István: *A rézfúvós hangszerek*. (Budapest: Zeneműkiadó, 1975). 84. oldal.

FÜGGELÉK

TÁBLÁZATOK

1. táblázat: Magyar zeneszerzők összegyűjtött rézfúvós kamarazene művei.

Zeneszerző	Cím	év	hangszerek	létszám
1. Arányi-Aschner György	Trió	1955	2 tr, tbn	3
2. Arányi-Aschner György	Régi Magyar Táncok	1959	3 tr, trb, tb (?)	5
3. Arányi-Aschner György	Divertimento Serio	1983	2 tr, cor, trb, tb	5
4. Balassa Sándor	Rézfúvóskvintett, Op. 31	1979	2 tr, cor, trb, tb	5
5. Balassa Sándor	Nyírbátori harangok - tizenkét rézfúvósra, Op. 57.	1996	4 cor, 4 tr, 3 trb, tuba	12
6. Balogh Sándor	Szvit rézfúvósokra és ütőhangszerekre	1990	2 tr, cor, trb, tb, ütő (?)	6 (?)
7. Balogh Sándor	Brémai muzsikuskok	2007	4 tr, cor, 4 trb, tb, ütő	11
8. Balogh Sándor	A világ körül	2007	5 tr, cor, 4 trb, tb, ütő	12
9. Bánkői Gyula	Hat rézmetszet	1993	2 tr, cor, trb, tb	5
10. Barabás Árpád	Sonata in Blues	1989	2 tr, cor, trb, tb	5
11. Barabás Árpád	Crossover Game I-II-III	2011	3 trb, trb.b.	4

Függelék

12.	Beischer-Matyó Tamás	The Hilarious Man	1999	2 tr, cor, trb, tb	5
13.	Berki Géza	Négy kis darab	1980	2 tr, cor, trb, tb	5
14.	Berki Géza	Musica meno classica	1987	2 tr, cor, trb, tb	5
15.	Bogár István	Balkáni táncok rézfúvós-hatosra	1967	3 tr, 2 trb, tb	6
16.	Bogár István	Ária és rondó rézfúvós-hatosra	1967	3 tr, 2 trb, tb	6
17.	Bogár István	Variációk	1967	3 tr, 2 trb, tb	6
18.	Bogár István	3 magyar népdal rézfúvósnégyesre	1968	2 tr, cor, trb	4
19.	Bogár István	Burlesca per ottoni	1968	3 tr, 2 trb, tb	6
20.	Bogár István	Pásztortánc	1968	3 tr, 2 trb, tuba	6
21.	Bogár István	Szonatina	1969	3 tr, 2 trb, tuba	6
22.	Bogár István	Három tétel rézfúvósnégyesre	1971	2 tr, 2 trb (?)	4
23.	Bogár István	Rézkarcok. Három vázlat rézfúvós-hatosra	1976	3 tr, 2 trb, tuba	6
24.	Bogár István	Irony. Sonata for brass quintet	1980	2 tr, cor, trb, tb	5
25.	Bogár István	12 Változat rézfúvókra	1981	3 tr, 2 trb, tb	6
26.	Bogár István	Paganiniana. Változatok egy Paganini-témára rézfúvós kvintetre	1983	2 tr, cor, trb, tb	5
27.	Csemiczky Miklós	Öt trombitaduó	1981	2 tr	2

ifj. Bazsinka József: A rézfúvós kamarazene fejlődése Magyarországon 1990 előtt

28.	Csemiczky Miklós	Sonata piccola No. 1	1989	2 tr, cor, trb, tb	5
29.	Dargay Marcell	Fanfár a Trónfosztáshoz	2002	2 tr, trb, picc, Beépített közönség	8
30.	Darvas Ferenc	Eldorádó-nyitány	1980	2 tr, cor, trb, tb	5
31.	Dávid Gyula	Miniature	1968	3 tr, 2 trb, tuba	6
32.	Dobos Kálmán	Szonatina két kürtre	1976	2 cor	2
33.	Dragony Tímea	Quintet	2010	2 tr, cor, trb, tb	5
34.	Dubrovay László	Négy tétel rézfúvós kvintetre (I. rézfúvós kvintett)	1972	3 tr, 2 trb	5
35.	Dubrovay László	Harsonanégyes	1979	4 trb	4
36.	Dubrovay László	II. rézfúvós kvintett	1980	2 tr, cor, trb, tb (?)	5
37.	Dubrovay László	Szeptett rézfúvós hangszerekre	1980	3 tr., cor., 2 trb., tuba	7
38.	Dubrovay László	Quartet for Trombones	1983	4 trb.	4
39.	Dubrovay László	Psychographic No. 2 - Rézfúvókra	1992	10 crnt, flic, 4 cor, 2 bar, 2 ten, 3 trb, 4 tb, ütőhangszerek	26
40.	Dubrovay László	Brummadza tánca - 4 tubára	1994	4 tb	4
41.	Dubrovay László	Berregő polka - Rézfúvós szeptettre	1995	3 tr., cor., 2 trb., tuba	7
42.	Dubrovay László	III. rézfúvós kvintett	1998	2 tr, cor, trb, tb	5

Függelék

43.	Dubrovay László	Fanfár 14 rézfúvósra és ütőkre	2004	14 brass, ütő	15
44.	Dubrovay László	Ördögűző - Harsonanégyesre	2006	4 trb.	4
45.	Dubrovay László	Versenymű kürtre és harsonára	2008	cor, trb.	2
46.	Durkó Péter	Rézkarok	1994	4 trb.	4
47.	Durkó Péter	Harsonazene	1994	4 trb.	4
48.	Durkó Péter	Rézfúvószene	1994	3 trb, tuba	4
49.	Durkó Péter	Kvintett hat tételben	2004	2 tr, cor, trb, tb	5
50.	Durkó Zsolt	Quartetto d'Ottoni	1961	2 tr, trb., tuba	4
51.	Durkó Zsolt	Quartetto d'Ottoni	1970	2 tr, trb., tuba	4
52.	Durkó Zsolt	Nyolc kürtduó	1977	2 cor.	2
53.	Durkó Zsolt	Sinfonietta	1983	4 tr, 4 trb, cor, tuba	10
54.	Eötvös Péter	Brass - The Metal Space	1990	2 cor, 2 tr, 2 trb, tuba, ütőhangszerek	9
55.	Erőd Iván	Divertimento rézfúvósokra és ütőkre, Op. 20	1976	2 cor, 6 tr, 3 trb, tuba - 4 timp, perc. (2 esec. - 2 tmb.picc., tmb.mlt., gr.c., ptto.gr., trg, ptp, marimba)	15

56.	Erőd Iván	Die Wassertrompeter, Op. 82 - Rézfúvósötösre	2008	2 tr, cor, trb, tb	5
57.	Faragó Béla	Négy harsonaduó	1979	2 trb.	2
58.	Farkas Antal	Kuruc dalok és táncok	1980	2 tr, cor, trb, tb	5
59.	Farkas Antal	Kuruc fantázia	1980	2 tr, cor, trb, tb	5
60.	Farkas Antal	Magyar hallgató és csárdás	1980	2 tr, cor, trb, tb	5
61.	Farkas Antal	Marcia Giocoso	1980	2 tr, cor, trb, tb	5
62.	Farkas Antal	Rákóczi Induló	1980	2 tr, cor, trb, tb	5
63.	Farkas Antal	Trombita-variációk egy magyarországi német népdalra	1980	2 tr, cor, trb, tb	5
64.	Farkas Antal	Tuba Variációk a Bassisten-témára	1980	2 tr, cor, trb, tb	5
65.	Farkas Antal	Verbunkos nóták	(?)	2 tr, cor, trb, tb	5
66.	Farkas Ferenc	Nyírbátori toronyzene /kleine turmmusik?	1967	3 tr, 3 trb., 4 cor., tuba ad. lib.	11
67.	Farkas Ferenc	Rézfúvószene	1982	3 tr, 2 trb, tuba	6
68.	Farkas Ferenc	Régi magyar táncok a 17. századból - rézfúvósötösre	1987	2 tr, cor, trb, tb	5
69.	Fehér György Miklós	Rézfúvóskvintett Op. 1	1977	2 tr, cor, trb, tb	5

Függelék

70.	Fekete Gyula	Széki Ötös	2013	2 tr, cor, trb, tb	5
71.	Gulya Róbert	Moods for brass quintet	2004	2 tr, cor, trb, tb	5
72.	Gyulai Gál János	Táncok Ötösben	(?)	2 tr, cor, trb, tb	5
73.	Hidas Frigyes	Quintetto d'otoni	1972	2 tr, cor, trb, tb	5
74.	Hidas Frigyes	Sestetto per ottoni	1972	3 tr, 2 trb, tuba	6
75.	Hidas Frigyes	Chamber Music	1974	4 cor.	4
76.	Hidas Frigyes	Quartettino per ottoni	1977	2 tr, trb, trb.b.	3
77.	Hidas Frigyes	Interludio	1977	3 trb.	3
78.	Hidas Frigyes	Introduzione e fughetta	1977	2 trb.	2
79.	Hidas Frigyes	Sherzo e corale per quattro tromboni	1977	4 trb.	4
80.	Hidas Frigyes	Öt tétel	1978	3 tr., 2 trb., tuba	6
81.	Hidas Frigyes	Trió	1980	cor. Trb. Tuba	3
82.	Hidas Frigyes	Hét bagatell 12 harsonára	1980	12 trb.	12
83.	Hidas Frigyes	Hat etüd rézfúvós szextettre	1980	3 tr, 2 trb., tuba	6
84.	Hidas Frigyes	Play / Játék	1981	2 tr, cor, trb, tb	5
85.	Hidas Frigyes	Három kis scherzo	1982	2 tr, cor, trb, tb	5

ifj. Bazsinka József: A rézfúvós kamarazene fejlődése Magyarországon 1990 előtt

86.	Hidas Frigyes	Edzésminták - 24 rézfúvós kvintett	1982	2 tr, cor, trb, tb	5
87.	Hidas Frigyes	Brass septett	1982	3 tr., cor., 2 trb., tuba	7
88.	Hidas Frigyes	Edzésminták - 16 rézfúvós szextett	1982	3 tr., 2 trb., tuba	6
89.	Hidas Frigyes	Akadémiai kvintett	1983	2 tr, cor, trb, tb	5
90.	Hidas Frigyes	Music for Brass	1983	5 tr., 5 trb.	10
91.	Hidas Frigyes	Kis szvit	1985	3 tr, 1 trb	4
92.	Hidas Frigyes	Négyesfogat	1985	4 trb.	4
93.	Hidas Frigyes	5x5	1986	2 tr, cor, trb, tb	5
94.	Hidas Frigyes	Quintetto Concertante	1986	2 tr, cor, trb, tb	5
95.	Hidas Frigyes	Alteba trió	1987	alt, tenor, basszushars.	3
96.	Hidas Frigyes	Tuba Quartet	1990	2 euph., 2 tuba	4
97.	Hidas Frigyes	Quintettino, No. 1	1992	2 tr, cor, trb, tb	5
98.	Hidas Frigyes	Quintettino, No. 2	1992	2 tr, cor, trb, tb	5
99.	Hidas Frigyes	Quintettino, No. 3	1992	2 tr, cor, trb, tb	5
100.	Hidas Frigyes	Triga	1992	tr., cor., trb.	3
101.	Hidas Frigyes	Trombone octet - Variable Spirits	1995	8 trb.	8

Függelék

102. Hidas Frigyes	188 bars for brass	1995	12 cor., 12 tr. (in b b), 10 trb., 2 tuba, perc. (timp., gong, gr.c.)	37
103. Hidas Frigyes	Septettino	1995	3 tr., cor., 2 trb., tuba	7
104. Hidas Frigyes	1+4	1996	tuba, 4 cor.	5
105. Hidas Frigyes	Nagy fanfár	1996	(?)	(?)
106. Hollós Lajos	A toronyban XVII. századi táncok rézfúvóshatosra	1972	3 tr., 2 trb., tuba	6
107. Hollós Lajos	Hommage á Muharary - két régi népdal rézfúvókra	1975	3 tr., 2 trb. tuba	6
108. Hollós Máté	Pavane és Gaillarde	1981	2 tr, cor, trb, tb	5
109. Hollós Máté	Ciklus	1986	4 cor.	4
110. Horusitzky Zoltán	Cassazione (trió), Op.25	1955	2 tr., trb.	3
111. Horusitzky Zoltán	Rézfúvós kvartett, Op. 32	1958	2 tr., 2 trb.	4
112. Horusitzky Zoltán	Szonáta és divertimento, Op. 46	1967	3 tr., 2 trb., tuba	6
113. Horváth Balázs	Again and Again and...	2004	2 tr, cor, trb, tb	5
114. Horváth Balázs	Kirakós	2005	2 tr, cor, trb, tb	5
115. Horváth Balázs	Etude F#-E-Bb - semitone (Hommage í G. F. H.)	2007	4 trb. (IV anche trb.b.)	4

ifj. Bazsinka József: A rézfúvós kamarazene fejlődése Magyarországon 1990 előtt

116. Horváth Barnabás	Fanfár – 2 trombitára és 2 harsonára	2008	2 tr, 2 trb.	4
117. Huszár Lajos	Rézfúvós kvintett, Op. 12	1980	2 tr, cor, trb, tb	5
118. Huszár Lajos	Ouverture, Op. 22	1989	3 tr.	3
119. Huzella Elek	Miser Catulle	1967	3 tr 4 cor 2 trb 1 tb Sopran, Tenor soli	10+2 énekes
120. Jeney Zoltán	Tropi	1975	2 tr.	2
121. Jereb Ervin	Rézmetszetek	1981	3 tr 1 h 2trb t, perc	7+ütő
122. Jereb Ervin	Kupferstiche - Copperplates		3 tr, 1 cor, 2 trb, 1 tb	7
123. Kalmár László	Ad Blasium	1986	2 tr, cor, trb, tb	5
124. Karai József	A bohóc és a dáma - rézfúvóskvintette	1990	2 tr, cor, trb, tb	5
125. Karai József	Divertimento angol népdalokra - rézfúvóskvintette	1999	2 tr, cor, trb, tb	5
126. Kazacsay Tibor	Zene tíz rézfúvósra	1973	(?)	10
127. Kocsár Miklós	Rézfúvós trió	1958	2 tr, trb.	3
128. Kocsár Miklós	Sestetto d'ottoni	1972	3 tr, 2 trb, tuba	6
129. Kocsár Miklós	Quintetto d'ottoni	1986	2 tr, cor, trb, tb	5
130. Kocsár Miklós	Echos, No. 2	1989	2 cor.	2

Függelék

131. Kocsár Miklós	Musica	1991	4 trb, perc. (4 esec.)	8
132. Kocsár Miklós	Suite per tromboni	1996	3 trb.	3
133. Kocsár Miklós	Echos, No. 3	1997	3 cor.	3
134. Kocsár Miklós	Echos, No. 4	1998	4 cor.	4
135. Kondor Ádám	Bizarr Tárgyak 9/b. (y los sueños, sueños son)	2010	flic, cor, trb, tuba, electronics	5
136. Kondor Ádám	Bizarr Tárgyak 9. (2 in 1)	2010	flic., cor., trb., tuba	4
137. Kovács Mátyás	Divertimento	1974	3 tr 2 trb 1 tb	6
138. Kovács Mátyás	Divertimento II.	1984	3 tr 2 trb 1 tb	6
139. Kurtág György	In memoriam Zilez György	1975	2 tr, cor, trb, tb	5
140. Kurtág György	Játékok és üzenetek fúvós és vegyes összeállításokra - Fanfár a rektornak!	1999	2 tr.	2
141. Láng István	Cassazione	1971	3 tr., 2 trb., tuba	6
142. Láng István	Öt rövid darab	1978	2tr., 2trb.	4
143. Láng István	Prelude, 3 Mobils and Postlude	1980	3 tr 2 trb 1 tb	5
144. Láng István	Duo	(?)	2 tr.	2
145. Legány Dénes	Fanfár	1999	fl., tr., cor.	3

ifj. Bazsinka József: A rézfúvós kamarazene fejlődése Magyarországon 1990 előtt

146. Lendvay Kamilló	Öt pökhendi ötlet - Rézfúvós szextettre	1979	3 tr., 2 trb., tuba	6
147. Lendvay Kamilló	Öt tétel idézőjelben	1981	cor., tr., tuba	3
148. Lendvay Kamilló	További nyolc pökhendi ötlet - Rézfúvós kvintettre	1982	2 tr, cor, trb, tb	5
149. Lóránd István	Két portré	1984	3tr 2 tbn, tba	6
150. Madarász Iván	Szimbólumok	2006	cor., 4 tr., 4 trb., tuba	10
151. Madarász Iván	Haszid történetek	2008	2 tr, cor, trb, tb	5
152. Maros Miklós	Res Mobilis - Rézfúvós kvintettre	1990	2 tr, cor, trb, tb	5
153. Márta István	...per quattro tromboni...	1986	4 trb.	4
154. Meskó Ilona	FO(U)R CORPUS	2004	4 trb.	4
155. Meskó Ilona	Choral - Rézfúvósokra	2010	2 tr., cor., trb.	4
156. Mező Imre	Variációk		3 tr.	3
157. Mihály András	Kis toronyzene	1949	2 tr., 2 trb.	4
158. Mihály András	Rokokó suite	1955	(?)	5
159. Mohay Miklós	Mozdulatok rézfúvós ötösre	1988	2 tr, cor, trb, tb	5
160. Orbán György	Brass Music No. 1	1989	2 tr, cor, trb, tb	5

Függelék

161. Orbán György	Pavillon-sinfonietta	1995	3 tr., 2 crnt., 2 cor., 3 trb., tuba, perc. (2 esec.)	12
162. Ott Rezső	Arckép	2014	2 tr, cor, trb, tb	5
163. Ottó Ferenc	Pásztortánc	(?)	(?)	(?)
164. Pászti Miklós	Bagatellek I.	1962	2 tr.	2
165. Pászti Miklós	Garibaldi, Kossuth	1983	2 tr, cor, trb, tb	5
166. Patachich Iván	Toronyzene	1961	2 tr, 2 trb (?)	4 (?)
167. Patachich Iván	Ritmi dispari / Páratlan ritmusok	1966	3 tr, 2 trb, tb	6
168. Patachich Iván	Verbunkos és friss	1971	3 tr, 2trb, tb	6
169. Patachich Iván	Ritmi pari e dispari	1972	2 cor.	2
170. Patachich Iván	Akvarellek	1972	2 trb.	2
171. Patachich Iván	Ludi Piccoli Per Due Tromba	1972	2 tr.	2
172. Patachich Iván	Balkan	1976	3 tr/flic/kl, bar/trb/fg, trb/tb/fg	5
173. Patachich Iván	Quartettino	1976	4 cor	4
174. Patachich Iván	Terzettino	1976	3 tr.	3
175. Patachich Iván	Septetto	1976	3 tr, cor, 2 tr, tb (?)	7

ifj. Bazsinka József: A rézfúvós kamarazene fejlődése Magyarországon 1990 előtt

176. Patachich Iván	Hispanica	1978	3 tr, 2 trb, tb	6
177. Patachich Iván	Kvintett	1981	4 trb., tuba	5
178. Patachich Iván	Tre tavole / Három asztal	1983	3 tr., 2 trb., tuba	6
179. Patachich Iván	Trió	1986	3 trb.	3
180. Pertis Jenő	Szerenád sárgában	1984	2 tr, cor, trb, tb	5
181. Petrovics Emil	CASSAZIONE Op. 1 per quintetto d'ottoni "In memoriam Balassi Bálint"	1953	3 tr, trb, tb	5
182. Ránki György	Kürtkvartett	1931	4 cor	4
183. Ránki György	A hétfejű sárkány szerenádja	1980	3 tr., cor., 2 trb., tuba	7
184. Ránki György	Lúdapó meséi - Szóló-harsonára és 6 rézfúvós hangszerre	1987	trb. solo - cor., 3 tr., trb., tuba	7
185. Reschofsky Sándor	Quintet	1950	3 tr, tbn, tuba	5
186. Reschofsky Sándor	Trió		3 tr.	3
187. Rózsa Pál	Brass Quartet, No. 1 Op. 31	1983	cor, 2 tr., trb.	4
188. Rózsa Pál	Brass Quartet, No. 2, Op. 32	1983	cor, 2 tr., trb.	4
189. Rózsa Pál	Brass Quartet, No. 3 Op. 34	1983		4
190. Rózsa Pál	Septetto Op. 78	1985	7 cor.	7

Függelék

191. Rózsa Pál	Pro Brass Music Op. 99	1986	3 cor, tr.picc., 3 tr, 4 trb., 2 tuba - perc. (2 esec.)	15
192. Rózsa Pál	Quintetto, Op. 128	1987		5
193. Rózsa Pál	Quartetto Cornissimo, Op. 120	1987	4 cor	4
194. Rózsa Pál	3 Fanfár közjátékokkal, Op. 141	1988	cor, tr., trb.	3
195. Rózsa Pál	"La folia" variations for brass Op. 149	1989	3 cor, 5 tr, 4 trb, 2 tuba, perc. (2 esec.)	16
196. Rózsa Pál	3 Meditazioni Con Intermezzi, Op. 157	1990	2 tr, cor, trb, tb	5
197. Rózsa Pál	Pieces for J. Op. 162	1990	5 cor.	5
198. Rózsa Pál	Air Op. 196	1992	2 cor, trb, tuba, 2 perc. - Ms. solo	8
199. Rózsa Pál	Somogyi fanfár Op. 207	1992	2 cor., 2 tr., 2 trb.	6
200. Rózsa Pál	Quartettino Op. 211	1992	2 tr., cor., trb. (ad lib. tuba)	4
201. Rózsa Pál	2 Pieces, Op. 206	1992	4 trb.	4
202. Rózsa Pál	Hommage a Pascal Op. 218	1993	3 fl., 2 cl. - 3 cor., 3 trb., tuba - perc. (1 esec.)	13
203. Rózsa Pál	25 ütem a 25 éves "Ki nyer má"-nak Op. 220	1993	2 cor., 2 tr., 2 trb.	6

ifj. Bazsinka József: A rézfúvós kamarazene fejlődése Magyarországon 1990 előtt

204. Rózsa Pál	Quintetto Festivo Op. 229	1994	2 tr, cor, trb, tb	5
205. Rózsa Pál	3rd brass quintet Op. 246	1994	2 tr, cor, trb, tb	5
206. Rózsa Pál	3 Pezzi Op. 228	1994	12 trb.	12
207. Rózsa Pál	Carmina confundata Op. 231	1994	2 cor., 4 tr., 4 trb., tuba - perc. (2 esec.) - synth.	14
208. Rózsa Pál	RI-E-S-A Fanfare Op. 248	1994	2 cor., 2 tr., 2 trb., tuba	7
209. Rózsa Pál	"Négy tubarózsa-szál..." Op. 256	1995	1 euph., 3 tuba	4
210. Rózsa Pál	Bärenjungenritt und Scherzenwalzer, Op. 257	1995	1 euph., 3 tuba	4
211. Rózsa Pál	3 Ideas After Verdi, Op. 281	1996	2 tr, cor, trb, tb	5
212. Rózsa Pál	Sakura, Op. 284	1996	2 tr, cor, trb, tb	5
213. Rózsa Pál	Fanfare for Family Brass, Op. 295	1996	2 tr, cor, trb, tb	5
214. Rózsa Pál	The Shortest March in the World, Op. 296	1996	2 tr, cor, trb, tb	5
215. Rózsa Pál	Rhapsody After Mahler, Op. 294	1996	2 trb.	2
216. Rózsa Pál	3 Pezzi Op. 282	1996	2 cor., euph., 2 tr., 2 flic., 2 trb., tuba	10
217. Rózsa Pál	Tema con variazioni Op. 290	1996	2 fl. 2 cor.	4
218. Rózsa Pál	Movimento Cornissimo, Op. 293	1996	4 cor. Org.	5

Függelék

219. Rózsa Pál	Honfoglalási fanfár	1996	20 tagú harsona, tuba együttes	20
220. Rózsa Pál	Rondino, Op. 301	1997	4 tuba	4
221. Rózsa Pál	2 + 3 Op. 313	1997	2/3 trb.	2/3
222. Rózsa Pál	3 darab rézfúvós együttesre, Op. 336	1998	cor., 4 tr., 4 trb., tuba - perc.	11
223. Rózsa Pál	Hármasban és négyesben trombitákkal, Op. 351	1999	3. tr. vagy 4 tr.	3/4
224. Rózsa Pál	Rapszódia, Op. 361	2000	cimb., 2 tr., cor., trb., tuba, perc.	7
225. Rózsa Pál	Terzetto trombonissimo, Op. 383	2001	3 trb.	3
226. Rózsa Pál	4 tétel idézetekkel, Op. 385	2001	4 sax. - 2 tr., cor., trb., tuba	9
227. Rózsa Pál	B(r)asso prfondo, Op. 393	2001	8 trb., 2 trb.b., 2 tuba - perc.	13
228. Rózsa Pál	4 epizód Svejka, a derék katona életéből, Op. 413	2003	2 tr, cor, trb, tb	5
229. Sander Peter	Brass Quintet No 2. / II. rézfúvós kvintett	1975	2 tr, cor, trb, tb	5
230. Sander Peter	Brass Quintet No 1. / I. rézfúvós kvintett	1977	2 tr, cor, trb, tb	5
231. Sander Peter	Anecdotes - Rézfúvós kvartettre	1983	2 tr., cor. (or trb.), trb.	4

ifj. Bazsinka József: A rézfúvós kamarazene fejlődése Magyarországon 1990 előtt

232. Sári József	Don Genaro átváltozásai	1995	3 tr. (or 2 tr. and cor.) 3 trb., tuba	7
233. Sári József	Hat fanfár	1996	3 tr.	3
234. Sári József	Fanfár	1996	3 tr.	3
235. Sári József	Es Ist Vollendet... - Dem Andenken Von Sándor Végh	1997	2 tr, cor, trb, tb	5
236. Sári József	Búcsú Glenn Gouldtól		4 trb.	4
237. Sály László	HOMMAGE AUX ANCETRES	1970	6 voice, 3 tr., 3 trb.	12
238. Sály László	ÓDA EGY FEKETERIGÓ HALÁLÁRA	1982	2 tr, cor, trb, tb	5
239. Selmeczi György	Himnuszok 2	2014	2 tr, cor, trb, tb, szoprán szóló	6
240. Sugár Miklós	Percornussion	1980	2 cor. Perc.	3
241. Sugár Miklós	Őszi dalok	1982	2 tr, cor, trb, tb	5
242. Sugár Miklós	Musica Agile	1982	2 tr, cor, trb, tb	5
243. Sugár Miklós	Rézkarakterek	2009	2 tr, cor, trb, tb	5
244. Sugár Miklós	Musica a quattro	2009	4 trb.	4
245. Szabó Béla	Skála Szvit	1950	3 tr, 2 trb	5
246. Szabó Csaba	Szonáta rézfúvósötösre és magnetofonra	1975	2 tr, cor, trb, tb	5

Függelék

247. Szabó Sándor	The "brassy" peasant returning from the work : Humorous variations for a piano piece by Robert Schumann for brass quintet	2002	2 tr, cor, trb, tb	5
248. Szántó Jenő	Magyar Szvit	1950	3 tr, 2 trb (?)	5
249. Szeghy Iris	Minifanfare	1986	2 tr, cor, trb, tb	5
250. Szeghy Iris	Variationen über ein deutsches Volkslied / Változatok egy német népdalra	1995	3 cor.	3
251. Székely Endre	6 fanfars	1982	3 tr 1 h 2trb t	7
252. Szelényi István	Kamarazene rézfúvókra	1968	2 tr., 2 h., 2 trb.	6
253. Szelényi István	Suite	1972	2 tr 2 trb	4
254. Szervánszky Endre	Kürt duók	1953	2 cor	2
255. Szokolay Sándor	Két duó trombitára, Op. 38b/Két miniatűr trombitaduóra Op. 87.	1972	2 tr.	2
256. Szokolay Sándor	Sestetto d'otoni op. 47.	1975	3 tr, 2 trb, tb	6
257. Szokolay Sándor	Miniature per ottoni - rézfúvós szextett, op. 56.	1976	3 tr, 2 trb, tb	6
258. Szokolay Sándor	Alliterációk rézfúvóskvintettre, Op. 61	1977	2 tr, cor, trb, tb	5
259. Szokolay Sándor	Hommage a Bartók, Op. 81	1981	2 tr, cor, trb, tb	5

ifj. Bazsinka József: A rézfúvós kamarazene fejlődése Magyarországon 1990 előtt

260. Szokolay Sándor	Gregorián változatok - öt miniatűr rézfúvósötösre, Op. 86	1983	2 tr, cor, trb, tb	5
261. Szokolay Sándor	Háromtréfás miniatűr - rézfúvósötösre, Op. 90	1983	2 tr, cor, trb, tb	5
262. Szokolay Sándor	Bagatellek harsonaegyüttesre op. 105b.	1988	trb. Ensemble	10
263. Szokolay Sándor	A Little Country Music - brass quintet, Op. 125a	1992	2 tr, cor, trb, tb	5
264. Szokolay Sándor	Kurucos barokk fanfár Op. 294.	1996	2 tr, trb, tb	4
265. Szokolay Sándor	Archaikus szvit op. 72.	1979	3 tr, 2 trb, tb	6
266. Szöllősy András	Musiche per ottoni	1975	3 tr., 3 trb., tuba	7
267. Szöllősy András	Quartetto di tromboni	1986	4 trb.	4
268. Szöllősy András	Organum	(?)	2 tr, cor, trb, tb (?)	5
269. Takács Jenő	Zwei Fanfaren für das Burgenland	1971	3 tr., 3 trb., tuba ad lib.	7
270. Takács Jenő	Fanfaren nach "Das Lied von der Schöpfung" (Op. 44)	1982	4 cor., 3 tr., 3 trb., tuba, timp.	12
271. Takács Jenő	Hommage à Henry Purcell	1994	2 tr, cor, trb, tb	5
272. Tamási Sándor	Ünnepi toronyzene	kézirat	3 tr 2 trb 1 tb	6
273. Tihanyi László	Jelenet öt szereplőre, Op. 28	2001	2 tr., cor., trb., tb	5

Függelék

274. Togobickij Viktor	Quintetto d'Otoni	(?)	2 tr, cor, trb, tb (?)	5
275. Tóth Péter	Balkán expressz - Rézfúvós kamaraegyüttesre	2001	4 tr., 2 cor., 4 trb., tuba	11
276. Tóth Péter	Pentagramma	2005	2 tr, cor, trb, tb	5
277. Tóth Péter	New-York Szvit - Rézfúvós együttesre	?	4 tr., 2 cor., 4 trb., tuba	11
278. Tűzkő Csaba	Sonata	2013	2 tr., cor., trb., tb	5
279. Tűzkő Csaba	Balkán Sonata	2013	2 tr., cor., trb., tb	5
280. Vajda Gergely	Blechoper	1998	2 tr., cor., trb., tb	5
281. Vajda Gergely	Harsh	2007	3 trb., trb.b. (or 3 trb., tuba)	4
282. Vajda János	Réz suite	1979	2 tr 2 trb	4
283. Vántus István	Rézdomborítás Ady Endre emlékére	1969	kvartett + ütő	5
284. Vántus István	Quintetto d'otoni / Rézfúvós kvintett	1987	2 tr., cor., trb., tb	5
285. Vedres Csaba	Laudate Dominum!	1993	3 tr., 4 trb	7
286. Vedres Csaba	Rag Rug	(?)	2 trb.	2
287. Vidovszky László	Ünnepi fanfár	1998	4 tr.	4
288. Weber Kristóf	Rézfúvóstriók, Op. 64	2009	tr., trb., tuba	3
289. Zombola Péter	Quintet	2008	2 tr., cor., trb., tb	5

2. táblázat: A magyar rézfúvós kamaraegyüttesek összegyűjtött listája

Vegyes összetételű együttesek

1. A Magyar Néphadsereg Zenész Tiszthelyettesképző Szakközépiskola mindenkori együttese
2. Akadémia Kvintett
3. Anonymus Kvintett
4. Az ÁHZ Rézfúvósötöse
5. Az Operaház Rézfúvós Kvintettje
6. Brass Art Quintet
7. Brass in the Five
8. Brassimum Kvintett
9. Budapest (korábban Reneszánsz) Rézfúvós Kvintett
10. Cantores Ecclesiae Rézfúvós Együttes
11. Concerto Brasso
12. Creative Art Ensemble
13. Daniel Speer Rézfúvós Kvintett
14. Debreceni Rézfúvós Kvintett
15. Ewald Rézfúvós Kvintett
16. Gabrieli Rézfúvós Kvintett
17. Hóna Harsona Kvartett
18. In Medias Brass Quintet
19. Lubik kvintett
20. Magyar Nemzeti Rézfúvós Kvintett
21. Magyar Rézfúvós Kvintett (Hungarian Brass Quintet)
22. Magyar Rézfúvósnégyes
23. Miskolci Rézfúvós Kvintett
24. Modern Rézfúvós Együttes
25. Small Brass Quintet
26. Solti György Rézfúvós Együttes
27. Symphonic Brass Quintet, Pécs
28. Szabó László Rézfúvós Szextett
29. Szegedi Rézfúvós Kvintett
30. Szombathelyi Rézfúvós Kvintett
31. Union Brass Quintet, Sopron

Kvartettek, egynemű együttesek

1. Brummadza Tuba Kvartett
2. Corpus Harsona Kvartett
3. Creative Tuba Kvartett
4. Extreme Harsona Kvartett
5. Fesztivál Kürt Kvartett
6. Four Bones (harsonakvartett)
7. Heavy Guys Tuba Kvartett
8. La Biale Harsonakvartett
9. Magyar Harsona Együttes
10. Megabass Tuba Kvartett
11. Pécsi Harsona Kvartett
12. Premier Harsona Kvartett
13. Szegedi Harsona Együttes
14. Whatever Tuba Kvartett Magyar Harsonaegyüttes

3. táblázat: Magyar zeneszerzők, akik több mint tíz rézfúvós kamaraművet komponáltak

Zeneszerző	a művek keletkezési ideje	műveinek száma
1. Rózsa Pál	1983-2003	42
2. Hidas Frigyes	1972-1996	33
3. Patachich Iván	1961-1986	14
4. Bogár István	1967-1983	12
4. Dubrovay László	1972-2008	12
5. Szokolay Sándor	1972-1996	11

4. táblázat: Az Akadémia Rézfúvós Kvintett tagjai időrendben, a fontosabb események tükrében.¹

1983 – kezdeti időszak: Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola	Borsódy László, majd Czeglédi Zsolt, Kádas Péter (trombita), Szlávik László (kürt), Fejér András (harsona), Adamik Gábor (tuba)
1984 – II. Barcsi Nemzetközi Verseny: Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola (legjobb diákegyüttes)	Pap Ferenc, Czeglédi Zsolt (trombita), Adamik Tamás (kürt), Fejér András (harsona), Adamik Gábor (tuba)
1986 – III. Barcsi Nemzetközi Verseny: Zeneakadémia (I. díj)	Molnár Zoltán, Czeglédi Zsolt (trombita), Szlávik László (kürt), Fejér András (harsona), Adamik Gábor (tuba)
1989 – IV. Barcsi Nemzetközi Verseny: meghívott fellépők	Molnár Zoltán, Király Tibor (trombita), Szlávik László (kürt), Fejér András (harsona), Adamik Gábor (tuba)
1990 - Maurice André Rézfúvós kvintett verseny Narbonne; I. nemzetközi rézfúvós kamarazenei verseny Gmünd (Ausztria)	Molnár Zoltán, Nagy Csaba (trombita), Szlávik László (kürt), Fejér András (harsona), Adamik Gábor (tuba)
1992 – <i>In the Mood</i> hanglemezzel	Molnár Zoltán, Kirsch János (trombita), Gál László (kürt), Fejér András (harsona), Adamik Gábor (tuba)
'90-es évek	Molnár Zoltán, Kirsch János (trombita), Adamik Tamás, majd Varga Zoltán (kürt), Fejér András (harsona), Adamik Gábor (tuba)

¹ A Barcsi Nemzetközi Fesztivál és Verseny programfűzetei, valamint Adamik Gábor visszaemlékezése alapján.

5. táblázat: A Magyar Rézfúvósnyégyes repertoárjában szereplő magyar művek:

korábbi művek (vegyes apparátus)	év	fennállásuk alatt írt kvartettek	év	fennállásuk alatt írt egyéb művek a repertoárban	év
Mihály András: <i>Kis toronyzene</i> (rádiófelvétel: 1973, lemezfelvétel: 1975)	1949	Durkó Zsolt: <i>Rézfúvósnyégyes</i> ³ (rádiófelvétel: 1973)	1970	Láng István: <i>Cassazione</i> (szextett) (rádiófelvétel: 1973, lemezfelvétel: 1975)	1971
Petrovics Emil: <i>Cassazione</i> (lemezfelvétel: 1975)	1953	Bogár István: <i>Három tétel rézfúvósnyégyesre</i> (lemezfelvétel: 1975)	1971	Hollós Lajos: <i>A toronyban</i> (szextett)	1972
Horusitzky Zoltán: <i>Cassazione</i>	1955	Szelényi István: <i>Rézfúvósnyégyes</i> ⁴	1972 ⁶	Kocsár Miklós: <i>Sestetto d'ottoni</i> (lemezfelvétel: 1975)	1972
Horusitzky Zoltán: <i>Rézfúvósnyégyes</i>	1958	(rádiófelvétel: 1972)		Kazacsay Tibor: <i>Zene tíz rézfúvósra</i> (rádiófelvétel: 1973)	1973 ⁸
Kocsár Miklós: <i>Trió</i>	1958	Hidas Frigyes: <i>Quartettino per ottoni</i>	1977	Szóllósy András: <i>Musiche per ottoni</i> (szextett)	1975
Arányi-Aschner György: <i>Régi magyar táncok</i>	1959 ²	Láng István: <i>Rézfúvósnyégyes</i> ⁵	1978	Ottó Ferenc: <i>Pásztortánc</i>	?
Patachich Iván: <i>Ritmi dispari</i> (lemezfelvétel: 1975)	1966	Hidas Frigyes: <i>Kis szvit</i>	1985 ⁷		
Huzella Elek: <i>Miser Catulle (Catulli Carmina VIII)</i> (lemezfelvétel: 1975)	1967				
Bogár István: <i>Burleszk</i>	1968				

² Vagy valamikor az 1950-es évek végén.

³ Durkó Zsoltnak két rézfúvósnyégyese is van, az 1961-es kézirat borítóján *Quartetto per ottoni* szerepel, az 1970-ben komponált, még abban az évben megjelenő, és az előzőtől különböző kvartett címe pedig *Quartetto d'ottoni*. Varasdy Frigyes jegyzetéből nem derül ki, melyik művet játszották.

⁴ Varasdy Frigyes jegyzetében *Rézfúvósnyégyes* címen utal a műre, de más adatbázisban ezzel a címmel nem találtam meg ezt a darabot. Nem elképzelhetetlen, hogy megegyezik a *Suite* című alkotással, mely szintén kvartett.

⁵ Hasonló a helyzet, mint Szelényi művével: elképzelhető, hogy Varasdy *Rézfúvósnyégyes* néven a később *Öt rövid darab* című műre utal.

⁶ Szelényi István 1972-ben halt meg, a rádiófelvétel évében. Művét 1973-ban adták ki, a keletkezés pontos idejére vonatkozóan nem találtam adatot

⁷ A megjelenés éve.

⁸ A bemutató éve.

6. táblázat: A Barcsi Nemzetközi Rézfúvós Kamarazene Versenyek díjazottjai

1982	1. díj	Anonymus Quintet (Magyarország) és Purcell Quintet (Magyarország)
	2. díj	A Zeneakadémia Rézfúvós Szextettje
	3. díj	A Pécsi Tanárképző Főiskola rézfúvós kvintettje
1984	1. díj	A Magyar Állami Operaház rézfúvós kvintettje
	2. díj	A Budapesti Zeneakadémia kürtkvartettje
	3. díj	A Zeneakadémia Rézfúvós Szextettje
1986	1. díj	Akadémia Rézfúvós Kvintett és Junges Bielefelder harsonakvartett (Németország)
	2. díj	Tower Brass Quintet (USA)
1989	1. díj	American Horn Quartet (USA)
	2. díj	Leningrad Brass Quintet (Szovjetunió), a Zeneakadémia Rézfúvós Kvintettje és a Brass Ring (USA)

7. táblázat: A Barcsi Nemzetközi Zeneszerzői Verseny díjazottjai

1988-as verseny (eredmény 1989-ben)	2. díj	Joseph Papadatos (Görögország): <i>Sófár</i> (kürtkvartett)
	3. díj	Raimund Jülich (NSZK): <i>Signale</i> (kvintett)
	Diploma	Dominique Lecerf (Franciaország): <i>Acropolis 1987</i> (kvintett) Pigovat Boris Zelikovich (Szovjetunió): <i>Musica dolorosa</i> (harsonakvartett)
1990-es verseny (eredmény 1992-ben)	1. díj	Dan Dediú: <i>Hörnerstimmen aus einem unbekanntem Requiem</i> és Tonio Tesei: <i>Open and Closed</i> (kvintett)
	2. díj	Rolf Rudin: <i>Two essays</i> (kvintett)

8. táblázat: Orosz romantikus zeneszerzők rézfúvós kamarazene művei¹

Szerző	Cím	Keletkezés	Kiadás	A szerző városa	hangszerelés ²
Aliabev	Quintet	kb. 1846	1960 Moszkva	Moszkva/Szentpétervár	2tp, 2h, tbn ³
Maurer	Tizenkét kis darab	1878 előtt	1881 Hamburg	Szentpétervár	2c, ah, h, bass tbn
Ramsöe	Kvartettek, No. 1-5.	1877-1888	1888 Koppenhága	Szentpétervár	No.1-4: c, tp (F), th, tb No.5: 2c, h, tb
Glazunov	In Modo Religioso	1886	1893 Lipcse	Szentpétervár	tp, h, tbn, bass tbn
Simon	Quator en forme de sonatine, op.23. 22 petits morceaux op.26.	1890? 1901?	1890 Moszkva 1901 Moszkva	Moszkva/Szentpétervár	2 c, ah, tbn 2 c, ah, tbn
Böhme	Trombita szextett	1911	1913 Lipcse	Szentpétervár	c, 2tp, bass tp (Esz) vagy ah, tbn vagy th, tb vagy euphonium
Ewald	Quintet no. 4 in A flat major (Op. 8) Quintet no. 1 in B flat minor (Op. 5) Quintet no. 2 in E flat major (Op. 6) Quintet no. 3 in D flat major (Op. 7)	1888 1890 1905 1912	1977 Boston 1911 Lipcse 1977 Boston 1977 Boston	Szentpétervár	2c, ah (vagy h), th, tb 2c, ah (vagy h), th, tb 2c, ah (vagy h), th, tb 2c, ah (vagy h), th, tb

¹ David F. Reed: *Victor Ewald and the Russian Chamber brass school*. DLA disszertáció, University of Rochester, Rochester, New York 1979. (Kézirat). 53. oldal.
<https://bandamarcialbrasil.files.wordpress.com/2017/02/victor-ewald-and-brass-chamber-music.pdf> - utolsó megtekintés: 2017. június 15.

² Rövidítések a táblázatban: c = kornett (B), tp = trombita (B), ah = altkürt (Esz), h = kürt (F), th = tenorkürt (B), tbn = harsona, tb = tuba

³ Modern kiadás, az eredeti hangszerelés ismeretlen.

KOTTAPÉLDÁK

1. kottapélda. Mihály András: *Kis toronyzene*. 4. tétel, 1-20. ütem.

10

Presto

IV Finale

6

11

16

Z. 7106

2. kottapélda. Arányi-Aschner György: *Trió*. 2. tétel 1-10. ütem

Andante - lento

1

molto p

molto p

espr.

poco accel.

2

3

p

mp

p

a¹⁰

mb.

10

3. kottapélda: Horusitzky Zoltán: *Cassazione* 2. tétel (Intermezzo bizzarro), 1-24. ütem.

II

7

Intermezzo bizzarro

Andante (♩ = 60)

pp

pp

pp

6 poco a poco più mosso e più agitato

cresc.

f

cresc.

f

cresc.

f

10 agitato

ff

pp

cresc.

ff

pp

cresc.

ff

pp

cresc.

15 Tempo I

con sord.

ff violento

mf

con sord.

mf

gliss.

gliss.

gliss.

gliss.

20

p

p

gliss.

gliss.

gliss.

gliss.

p

mp

cresc.

f

gliss.

Függelék

4/a. kottapélda. Láng István: *Cassazione* 2. tétel 1-6. ziffer

6

II
CAPRICCIO

LIBERO

1 presto
p stacc.

Tromba I

3 presto
p stacc.

Tromba II

1 presto
p stacc.

Trombone I

2 presto
p stacc.

Trombone II

Tuba

5 con slancio
mf poco espr.

4 con slancio
mf poco espr.

6*
breve

frull.

frull.

frull.

* When Tromba 3 has almost finished the third repetition

Z. 6760

4/b. kottapélda. Láng István: *Cassazione* 2. tétel 7. ziffertől

Allegro moderato 7

Vuota

Allegro moderato

Molto agitato (subito)

Z. 6780

5. kottapélda. Bogár István: *Balkáni táncok I. tétel 1-15. ütem.*

BALKÁNI TÁNCOK
DANCES FROM THE BALKAN

BOGÁR István

Allegro vivo

I A

The musical score is arranged for a brass ensemble. It consists of six staves: Trumpets I, II, and III (labeled 'Tr.'), Trombones I and II (labeled 'Tbn.'), and Tuba (labeled 'T.'). The tempo is marked 'Allegro vivo'. The score is divided into three systems. The first system (measures 1-5) includes a first ending marked 'I' and 'A'. Dynamics include *ff sf*, *p sf*, and *mf*. The second system (measures 6-10) continues the first ending with *mf* dynamics. The third system (measures 11-15) features a *f* dynamic. The score is published by Editio Musica, Budapest, and is printed in Hungary. The number Z. 8832 is visible in the bottom right corner.

© 1979 by Editio Musica, Budapest
Printed in Hungary

Z. 8832

6. kottapélda. Bogár István: *Balkáni táncok 2. tétel* 100-116. ütem.

The image shows a page of a musical score for 'Balkáni táncok 2. tétel' by Bogár István, measures 100-116. The score is written for a chamber ensemble, likely including woodwinds, strings, and a harpsichord. The key signature is one flat (B-flat major or D minor), and the time signature is 3/4. The score is divided into three systems. The first system (measures 100-105) features a melody in the upper woodwinds with a 'smile' marking and a piano accompaniment in the lower woodwinds and strings, marked '(pp)'. The second system (measures 106-111) features a melody in the upper woodwinds marked 'p' and a piano accompaniment in the lower woodwinds and strings marked 'mp dolce'. The third system (measures 112-116) is marked 'CODA' and features a melody in the upper woodwinds marked 'pp' and a piano accompaniment in the lower woodwinds and strings marked 'p'. The score ends with an 'Attacca' marking. The page number '7' is in the top right corner, and the number '2. 8832' is at the bottom center.

Függelék

7. kottapélda. Bogár István: *Balkáni táncok* 3. tétel, 117-128. ütem.

8

III

[H]
Vivace

117

I. Tr. I

II. Tr. II

III. Tr. III

I. Tbn.

II. Tbn.

T.

121

125

ff p sub *sf p* *f*

ff p sub *sf p* *f*

ff p sub *sf p* *f*

ff p sub *sf p* *f*

ff p sub *sf p* *f*

ff p sub *sf p* *f*

2.8832

8. kottapélda. Szokolay Sándor: *Rézfúvós hatos* 1. tétel 5-12. ütem.

The image shows a page of a musical score for a brass sextet. The tempo is marked 'Andantino' with a quarter note equal to 72 (♩ = 72). The score is written for six staves, representing the parts of the sextet. The music is in 3/4 time and features a variety of dynamics and articulations. The first system (measures 5-8) shows a complex texture with many notes and rests. The second system (measures 9-12) includes dynamic markings such as *cresc. molto*, *sf sf sf*, *p*, *mf marc.*, and *f cresc. molto sf sf sf*. The third system (measures 13-16) features *mf*, *p*, and *mf* markings. The fourth system (measures 17-20) includes *mf*, *p*, and *mf* markings. The score is filled with musical notation, including notes, rests, slurs, and dynamic markings.

Függelék

9. kottapélda. Szokolay Sándor: *Rézfűvós hatos* 1. tétel, 23-40. ütem.

The image shows a page of a musical score for Szokolay Sándor's *Rézfűvós hatos*, measures 23-40. The score is written for a woodwind quintet (flute, oboe, clarinet, bassoon, and saxophone) and piano. It is in 3/4 time and consists of 18 measures. The key signature has one sharp (F#). The score is divided into three systems. The first system (measures 23-28) features a 3/4 time signature and a 4-measure phrase. The second system (measures 29-34) includes a 7-measure phrase and a 6-measure phrase. The third system (measures 35-40) is marked *Tempo I (Lento)* with a tempo of 46 beats per minute and a 4-measure phrase. The score includes various dynamics such as *p*, *mp*, *mf*, *f*, *ff*, *pp*, and *ppp*, as well as performance instructions like *espr.*, *rit.*, *Slargando*, *dim.*, *morendo*, and *lunga*. The piano part includes a section marked *p³ n misurato* and *morendo (lunga)*.

10. kottapélda. Szokolay Sándor: *Rézfúvós hatos* 3. tétel, 30-40. ütem.

The image shows a page of musical notation for the 3rd movement of Szokolay Sándor's 'Részfúvós hatos'. The score is arranged in two systems, each with five staves. The first system covers measures 30 to 34, and the second system covers measures 34 to 38. The notation includes various dynamics such as *ff*, *f*, *cresc.*, and *più ff*. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 3/4. The score features complex rhythmic patterns, including triplets and sixteenth-note runs. The page number '11' is visible in the top right corner.

Függelék

11. kottapélda. Szokolay Sándor: *Rézfűvös hatos* 3. tétel, 90-106. ütem.

The image shows a page of musical notation for Szokolay Sándor's *Rézfűvös hatos*, measures 90-106. The score is arranged in two systems of staves. The first system (measures 90-95) features a melody in the upper voice with dynamics *mf* and *f*, and a bass line with dynamics *mf* and *f*. The second system (measures 96-100) continues the melody and bass line, with dynamics *f* and *mf*. The third system (measures 101-106) is marked *(marc. quasi allarg.)* and *stringendo*. It features a melody in the upper voice with dynamics *ff* and *ff*, and a bass line with dynamics *ff* and *ff*. The melody is marked *(lunga)* and the bass line is marked *(lunga)*. The score ends with a *(Fine)* marking.

12. kottapélda: Hidas Frigyes: 5x5. 1. tétel, 1-13. ütem.

Szabó Lászlónak
és kiváló növendékeinek

5x5
I.

HIDAS FRIGYES

Allegro moderato

Tromba 1.
Do

Tromba 2.
Do

Corno
Fa

Trombone

Tuba

© 1986 by Edrio Musica, Budapest
Printed in Hungary

Z. 12878

Függelék

13. kottapéllda: Hidas Frigyes: 5x5. 2. tétel, 1-19. ütem.

Allegretto giocoso

II.

7

The musical score is written for a four-staff instrument, likely a piano. It begins with the tempo marking 'Allegretto giocoso' and the section number 'II.'. The time signature is 5/8. The first system contains measures 1-4, with a 6/8 time signature change in the second measure. The second system contains measures 5-8, with a first ending bracket over measures 6-7. The third system contains measures 9-12, with a 5/8 to 6/8 time signature change in measure 10. The fourth system contains measures 13-16, with dynamic markings 'dim.' and 'mf'.

5/8

6/8

5/8

2

dim.

mf

dim.

mf

dim.

mf

dim.

mf

2. 12. 678

14. kottapélda: Hidas Frigyes: 5x5. 5. tétel, 1-16. ütem.

V. 17

Vivace

The musical score is for five instruments (5x5) in 5/5 time, measures 1-16. It is divided into three systems. The first system (measures 1-4) is marked 'Vivace' and starts with dynamics of *mp* and *mf*. The second system (measures 5-8) includes dynamics of *p* and *f*, and a *cresc.* marking. The third system (measures 9-16) shows various dynamics and a *cresc.* marking. The score includes treble and bass staves for each instrument, with some instruments having multiple staves. Time signatures change from 9/8 to 6/8 and back to 9/8. A first ending bracket is present in measure 7.

Z. 12878

15. kottapélda. Dubrovay László: *Quintetto Nr. 1*. 3. tétel, 1-10. ütem.

8

III

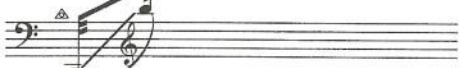
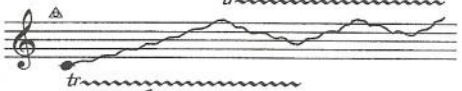

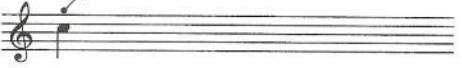

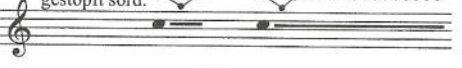

Allegretto ♩ = 112

The musical score is presented in three systems of staves. The first system (measures 1-4) features a tempo of Allegretto (♩ = 112) and a 3/4 time signature. It includes dynamics such as *p*, *mf*, and *f*, along with the instruction *con sord.* and melodic fragments labeled 'WA'. The second system (measures 5-8) continues with dynamics *pp* and *p*, and includes a *rit.* (ritardando) marking. The third system (measures 9-10) features dynamics *ff* and *f*, and includes an *a tempo* marking. The score concludes with a double bar line and a fermata.

Z. 8815

16. kottapélda. Dubrovay László: *Quintetto Nr. 3.* Jelmagyarázat

Signs - Jelmagyarázat

	glissandi, as the graphical line indicates glissandók, a grafikus ábrázolás szerint
	neighing nyerítés
	overtone glissando felhang glissando
	overtone glissando, later with mouthtriller felhang glissando, később ajaktrillával
	overtone glissando with touchtriller felhang glissando ventiltrillával
	lip buzzing ajakrezgetés
	transition from lip buzzing to ordinario átmenet ajakrezgetés és ordinario között
	opening with handpalm nyitás tenyérrel
	into the instrumentsung buzzing tone (r) with glissando hangszerbe énekelt berregő (r) hang csúszva
	by double-tongue performed tones with glissando duplanyelvvel játszott hangok glissandoval
	close and open the slot of the gestopft-damper a gestopft sordino nyílását zárni, nyitni
	the slow opening and closing of the WA damper's slot a WA sordino nyílásának lassú nyitása, zárása
	the same, with the suddenly moving of the fingers ugyanaz, az ujjak hirtelen mozdulataival
	fast opening, closing gyors nyitás, zárás
	accelerando, ritardando

Duration: circa 15' 40"

17. kottapélda. Dubrovay László: *Quintetto Nr. 3*. 2. tétel, 55-65. ütem.

16

55 **Libero/Adagio**

improvvisando

mf

Andante ♩ = 80

60

65

senza sord.

mf espr.

Kl. 1767

18. kottapélda. Dubrovay László: *Quintetto Nr. 3*, 2. tétel 66-80. ütem.

17

70

75

sord. via!

sord. via!

sord. via!

sord. via!

sord. via!

sord. via!

5' 40"

Kl. 1767

19. kottapélda. Dubrovay László: *Quintetto Nr. 3*, 3. tétel, 1-15. ütem.

18

Witch-galop
Boszorkány-galopp

III. Presto ♩ = 160

Libero

5 10 15

VI.

Kl. 1767

FÉNYKÉPEK

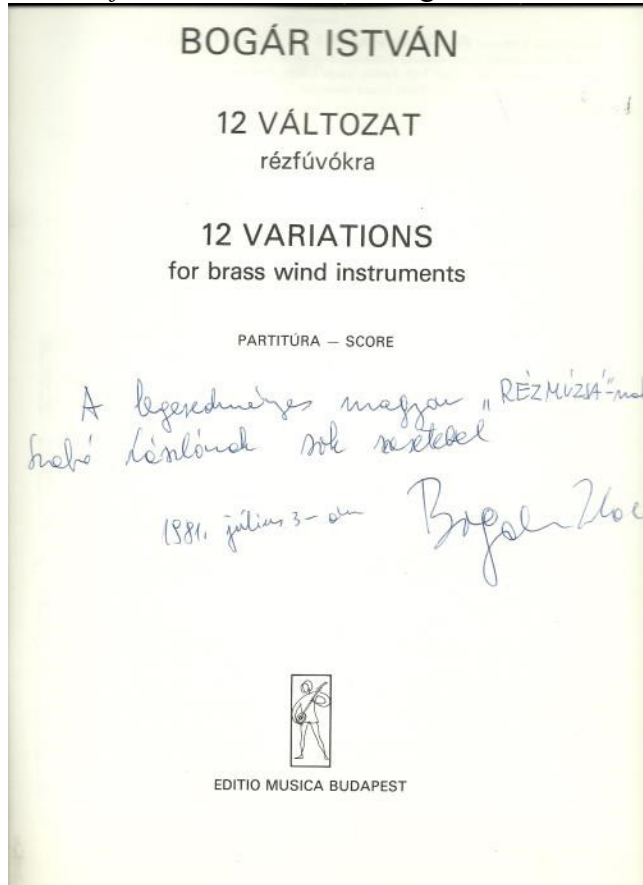
1. fénykép: A Magyar Rézfúvósnégyes

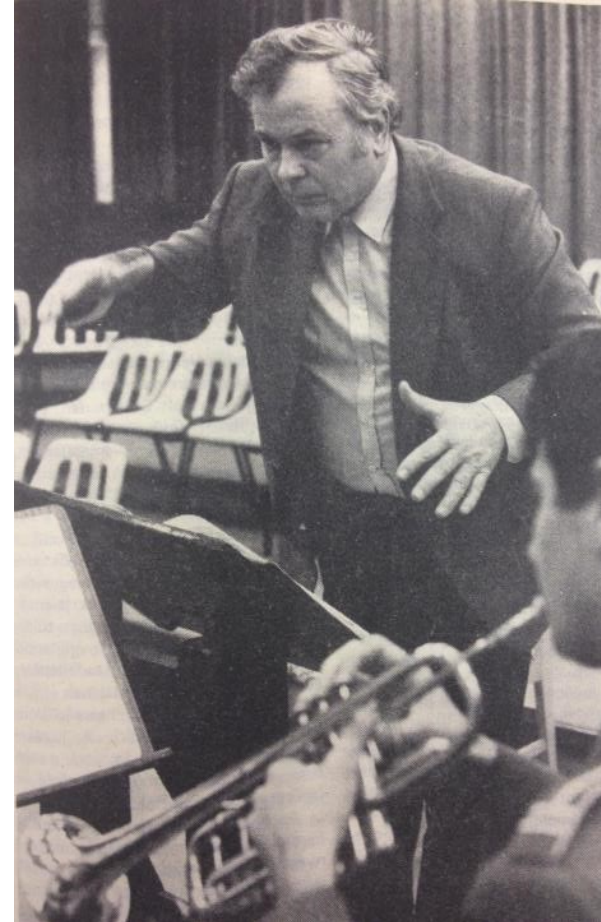
2. fénykép: Hollós Lajos, Szokolay Sándor és id. Szabó László a Magyar Rádióban

3. fénykép: id. Szabó László dedikált példánya a *12 változat rézfúvókra* című műből Bogár Istvántól

4. fénykép: id. Szabó László tanítás közben

ifj. Bazsinka József: A rézfúvós kamarazene fejlődése Magyarországon 1990 előtt

5. fénykép: id. Szabó László növendékeivel a Concertino Prága Nemzetközi Versenyen 1982-ben.

6. fénykép: A Modern Rézfúvós Együttes

7. fénykép: A Budapest Rézfúvós Kvintett

8. fénykép: Reneszánsz (későbbi Budapest) Rézfúvós Kvintett, díjátadás a párizsi városházán 1979-ben. Balról jobbra: Maurice André, Jacques Chirac, Petz Pál, Palotai István, Füzes Péter, Farkas István Péter, Szabó László

9. fénykép: a barcsi zenei tábor résztvevői

10. fénykép: délelőtti kamarazene óra Varasdy Friggyessel

11. fénykép: délutáni hangszeres óra

12. fénykép: délutáni nagyegyüttes próba

13. fénykép: Toronyzene Barcson

14. fénykép: Vízizene Barcson

15. fénykép: Philip Jones az Akadémia Kvintettet tanítja Barcson

15. fénykép Zeneakadémistákból álló sextett Barcson

16. fénykép: Életkép a barcsi rézfúvós kamarazene táborból

Bibliográfia

- Bányai Ferenc: „Jean-François-Victor Bellon”. In: Ewald Brass Quintet: *Tower sonatas*. CD kísérőfüzet. (Budapest: Hungaroton Records Ltd., 2005).
- Biblia*. Budapest: Kálvin kiadó, 1990
- Bogár István: *A rézfúvós hangszerek*. Budapest: Zeneműkiadó, 1975
- Brass Bulletin*. 48/4 (1984. Október). 23-70. oldal
- Csomós János Szabolcs: *A Budapest Rézfúvós Quintet*. Szakdolgozat, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, Budapest, 2014. (Kézirat).
- Dahlhaus, Carl; Eggebrecht, Hans Heinrich; Boronkay Antal (szerk.): *Zenei lexikon*. Budapest: Zeneműkiadó, 1983.
- Dalos Anna: „A másik 20. század. A Hungaroton milleneumi sorozatáról (6)”. *Muzsika* 45/10 (2002. Október): 41-44. oldal.
- Ehmann, Wilhelm: *Alte Spielmusik für Bläser I*. Kassel/Basel: Bärenreiter-verlag, 1963.
- Farkas István Péter: *Rézfúvós hangszerek története Magyarországon*. DLA disszertáció, Pécsi Tudományegyetem, Művészeti Kar, Doktori Iskola, 2014. (Kézirat).
- Feuer Mária: „Ki is az a Szabó László?”. *Muzsika* 27/3 (1984. Március): 22-23. oldal.
- Gyenge Enikő: *Antoine Simon*. In: Ewald Brass Quintet CD kísérőfüzet. Budapest: Hungaroton Records Ltd., 2007.
- : *Tower sonatas*. In: Ewald Brass Quintet CD kísérőfüzet. Budapest: Hungaroton Records Ltd., 2007.
- Kaisinger Rita: *Magyar zeneszerzők rézfúvós kamarazenéje*. Budapest: Hungaroton, 1996. (CD kísérőfüzet).
- Komlós Katalin: „Mai magyar rézfúvós kamarazene”. *Muzsika* 20/4 (1977. Április): 47. o.
- L. A.: „Szellem a palackból. Fúvóstábor Barcson”. *Somogyi Néplap* 38/166 (1982. Július).
- Lapie, Raymond: *Jean-François-Victor Bellon*. (Vuarmarens: BIM, 2001). Kotta.

Marosi László: *Két évszázad katonazenéje Magyarországon. A magyarországi katonazene története. Katonakarmesterek. 1741-1945.* Budapest: Editio Musica, 1994.

N.N.: A házi hangversenyek műsorai. In: Dr. Meszlényi Róbert (szerk.): *Az Országos Magyar Királyi Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola Évkönyve az 1933/34-iki tanévről.* Budapest: Az Országos Magyar Királyi Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola kiadása, 1934.

Reed, David F.: *Victor Ewald and the Russian Chamber brass school.* DLA disszertáció, University of Rochester, Rochester, New York 1979. (Kézirat).

Ricks, Robert: „Russian horn bands”. *Musical Quarterly* 50/3 (1969. Július): 364-371. oldal. Rhodes, Stephen L.: *A history of the wind band.* Nashville, 2007 (Kézirat)
Rimcskij-Korszakov, Nyikolaj Andrejevics: *Muzsikusz életem krónikája.* Budapest: Zeneműkiadó, Uzsgorod: Kárpáti kiadó, 1974.

Sadie, Stanley; Tyrell, John; Levy Margot (szerk.): *The new Grove dictionary of music and musicians.* London: Grove, 2001.

Serhók-Sulyok Gizella: „Vallomások a zenepedagógiai irodalomról (VI.)”. *Parlando* 22/5 (1980. Május)

Smith, André M.: „The History of the Four Quintet for Brass by Victor Ewald”. *Journal of the International Trompet Guild* XVIII/4. (1994. Május): 5-23. oldal.

—————: „Victor Vladimirovich Ewald (1860-1935). Civil Engineer & Musician”. *Journal of the International Trompet Guild* XVIII/3. (1994. Február): 5-23. oldal.

—————: „Victor Ewald négy rézfúvós kvintettje”. *Piszton* Próbaszám (1994). 4. oldal

Spoehr, Louis: *Selbstbiographie.* (Cassel und Göttingen: Georg H. Wigand, 1860): I. kötet, 50. oldal.

Szabó Balázs: „Fricsay Richárd (1867-194) katonakarmester Székesfehérváron. Fricsay Richárd élete”. *Parlando* LVII./5. (2015. Szeptember).

Szabó László: *A basszustuba alkalmazási területeinek magyar vonatkozásai.* DLA disszertáció, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2010. (Kézirat).

Szabolcsi Bence: „A XVII. század magyar főúri zenéje”. In: Bónis Ferenc (szerk.): *A magyar zene évszázadai. Tanulmányok a középkortól a XVII. századig.* Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 1959. 209-270. oldal.

- : „A XVII. század magyar világi dallamai. Bevezetés a dallamokhoz”. In: Bónis Ferenc (szerk.): *A magyar zene évszázadai. Tanulmányok a középkortól a XVII. századig*. Budapest: Zeneműkiadó Vállalat, 1959. 281-289. oldal.
- Varasdy Frigyes: „A magyar trombitások történetéből”. *Piszton* IV/2. (1998. december). 3-5. Varasdy Frigyes: „A soproni toronyzenészek életéből”. *Piszton* VII/1. (2001. július). 4-5.
- : „Daniel Speer (1636-1707), aki Magyarországon tanult meg trombitálni”. *Piszton* VI./1. (2000. Május): 2-3. oldal.
- : *A Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem trombita tanszakának krónikája 1897-2004*. Budapest, 2005 (Kézirat, LFZE könyvtár, Budapest).
- : *A Magyar Rézfúvósnegyes. Koncertkatalógus és kritikák*. (Kézirat, Varasdy Frigyes, Budapest.)
- : A magyar trombitások történetéből. *Piszton* IV/2. (1998. december).
- : *Varasdy Rézfúvós Együttes. Eseménynaptár 1956–69*. (Kézirat, Varasdy Frigyes, Budapest.)
- Velencei Tamás: *A trombita története. Példaképeink nyomában*. DLA disszertáció, Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem, 2011. (Kézirat). 17. oldal.
- Völgyi Ernő: „Visszapillantás. I. rész”. *Harsonás-Tubás Merkur* IV/2. (1997.) 10-11. 10. oldal.
- Wirthmann Julianna (közreadó): „Külföldi kritikák magyar előadóművészek lemezeiről”. *Muzsika* XXI/1. szám. (1978. Január).